

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ – ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ»

Διπλωματική εργασία

«Η συμβολή του παραμυθιού και η δημιουργική αξιοποίησή του στην καλλιέργεια της ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης μαθητών/ μαθητριών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.
Εφαρμογές και δραστηριότητες»

Όνοματεπώνυμο φοιτήτριας : Αλεβιζάκη Μαρία

(Α.Μ. 7625)

Επιτροπή επίβλεψης διπλωματικής εργασίας:

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αλεξιάδου Θεοδούλη

Επόπτες καθηγητές: ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Η.ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ και ΒΑΚΑΛΗ Π.ΑΝΝΑ

ΦΕΝΕΟΣ, 2024

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας, οφείλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όσους υπήρξαν αρωγοί της προσπάθειάς μου. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Αλεξιάδου Θεοδούλη, για την καθοδήγησή της και την υποστήριξή της σε όλα τα στάδια της συγγραφής της εργασίας. Ακολούθως, ευχαριστίες απευθύνω στα άλλα μέλη της επιτροπής, τον Διευθυντή και Επιστημονικό Υπεύθυνο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, καθηγητή κ. Κωτόπουλο Τριαντάφυλλο και την καθηγήτρια κ. Βακάλη Άννα, μέλος Ε.ΔΙ.Π. του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Τέλος, ένα μεγάλο «ευχαριστώ» οφείλω στον σύζυγό μου, για την καταλυτική βοήθεια και υποστήριξή του. Με ενίσχυσε ουσιαστικά και έμπρακτα καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας και με ενθάρρυνε να ξεπερνά όλες τις δυσκολίες που προέκυπταν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Περίληψη	σελ. 5
Summary	6
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
Α΄ ΜΕΡΟΣ – Το παραμύθι	8
1. Ο Ορισμός του παραμυθιού	8
2. Η ιστορική προέλευση του παραμυθιού	10
3. Χαρακτηριστικά στοιχεία των παραμυθιών	12
4. Είδη παραμυθιού	15
5. Τα σύμβολα στα παραμύθια	17
6. Οι χαρακτήρες των παραμυθιών	22
Β΄ ΜΕΡΟΣ	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	25
1.1. Ο παιδαγωγικός ρόλος του παραμυθιού στην ανάπτυξη του παιδιού	25
1.2. Ο ρόλος του παραμυθιού στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού	27
1.3. Η ενίσχυση της δημιουργικότητας	30
1.4. Η ενίσχυση της ενσυναίσθησης	33
1.5. Η ενίσχυση της συναισθηματικής εκτόνωσης και της ελευθερίας	36
1.6. Η ενίσχυση των συναισθηματικών δεξιοτήτων και το αντίκτυπο στις κοινωνικές σχέσεις	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	40
2.1. Το παραμύθι, ένα εκπαιδευτικό εργαλείο	40
2.2. Το παραμύθι στην ελληνική εκπαίδευση	41
Γ΄ ΜΕΡΟΣ	46
1. «Το πιο γλυκό ψωμί» - Ανάλυση του παραμυθιού	46
1.1. Θεματολογία και ηθικό δίδαγμα	46

1.2. Χαρακτηρισμός των ηρώων	47
1.3.1. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Α΄ Δημοτικού (6-7 ετών)	48
1.3.2. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Β΄ Δημοτικού (7-8 ετών)	50
1.3.3. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Γ΄ Δημοτικού (8-9 ετών)	51
1.3.4. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Δ΄ Δημοτικού (9-10 ετών)	52
1.3.5. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Ε΄ Δημοτικού (10-11 ετών)	53
1.3.6. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Στ΄ Δημοτικού (11-12 ετών)	55
2. «Το Αυγό της μάνας» - Ανάλυση του παραμυθιού	56
2.1. Θεματολογία και ηθικό δίδαγμα	56
2.2. Χαρακτηρισμός των προσώπων	57
2.3.1. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Α΄ Δημοτικού (6-7 ετών)	58
2.3.2. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Β΄ Δημοτικού (7-8 ετών)	60
2.3.3. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Γ΄ Δημοτικού (8-9 ετών)	60
2.3.4. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Δ΄ Δημοτικού (9-10 ετών)	62
2.3.5. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Ε΄ Δημοτικού (10-11 ετών)	63
2.3.6. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Στ΄ Δημοτικού (11-12 ετών)	64
3. Παραμύθι : «Το καλοκακοχώρι – Εκεί που η Καλή παρέα, συναντά την Κακή συνήθεια»	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	71

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να αναδείξει τον ρόλο του παραμυθιού στην εκπαιδευτική διαδικασία και τη συμβολή του στην ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών και των μαθητριών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Για την επίτευξη αυτού σκοπού γίνεται αρχικά μια θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του παραμυθιού και στην πορεία προτείνονται δραστηριότητες και εφαρμογές που εκπληρώνουν την ηθικοπλαστική αποστολή του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού μέσου. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση επιβεβαιώνει την αξία του παραμυθιού, ως ένα πολύτιμο εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών που προσφέρει πληθώρα οφελών. Έτσι, τεκμηριώνεται με σαφήνεια, το μέγεθος της συμβολής του παραμυθιού στην ανάπτυξη του παιδιού, τόσο σε ψυχικό όσο και σε κοινωνικοσυναισθηματικό επίπεδο.

Αναλυτικότερα, η εργασία αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην έννοια του παραμυθιού. Δίνεται ο ορισμός του και περιγράφεται η ιστορική του προέλευση. Στην πορεία παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τα παραμύθια και αναλύονται τα διαφορετικά είδη ταξινόμησής τους. Κατόπιν, περιγράφονται και ερμηνεύονται τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται στα παραμύθια και φωτίζονται οι διάφοροι χαρακτήρες τους. Το δεύτερο μέρος δομείται σε δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο σχολιάζεται ο παιδαγωγικός ρόλος του παραμυθιού τόσο στη γνωστική όσο και, κυρίως, στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Επισημαίνεται η συμβολή του στην ενίσχυση της δημιουργικότητας, της ενσυναίσθησης, της συναισθηματικής εκτόνωσης και της ελευθερίας. Περιγράφεται το αντίκτυπο στις κοινωνικές αρετές από την ενίσχυση των συναισθηματικών δεξιοτήτων. Στο δεύτερο κεφάλαιο αυτού του μέρους, εξετάζεται η πορεία του παραμυθιού στην ελληνική εκπαίδευση. Τέλος, στο τρίτο μέρος αναλύονται δύο λαϊκά παραμύθια και καταγράφεται ένα πρωτότυπο. Στα δύο παραμύθια παρουσιάζεται η θεματολογία και το ηθικό τους δίδαγμα, και εξετάζονται οι βασικοί χαρακτήρες. Έπειτα διατυπώνονται κάποιες δραστηριότητες συναισθηματικής καλλιέργειας των μαθητών, που απευθύνονται σε κάθε διαφορετική τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Το πρωτότυπο παραμύθι αποτελεί μια πρόταση για μελλοντική εκπαιδευτική χρήση.

Λέξεις-κλειδιά: Παραμύθι, Δημιουργικότητα, Ψυχική ανάπτυξη, Συναισθηματική αγωγή, Εκπαίδευση, Δημιουργική αξιοποίηση

Summary

This thesis attempts to highlight the role of fairy tales in the educational process and their contribution to the mental and emotional development of primary school students. To achieve this purpose, a theoretical approach to the concept of fairy tale is firstly made and, throughout the process, activities and applications are recommended that fulfil the moral-educational mission of this specific educational tool. The literature review confirms the value of the fairy tale as a valuable tool in the hands of teachers, which offers a multitude of benefits. Thus, the magnitude of the contribution of the fairy tale to the children's development, both on a psychological and socio-emotional level, is documented in a clear way.

More specifically, the paper consists of three parts. The first part deals with the concept of the fairy tale. Its definition is given and its historical origins are described. The characteristics that make up fairy tales are presented and the different ways of classifying them are analyzed. Then, the symbols used in fairy tales are described and interpreted and their various characters are highlighted. The second part is structured in two chapters. The first chapter comments on the pedagogical role of fairy tales in the cognitive, but above all in the emotional development of the child. Its contribution to enhancing creativity, empathy, emotional release and freedom is highlighted. The impact on social virtues of enhancing emotional skills is described. In the second chapter of this part, the course of storytelling in Greek education is examined. Finally, in the third part, two folk tales are analyzed and an original one is recorded. In both tales, their themes and moral lessons are presented, and their main characters are examined. Further, some activities for the emotional cultivation of the students are formulated for each different class of the primary school. The original fairy tale is a suggestion for future educational use.

Keywords: Fairy tale, Creativity, Mental development, Emotional education, Education,
Creative use

Α΄ ΜΕΡΟΣ – Το παραμύθι

1. Ορισμός του παραμυθιού

Στην αρχαιότητα, τόσο ο Πλάτωνας, όσο και ο Θουκυδίδης χρησιμοποιούν τον όρο «παραμύθιον» για να περιγράψουν κάθε λόγο που παραμυθεί, που παρηγορεί την ανθρώπινη ψυχή από δυσάρεστες έγνοιες και λύπες. Αυτό προσεπικυρώνεται στο λήμμα «παραμύθιον» και «παραμυθία» στο λεξικό των Lidell & Scott (2006). Έτσι, με την πάροδο του χρόνου, ενσωματώθηκαν σε αυτόν τον όρο όλες οι διηγήσεις που είχαν αναφορές σε φανταστικά στοιχεία και αποσκοπούσαν στο να απαλύνουν τους καημούς και τους πόνους των ανθρώπων. (Αναγνωστόπουλος, 1997, Σακελλαρίου, 1955)

Ο λαογράφος Δημήτριος Λουκάτος (1977) ορίζει το παραμύθι ως μια λαϊκή διήγηση που συγγενεύει με έναν μύθο, που τον χαρακτηρίζει η περιπέτεια ή ως ένα δημιούργημα που έχει στηριχτεί σε μοτίβα ανθρωπομεταφυσικών μύθων που είναι διαδεδομένοι σε πολλούς λαούς.

Σύμφωνα με τον Μ.Γ. Μερακλή (2009) το παραμύθι είναι ένα είδος λαϊκής λογοτεχνίας που αξίζει να ιδωθεί υπό το πρίσμα της παράδοσης, της επιστήμης, της τέχνης και της ζωής. Το περιεχόμενό του βρίθεται από στοιχεία μαγικά, εξωπραγματικά, παράλογα. (Κονταξής, 1997 :72)

Το παραμύθι δημιουργείται και διαδίδεται προφορικά, σε μια εποχή όπου η τυπογραφία δεν έχει ανακαλυφθεί, κάτι που δυσχέραινε ή καθιστούσε αδύνατη την αντιγραφή και αναπαραγωγή σε αντίτυπα ενός προϊόντος, έστω και αν αυτό θεωρούνταν αγαθό για όλους. «Το παραμύθι είναι ένα ύφασμα ή κέντημα ή πλεκτό χειροποίητο... Η «χειροποίητη», από το στόμα του καθενός κάθε φορά βγαλμένη, παραγωγή δημιουργούσε τη σχέση προτύπου και παραλλαγών.» (Μερακλής, 2009:86)

Ο Wolf Aly παρατηρεί πως «η συλλογή των Grimm περιλαμβάνει ευτράπελες διηγήσεις, μύθους ζώων και θρησκευτικές ιστορίες» (σ.7). Το περιεχόμενο του παραμυθιού όχι μόνο δεν γίνεται πιστευτό, αλλά παριστάνει κατά κανόνα υπερφυσικά θέματα. «Το παραμύθι χαρακτηρίζει η περιφρόνηση της φυσικής, αιτιώδους αλληλουχίας των πραγμάτων. Ζει σε ένα κόσμο, τον «παραμυθιακό κόσμο», στον οποίο το θαύμα είναι πραγματικό» (σ.8).

Εδώ χρειάζεται να διακρίνουμε δύο είδη, που θεωρούνται συγγενικά, το παραμύθι και τον μύθο. Ο μύθος διαφέρει από το παραμύθι καθώς οι μορφές που δρουν μέσα σε αυτόν και τον ορίζουν, είναι μορφές θεών, μορφοποιήσεις του ιερού, με τη δυνατότητα έστω να εμφανίζονται και μεταμορφωμένοι σε ζώα ή άνθρωπο. Το παραμύθι έχει αφετηρία το εδώ, το γήινο και κατευθύνεται προς το αλλού και το επέκεινα. Ο μύθος αντίθετα βρίσκεται από την αρχή μέσα

στο ολότελα διαφορετικό, έχει ήδη οδηγήσει το συμβάν έξω από το γήινο και τη χρονικότητα. Ο Jan de Vries λέει χαρακτηριστικά, ότι τεράστια διαφορά χωρίζει τον έως θανάτου σοβαρό μύθο από το παιγνιώδες παραμύθι. (όπ. αναφ. στο Μερακλής, 2009: 216)

Προς την άποψη της εξέλιξης συντασσόταν και ο Propp, που χαρακτήριζε και αυτός τον μύθο ιερό, το παραμύθι κοσμικό, με ουσιώδεις διαφορές, αλλά με μυθολογική προέλευση. Και ο διάδοχος του Propp, Meletinsky, που θεωρεί επίσης πιθανή την καταγωγή του «κλασσικού μαγικού παραμυθιού» από το αρχαϊκό «μυθολογικό παραμύθι», τονίζει και τις διαφορές: τα μαγικά στοιχεία στο παραμύθι είναι μόνο μέσα, τα οποία οδηγούν στο σκοπό (γάμος, βασίλειο), ενώ στις ιστορίες του μύθου σκοπός είναι η κατάκτηση ορισμένων κοσμολογικών αξιών. Εν ολίγοις, ο σκοπός του παραμυθιού δεν είναι παρά μέσο στο μύθο, ο οποίος έχει άλλες, υψηλότερες και σοβαρότερες σκοποθεσίες. (όπ.αναφ. στο Μερακλής, 2009: 217- 218)

Τα παραμύθια αφηγούνται απλές ιστορίες και, διαποτισμένα από τις βασικές αλήθειες που παραμένουν διαχρονικές και επίκαιρες, έχουν απήχηση σε κάθε εποχή. Η μεταμόρφωση, η αλλαγή, η μαγεία και το μυστήριο απαντώνται έντονα στα παραμύθια, όπως παρατηρεί η Maria Tatar (1987).

Σύμφωνα με τον λαογράφο Stith Thompson (1958), το παραμύθι είναι ένα είδος αφήγησης στην οποία εσωκλείεται μια διαδοχή από μοτίβα ή επεισόδια. Εξελίσσεται σε έναν εξωπραγματικό κόσμο, χωρίς συγκεκριμένη εντοπιότητα ή συγκεκριμένους χαρακτήρες και είναι γεμάτο από το θαυμαστό. (Canera et al., 2019)

Ο Νάσαινας (2001) θεωρεί ότι το παραμύθι ανήκει ως είδος στην παιδική λογοτεχνία και, μέσα από τον συσχετισμό στοιχείων μυστηρίου και θεϊκής παρέμβασης, επιτυγχάνει να προκαλέσει στο κοινό χαρά και ψυχαγωγία.

Η Κανατσούλη (2002) θεωρεί πως το λαϊκό παραμύθι είναι η γέφυρα που καθιστά την επικοινωνία, τη συνεννόηση και τη συμφωνία μεταξύ των λαών εφικτή, αφού πρόκειται για ένα πανανθρώπινο λογοτεχνικό είδος με παγκόσμια αποδοχή.

Ο Μαλαφάντης (2011) θεωρεί πως το παραμύθι διακρίνεται από την παράδοση και, ενώ είναι διαποτισμένο από τα στοιχεία του μαγικού και του απίθανου, εντούτοις γίνεται πιστευτό από τον ακροατή ή την αναγνώστη του.

Συμπερασματικά, όλοι οι ορισμοί τείνουν να θεωρούν το παραμύθι ως μια λαϊκή αφήγηση που κινείται στον υπερφυσικό – μαγικό κόσμο και έχει κύριο μέλημά του να τέρψει τους ακροατές ή τους αναγνώστες του.

2. Η ιστορική προέλευση του παραμυθιού

Τα παραμύθια, ως ένα είδος που διαδιδόταν προφορικά, υπέστησαν πολλές αλλαγές στη μορφή και το περιεχόμενό τους. Τα ιδιαίτερα υφολογικά χαρακτηριστικά του αφηγητή, καθώς και οι κατά τόπους, ιδιαίτερες κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες, οδήγησαν στην ύπαρξη διαφόρων εκδοχών και παραλλαγών ενός κυρίου αφηγηματικού σώματος. Εντούτοις, η διαχρονική και πανανθρώπινη αξία ορισμένων εξ αυτών, είχε σαν αποτέλεσμα πολλά από αυτά να αποκτήσουν μια πιο παγιωμένη μορφή.

Τα παραμύθια τον 16^ο αιώνα γίνονται γραπτό κείμενο. Οι Ιταλοί Straparola και Basile φαίνεται να είναι οι πρώτοι που συνθέτουν συλλογές με γραπτά λαϊκά παραμύθια. (Κανατσούλη, 2002) Ωστόσο η Ευρώπη δεν διεκδικεί μόνη την πρωτιά στη συγγραφή παραμυθιών, καθώς σε χώρες της Ανατολής υπάρχουν ήδη βουδιστικοί θρύλοι, περσικά και σανσκριτικά παραμύθια. (Cooper, 2007)

Στη Γερμανία αιώνες αργότερα, οι αδερφοί Grimm, επιχειρούν να στρέψουν την απεύθυνση των παραμυθιών από τους ενήλικες, που ως τότε, αυτοί αποτελούσαν το αναγνωστικό κοινό τους, στους ανήλικους, τα παιδιά. Θέλοντας να περισώσουν τη γερμανική παράδοση, συλλέγουν διάφορες ιστορίες από παραμυθάδες, διασκευάζουν τα παραμύθια και τα εκδίδουν σε μια συλλογή με τίτλο: «Children's and Household Tales». (Cooper, 2007)

Ο 19^{ος} αιώνας, με την παρουσία των αδερφών Grimm, του Hans Christian Andersen και του Andrew Lang, είναι η περίοδος που το παραμύθι θα εδραιωθεί ως ένα λογοτεχνικό είδος με διδακτικό και ηθοπλαστικό χαρακτήρα.

Σχετικά με την προέλευση των παραμυθιών, έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες. Η καθεμιά προσπαθεί να περιγράψει τον τρόπο, τον χρόνο και τον τόπο γέννησης των παραμυθιών. Καμιά δεν μπορεί να σταθεί αυτούσια και να εξηγήσει πλήρως τις γενεσιουργές δυνάμεις των παραμυθιών. Ωστόσο, η συνδυαστική μελέτη των επιμέρους θεωριών θα προσφέρει στον ερευνητή μια πιο σαφή εικόνα της καταγωγής των παραμυθιών.

Εκπρόσωποι της ινδοευρωπαϊκής θεωρίας οι αδερφοί Grimm, υποστήριξαν το 1819 ότι η ταυτόχρονη και παράλληλη ύπαρξη παραμυθιών στην Ευρώπη και την Ασία δικαιολογείται, αν κανείς αναλογιστεί τις συνέπειες της μετακίνησης της ινδοευρωπαϊκής φυλής σε χώρες της Ευρώπης. Οι πολιτισμικές ανταλλαγές μεταξύ των δύο αυτών ηπειρωτικών φυλών οδήγησε στη δημιουργία παραμυθιών με κοινά στοιχεία.

Κάποιες δεκαετίες αργότερα, το 1856, ο Μαξ Μέλερ, υποστήριξε τη μυθολογική θεωρία. Σύμφωνα με αυτήν, τα παραμύθια εδράζονται σε ηλιακούς μύθους της ινδοευρωπαϊκής φυλής. Οι μύθοι αυτοί, που αρχικά αφηγούνται ιστορίες με πρωταγωνιστές τον Ήλιο, την Αυγή, το Φεγγάρι, τον Ουρανό, μετουσιώνονται, με την παρέμβαση των άλλων λαών, σε παραμύθια με διαφορετικό στόχο και νόημα.

Τρία χρόνια αργότερα, το 1859, θα διατυπωθεί μια νέα θεωρία από τον Άγγλο Θίοντορ Μπένφι, αυτή της ινδικής προέλευσης των παραμυθιών. Κατά αυτόν τον μελετητή, η Δύση, βάση των μύθων του Αισώπου, γεννά τους μύθους και η Ινδία γεννά τα παραμύθια. Η προφορική διάδοση αρχικά και η λογοτεχνική κατόπιν, θα οδηγήσουν στην ύπαρξη παραμυθιών συγχρόνως σε Δυτική Ασία και Ευρώπη. Η ινδική θεωρία εκτιμάται ως η επικρατέστερη μεταξύ των ερευνητών, δεδομένου ότι η Ινδία αποτελεί μια από τις κυριότερες πηγές δημιουργίας του παραμυθιού, αλλά όχι η μοναδική. (Γιώτη, 2017 :10)

Το 1873, η πολυγενετική θεωρία του Άντριου Λανγκ, θα θέσει υπό αμφισβήτηση τις εκπεφρασμένες θεωρίες. Ο Λανγκ θα καταδείξει την ύπαρξη κοινών στοιχείων σε παραμύθια, ιστορίες, αφηγήσεις μεταξύ διαφορετικών χωροχρονικά λαών.

Την άποψη αυτή του Λανγκ, έρχονται να καταρρίψουν οι Φινλανδοί Καρλ Κρον και Άντι Ααρνέ. Οι δυο αυτοί εκπρόσωποι της Φινλανδικής Σχολής, υποστήριξαν ότι ένα παραμύθι μεταδίδεται από γενιά σε γενιά χωρίς σημαντικές αλλοιώσεις σε εθνικό επίπεδο. Όταν όμως αυτό ξεπεράσει τα σύνορα μιας χώρας, τότε υπόκειται σε πολιτιστικές επιρροές.

Η συμβολιστική θεωρία, με εκφραστές τους Γάλλους Σεντύβ και Βαν Ζενέπ, όπως και τον Γερμανό Νάουμαν, εντοπίζει μια σύνδεση του παραμυθιού με παλιές, παγανιστικές τελετές. Παρά την διείσδυση στον κόσμο των παραμυθιών και την επεξήγηση της λειτουργίας κάποιων παραμυθιακών στοιχείων, οι υποστηρικτές αυτής της θεωρίας δεν κατάφεραν να προσδιορίσουν την προέλευση των παραμυθιών.

Νέα οπτική στη μελέτη του ιστορικού υπόβαθρου των παραμυθιών χάραξε η ψυχολογική – ψυχαναλυτική θεωρία. Σύμφωνα με αυτήν, το παραμύθι ερμηνεύεται υπό το πρίσμα τριών τρόπων. Αρχικά στην κλινική προσέγγιση, τα παραμύθια με έντονο το μαγικό στοιχείο γίνονται μέσο διάγνωσης αλλά και θεραπείας κατά την ψυχανάλυση ασθενών. Ακολουθούν η θεωρητική και η κειμενοκεντρική προσέγγιση, όπου το παραμύθι μελετά και φωτίζει με ψυχαναλυτικούς όρους τον ψυχισμό του ατόμου. Ο Σίγκμουντ Φρόυντ, με αυτή τη θεωρία, τολμά να αναδείξει νέες πτυχές, πλην όμως υστερεί και αυτός στον εντοπισμό της καταγωγής του παραμυθιού.

Τέλος, η μορφολογική θεωρία του Προπ, καταδεικνύει την ανάγκη να προσδιορίσουμε το περιεχόμενο των παραμυθιών, πριν διερευνήσουμε τον τρόπο και τον τόπο δημιουργίας και διάδοσής τους. Ο Προπ παρατηρεί την ομοιότητα μεταξύ παραμυθιών διαφορετικών λαών και προτείνει τον διαμερισμό τους στα συστατικά τους μέρη ως ασφαλέστερο τρόπο μελέτης τους.

3. Χαρακτηριστικά στοιχεία των παραμυθιών

Σύμφωνα με τη μακραίωνη εξέλιξή του, το παραμύθι διακρίνεται σε δύο κατηγορίες: στο παραδοσιακό λαϊκό παραμύθι και στο σύγχρονο – έντεχνο.

Το λαϊκό παραμύθι, όπως ορίστηκε και παραπάνω, είναι μια φανταστική διήγηση που σκοπό έχει να τέρψει και να ταξιδέψει τον ακροατή ή τον αναγνώστη σε κόσμους παράξενους. Επικρατεί το μαγικό στοιχείο που λυτρώνει τον ήρωα από δυσεπίλυτες καταστάσεις και τέλματα. Η υπέρβαση των φυσικών νόμων, η υπερβολή, η φαντασία, η μαγεία, το όνειρο και το παράδοξο υφαίνουν την πλοκή του παραμυθιού. Ο αναγνώστης αρέσκεται να διαβάσει για μαγικά ξόρκια, για δέντρα που μιλούν, για μάγους, δράκους, νεράιδες και ξωτικά, για λυχνάρια που εμφανίζονται και εξαφανίζονται και άλλα ασυνήθιστα φαινόμενα, τα οποία δεν τον εκπλήσσουν, καθώς ενυπάρχουν στην φανταστική ατμόσφαιρα του παραμυθιού. Έτσι, με απλότητα και φυσικότητα το μαγικό στοιχείο δένεται στην ιστορία και καλεί τον αναγνώστη – ακροατή να πλάσει στη φαντασία του όλα τα δρώμενα.

Ο χώρος και ο χρόνος είναι απροσδιόριστοι σκόπιμα, καθώς δεν ενδιαφέρει τον ακροατή να τοποθετήσει την ιστορία σε συγκεκριμένα χρονικά και κοινωνικο-ιστορικά πλαίσια. Η τυπική, εναρκτήρια φράση των παραμυθιών είναι: « Μια φορά κι έναν καιρό..» , ή « Τα πολύ παλιά χρόνια... σε έναν τόπο μακρινό...». (Σακελλαρίου, 1991:253) Χρησιμοποιούνται παρελθοντικοί χρόνοι, κυρίως ο παρατατικός και ο αόριστος.

Η γλώσσα των παραμυθιών είναι απλή και εμπεριέχει στοιχεία της απλής, καθημερινής γλώσσας. Είναι σαφής και κατανοητή, καθώς χρησιμοποιεί πολλούς λαϊκούς τύπους, γνώριμους στον αναγνώστη – ακροατή. Ανάλογα με τη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή στην οποία το παραμύθι θα εξιστορηθεί ή θα διαβαστεί, συναντώνται και ιδιαίτεροι ιδιοματικοί τύποι, που τελικώς συνθέτουν τις παραλλαγές του ίδιου παραμυθιού. (Αντωνοπούλου & Πολυδώρου, 2006)

Σύμφωνα με τον Μαλαφάντη, «στα παραμύθι επικρατεί ο παμψυχισμός και η μεταμόρφωση», καθώς άψυχα αντικείμενα, ζώα, φυτά αποκτούν ζωντάνια και ανθρώπινες ιδιότητες. Μπορούν

δηλαδή να συνομιλούν με τους ήρωες, να προτείνουν λύσεις, να κινούνται, να αισθάνονται και να έχουν λειτουργίες έμψυχων πλασμάτων. (Μαλαφάντης, 2011 : 24)

Οι ήρωες έχουν ονόματα που αποδίδουν τα εξωτερικά ή εσωτερικά χαρακτηριστικά τους, όπως η Κοκκινোসκουφίτσα, το κορίτσι με τον κόκκινο σκούφο, ή η Κακιά Μάγισσα, η Μάγισσα με κακία. Η δράση είναι αυτή που θα ωθήσει τους ήρωες να αποκαλύψουν τα συναισθήματα και τις εσωτερικές τους σκέψεις. (Μερακλής, 1999) Επιπλέον τα πρόσωπα των παραμυθιών παρουσιάζονται επίπεδα, μονοδιάστατα, απόλυτα καλά ή απόλυτα κακά. Δεν υπάρχουν πολλαπλές πτυχές που να συνθέτουν την ιδιοπροσωπία ενός ήρωα, που αναμένεται να δράσει με μόνο καλό ή μόνο κακό τρόπο. Απουσιάζει από αυτόν το βάθος και η εσωτερικότητα. (Ζαν, 1996) Το περιορισμένο φάσμα των χαρακτηριστικών του ήρωα, παραμένει αναλλοίωτο καθ' όλη τη διάρκεια της εξέλιξης της πλοκής.

Ο Ρώσος φιλόλογος Propp, V. (2010) συγκεντρώνει και καταγράφει κάποιες λειτουργίες κοινές στους ήρωες, οι οποίες δομούν σταθερά τη μορφή του παραμυθιού. Οι λειτουργίες αυτές είναι θεμελιώδεις για την αφήγηση και συνθέτουν ξεχωριστά παραμύθια, συνδυασμένες κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο. Αρχικά, στον κεντρικό ήρωα τίθεται μια απαγόρευση, την οποία αυτός θα παραβιάσει. Έπειτα, ο πρωταγωνιστής αποχωρεί ή εκδιώκεται, ενώ έχει αναλάβει να φέρει εις πέρας κάποια εργασία σχετική ή όχι με την απαγόρευση. Η εργασία αυτή έχει προδιαγραφεί από την μοίρα του να συμβεί. Την αποχώρηση του ήρωα θα σημαδέψει μια μοιραία συνάντηση με κάποια δύναμη του κακού, ή κάποιον μυστήριο δωρητή, που θα του προσφέρει πράγματα που έχει ανάγκη, ή με τρία διαφορετικά ζώα ή πλάσματα που θα εγγυηθούν να βοηθήσουν τον ήρωα, σαν ανταπόδοση στην ευεργεσία που δέχτηκαν από αυτόν. Η βοήθειά τους αυτή συνδέεται με κάτι μαγικό. Ο πρωταγωνιστής θα αντιμετωπίσει και θα υπερβεί επιτυχώς διάφορα εμπόδια, όταν μια νέα περιπέτεια θα δοκιμάσει τις δυνάμεις του. Εκείνος, χρησιμοποιώντας τα μαγικά δώρα, θα καταφέρει το στόχο του: είτε να νικήσει τριπλές φορές το κακό, είτε να εκπληρώσει τρία καθήκοντά του, είτε να λυθεί από την επενέργεια μαγείας. Οι δυνάμεις του κακού θα ηττηθούν και θα τιμωρηθούν, ενώ η ευτυχία του ήρωα θα ολοκληρωθεί είτε μέσω του γάμου, είτε μέσω της απόκτησης θησαυρών ή σοφίας. (Propp, 2010)

Όπως προκύπτει από όσα λέχθηκαν παραπάνω, βασικό συστατικό του παραμυθιού είναι η τριπλή επανάληψη λέξεων, φράσεων ή μοτίβων. Η αφήγηση εμπλουτίζεται με στοιχεία που επαναλαμβάνονται, με σκοπό να εδραιωθεί κάποιο μήνυμα, κάποια ευχή, κάποια ευλογία κ.α.

Το παιδί εικάζεται πως, μέσα από αυτή την επανάληψη, λαμβάνει κάποια ικανοποίηση και, ίσως, κάποια ασφάλεια.

Κυρίαρχο επίσης γνώρισμα είναι το στοιχείο της αντίθεσης. Το ωραίο αντιμάχεται το άσχημο και το καλό αντιτίθεται στο κακό. Η ηρεμία εναλλάσσεται με ξαφνική ταραχή, η άνοιξη με χειμώνα. Αυτή η νομοτέλεια αποσκοπεί στο να οικειοποιηθεί το παιδί τον κόσμο των αντιθέσεων στον πραγματικό κόσμο της κοινωνικής και ιστορικής πραγματικότητας. (Αναγνωστόπουλος, 1997)

Στο τέλος, βέβαια, όλα έχουν μια αίσια κατάληξη. Παρά τις κακουχίες, τις συγκρούσεις και τις δυσκολίες, το δίκαιο και η ευτυχία του ήρωα αποκαθίστανται. (Μαλαφάντης, 2011) Το κακό θα τιμωρηθεί και το καλό θα αμειφθεί. Έτσι επέρχεται η λύτρωση, τόσο στους ήρωες όσο και στους αναγνώστες – ακροατές. Ιδιαίτερα αν οι τελευταίοι είναι παιδιά, έχουν ανάγκη να επέλθει η ισορροπία, να επικρατήσει η ηθική τάξη, η δικαιοσύνη, η ελπίδα και η πίστη στη ζωή και τις δυνάμεις του καλού. «Και ἔζησαν αυτοί καλά και ἡμεῖς καλύτερα» Με αυτή την τυπική, καταληκτική φράση το κοινό επανέρχεται στον πραγματικό κόσμο, έχοντας φυλάξει μέσα του κάτι από τη μαγεία του παραμυθιού.

Τα σύγχρονα παραμύθια, ως πονήματα ενός επώνυμου λογοτέχνη, απηχούν ιδέες και προβληματισμούς της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Η θεματολογία τους περιλαμβάνει σύγχρονες απόψεις για τη φιλία, το ρατσισμό, την αποδοχή της διαφορετικότητας, τον εθελοντισμό, την αλληλεγγύη, την κοινωνική ισότητα κ.ά. Κάποια εξ' αυτών αποτελούν διασκευές παλιών λαϊκών παραμυθιών, φτιαγμένα όμως έτσι, που να συνομιλούν με το σύγχρονο αναγνωστικό κοινό.

Υπάρχουν κάποιες ουσιώδεις διαφορές ανάμεσα στις δύο μεγάλες κατηγορίες παραμυθιών. Από το σύγχρονο παραμύθι απουσιάζει το έντονο μαγικό στοιχείο, αν και στοιχεία έκπληξης γεννά η ύπαρξη της τεχνολογίας. Τα θέματα είναι περισσότερο απτά, σύμφυτα με τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες, για αυτό και ο τόνος γραφής είναι περισσότερο ρεαλιστικός. Η αναφορά τους είναι στην παροντική, ή ακόμη και στην μελλοντική, πραγματικότητα. Το χιούμορ είναι στοιχείο που συναντάται αρκετά συχνά, προσθέτοντας ιλαρό τόνο στην αφήγηση.

Ωστόσο, δεν λείπουν και οι ομοιότητες που κάνουν τα δύο είδη να συγγενεύουν. Τόσο το στοιχείο των αντιθέσεων όσο και η ύπαρξη της τριπλής επανάληψης αλλά και το αίσιο τέλος είναι σχήματα λόγου που κάνουν τις δύο κατηγορίες παραμυθιών να μοιάζουν.

4. Είδη παραμυθιού

Η πλούσια θεματολογία των παραμυθιών δυσχεραίνει το έργο των μελετητών, ώστε να καταλήξουν σε μια κοινή ταξινόμησή τους. Σε μια προσπάθεια ομαδοποίησης των όμοιων γνωρισμάτων τους, διακρίνονται δύο βασικές κατηγορίες: το λαϊκό παραμύθι, που έχει κλασική και διαχρονική αξία, και το σύγχρονο, έντεχνο παραμύθι.

Η πρώτη κατηγορία αφορά το προφορικό λαϊκό παραμύθι, το οποίο, αφού μελετήθηκε από τους λαογράφους, καταγράφηκε και διασώθηκε έως σήμερα. Σε αυτό το είδος, εξαιτίας της ποικίλης λαϊκής παράδοσης και του διαφόρου περιεχομένου, παρατηρούμε κάποιες υποκατηγορίες: τα μυθικά παραμύθια, τα παραμύθια με ζώα και τα ηθικοπλαστικά.

Η δεύτερη κατηγορία αφορά το λογοτεχνικό παραμύθι που αποτελεί έργο ενός συγγραφέα, ο οποίος στηρίζεται και εμπνέεται από τις προφορικές ιστορίες, αλλά τελικά δημιουργεί μια πρωτότυπη αφήγηση με αρκετές μορφικές διαφορές σε σχέση με το λαϊκό παραμύθι. Έτσι, σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο (1997), στο σύγχρονο είδος: απουσιάζει το έντονο μαγικό στοιχείο, αποφεύγεται η αγριότητα και η ωμή βία, δεν συναντώνται ταξικές διαφορές, γίνεται εστίαση σε σύγχρονα κοινωνικά και τεχνολογικά θέματα, όπως η εξερεύνηση του διαστήματος και οι σύγχρονες εφευρέσεις, βασίζεται σε απλό ύφος και παιδικό τόνο, οργανώνεται σε μικρή έκταση και σαν κείμενο, προορίζεται για ανάγνωση και όχι για προφορική αφήγηση. Εντούτοις, διατηρείται και σε αυτό το είδος το αίσιο, λυτρωτικό τέλος που χαρίζει στο παιδί αίσθημα ανακούφισης και αισιοδοξίας.

Η Κανατσούλη (2008) προχωρά σε μια άλλη ταξινόμηση, όπου, με κριτήριο το περιεχόμενό τους, τα παραμύθια χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες.

Τα μαγικά ή εξωτικά. Πλάσματα φανταστικά, όπως τεράστιοι γίγαντες, φτερωτοί δράκοι, καλές νεράιδες κατατρέχουν ή διασώζουν τον κεντρικό ήρωα και συνθέτουν το παζλ των περιπέτειών του προς την επίτευξη του στόχου του.

Τα διηγηματικά ή κοσμικά. Παραμύθια που εξιστορούν την κοσμογονία ή τα παθήματα των ανθρώπινων κοινωνιών.

Τα θρησκευτικά ή συναξαρικά. Ο βίος ενός Αγίου, γίνεται το υφάδι μιας ιστορίας γύρω από αληθινά γεγονότα.

Τα ευτράπελα ή σατιρικά. Κωμικά συμβάντα της ζωής κάποιου αγαθού ανθρώπου, ή παθήματα που έγιναν μαθήματα ενός υπερήφανου, είναι μερικά από τα θέματα αυτού του είδους.

Ο Wundt, κάνει λόγο για επτά κατηγορίες παραμυθιών :

Τα μυθολογικά παραμύθια ή μύθοι

Τα μαγικά παραμύθια

Τα βιολογικά παραμύθια ή μύθοι

Τα παραμύθια με ζώα

Τα παραμύθια προέλευσης

Τα αστεία παραμύθια και μύθοι

Τα ηθικοπλαστικά παραμύθια

Ο Jan de Vries διακρίνει τα παραμύθια σε δύο μόνο κατηγορίες, τα μαγικά παραμύθια και τα σύγχρονα παραμύθια. Άλλοι, εντούτοις, μελετητές προχωρούν σε περισσότερες ταξινομήσεις, με βάση το περιεχόμενο των ιστοριών. (Αντωνοπούλου & Πολυδώρου, 2006):

Τα διεθνή παραμύθια. Είναι αυτά που θα συναντήσει κανείς σε πολλές χώρες και πολιτισμούς, σε διάφορες παραλλαγές.

Τα ανατολίτικα παραμύθια. Είναι αυτά που εκτυλίσσονται στη μακρινή και μαγική Ανατολή, όπως τα παραμύθια της Χαλιμάς.

Παραμύθια της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Η αρχαία ελληνική μυθολογία συνιστά τη μαγιά τέτοιων παραμυθιών που απηγούν αρχαίους ελληνικούς μύθους και δοξασίες.

Παραμύθια από μύθους και θρύλους του Μεσαίωνα. Ιστορίες που διασώζουν μεσαιωνικά τραγούδια ανήκουν σε αυτή την κατηγορία.

Παραμύθια που εξυμνούν το έπος του Διγενή Ακρίτα. Ήρωες της αρχαίας ελληνικής ιστορίας και μυθολογίας εμπνέουν τους συγγραφείς παραμυθιών.

Νεοελληνικά παραμύθια. Ο νεοελληνικός λαϊκός πολιτισμός δανείζει όλα εκείνα τα στοιχεία που θα οδηγήσουν τους δημιουργούς στη σύνθεση λαϊκών διηγήσεων με περιπετειώδες περιεχόμενο.

Παιδικά παραμύθια. Πρόκειται για παραμύθια που προορίζονται να τέρψουν, αλλά και να διδάξουν παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Αυτό το στρατευμένο είδος, είναι έτσι πλασμένο, ώστε να ενυπάρχουν σε αυτό όλα τα κοινωνικά μηνύματα και οι αξίες που πρέπει να μεταλαμπαδευτούν στα παιδιά, με διακριτικό και συνετό τρόπο.

5. Τα σύμβολα στα παραμύθια

Η μακρόχρονη ύπαρξη των παραμυθιών και η σταθερή διάσωσή τους στον χρόνο μας ωθούν να αναζητήσουμε τις αιτίες που τα καθιστούν αδήριτες ανάγκες των ανθρώπινων πολιτισμών. Το γεγονός μάλιστα πως επιβιώνουν περισσότερο κάποια είδη, έναντι άλλων, κατά τις παρατηρήσεις μελετητών, εντείνει τον προβληματισμό μας γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα.

Θεωρίες προερχόμενες από τον επιστημονικό χώρο της Ψυχανάλυσης αλλά και της Λαογραφίας, προσπάθησαν να προσδιορίσουν τους λόγους που το παραμύθι συνομιλεί με ανθρώπους κάθε τόπου σε κάθε εποχή. Με βασικούς εκφραστές τον Carl Jung και το Sigmund Freud, διατυπώθηκε η άποψη πως τα φανταστικά στοιχεία των παραμυθιών, δεν είναι απλώς αποκυήματα της φαντασίας, αλλά συμβολισμοί που απευθύνονται τόσο στους αφηγητές, όσο και στο κοινό. Ιδιαίτερα για τον Freud, το παραμύθι, όπως και ο μύθος, ο θρύλος, οι παροιμίες και το όνειρο χρησιμοποιούν το ίδιο συμβολικό υλικό. (Freud, 1954, 1984) Προχωρώντας βαθύτερα τη διείσδυσή του μάλιστα, επισημαίνει ότι, η ουσία του παραμυθιού είναι η περιπλάνηση του Εγώ, η Οδύσσεια του Εγώ, το οποίο Εγώ εκπροσωπείται κάθε φορά με διαφορετικούς ήρωες.. Σαν στοιχεία του συλλογικού ασυνείδητου, βλέπει τις εικόνες στα παραμύθια ο Carl Jung, οι οποίες μεταδίδονται μόνο μέσω του ιδιαίτερου μεταφορικού λόγου των ιστοριών. (Da Silva, 2017) Ο Vladimir Propp, από το δικό του πρίσμα, θεωρεί πως τα παραμύθια συνθέτουν αφηρημένες έννοιες που είναι κοινά αποδεκτές, ιδωμένες μέσα από την προσωπική εμπειρία του κάθε ανθρώπου.

Η μεταφορική χρήση της γλώσσας των παραμυθιών και το συμβολικό νόημά τους, με ένα ευαίσθητο και απαλό τρόπο, επιτρέπουν στο κοινό να κάνει τις δικές του αντιστοιχίσεις με τον πραγματικό κόσμο και να κατανοήσει καλύτερα τον τρόπο που αυτός λειτουργεί. Έτσι το άτομο βάζει σε τάξη τις εσωτερικές του συγκρούσεις, δομεί τις έννοιες του καλού και του κακού, του ηθικού και του ανήθικου, του σωστού και του λάθους.

Το δομημένο περιεχόμενο του παραμυθιού με αρχή, μέση και τέλος, καθώς και η αίσια τροπή που τα πράγματα παίρνουν καθώς βαδίζουμε προς το τέλος, εξασφαλίζουν στον δέκτη της ιστορίας την προσδοκία μιας θετικής έκβασης και στα προσωπικά του εσωτερικά αδιέξοδα.

Μια από τις συνιστώσες μιας επιτυχημένης αφήγησης, είναι συχνά η ταύτιση του αναγνώστη – ακροατή, είτε αυτός είναι παιδί, είτε ενήλικας, με τις κατακτήσεις και τις νίκες του ήρωα του παραμυθιού. Αυτό το γεγονός, τον ωθεί να γιατρέψει την πληγείσα αυτοεκτίμησή του από πιθανή αίσθηση μειονεξίας και να διαμορφώσει μια υγιή αυτοεικόνα, μέσα από την αποδοχή τόσο της εμφάνισης, όσο και του χαρακτήρα του.

Τη θέση αυτή επικυρώνει και ο Anzieu (1984, 1987), ο οποίος υποστηρίζει πως υπάρχει σχέση μεταξύ του παραμυθιού και των ασυνείδητων φαντασιώσεων. Οι περιπέτειες του ήρωα ενσαρκώνουν τις ιδιαίτερες συγκινήσεις και φαντασιώσεις των παιδιών. Έτσι, με όχημα τον συμβολικό λόγο, το παιδί ή ο ενήλικας, λαμβάνει κάποιες σωτήριες κατευθύνσεις στις ψυχοσυγκρούσεις του και, παίρνοντας απόσταση από τις φαντασιώσεις του, κατασκευάζει τις δικές του ψυχικές αναπαραστάσεις για την εικόνα του εαυτού του.

Επομένως, τα παραμύθια χρησιμοποιούν τις εικόνες – σύμβολα καθιστώντας την ανάγνωσή τους πολυσήμαντη και πολυεπίπεδη. Ο Ελβετός Max Lüthi (1982) αποκωδικοποιεί πολλά από αυτά τα σύμβολα. Οι φιγούρες του βασιλόπουλου και της βασιλοπούλας σκιαγραφούν τον άνθρωπο που φιλοδοξεί να προοδεύσει, να ανέλθει σε ψηλότερα επίπεδα. Η όμορφη εξωτερική τους εικόνα υπόσχεται πως το ωραίο συνάδει με το καλό. Σε αρκετά παραμύθια, εντούτοις, η εξωτερική αίγλη και ομορφιά καλύπτει μια εσωτερική ασχήμια. Κάτι που επιβεβαιώνεται στην αληθινή ζωή, όταν το υποκείμενο με την ωραία μορφή καταφεύγει σε άσχημες σκέψεις ή πράξεις.

Ο βασιλιάς που ασθενεί βαριά, η πριγκιποπούλα που βρίσκεται παγιδευμένη ή υπό την εξουσία κάποιου δράκου, δηλώνουν πως ακόμα και οι πιο υψηλές αξίες μπορεί να βρεθούν υπό κλονισμό, ή υπό κάποιου είδους απειλή. Έχουν την ανάγκη προστασίας, είναι σε αδύναμη, μειονεκτική θέση. Πολλές φορές μάλιστα, όπως στην περίπτωση της βασιλοπούλας που έχει μέσα της τα φίδια, ο κίνδυνος δεν βρίσκεται έξω, αλλά εντός της. Οι δράκοι δεν είναι μόνο απέναντι στους ήρωες, είναι και μέσα τους. Έτσι ο δράκοντας, η πανάρχαια προσωποποίηση του κακού, δεν υπάρχει πάντα ως ένα πλάσμα πραγματικό και εξωτερικό, αλλά υπάρχει εσωτερικά, ως ψυχικό πρόβλημα.

Η μάχη με τον δράκοντα, συνιστά την πάλη του κάθε ανθρώπου με την εικόνα του κακού. Πολλές φορές το κακό εξοντώνεται, νικιέται θριαμβευτικά. Άλλες πάλι, όπως συμβαίνει σε

πολλές ευρωπαϊκές εκδοχές παραμυθιών, το κακό μεταμορφώνεται, αν δεχτεί τη συμπόνια και την καλοσύνη του ήρωα. Έτσι, οι θετικές δυνάμεις και οι αρετές μετουσιώνουν μια καταστροφική δύναμη σε φιλική και αλληλέγγυα δύναμη.

Το παλάτι, ο πύργος και το δάσος έχουν διττό ρόλο. Είναι οι τόποι όπου κάποιος μπορεί να παγιδευτεί, να χάσει τον προσανατολισμό του. Οι τόποι όπου ο ήρωας θα συναντηθεί με άγρια ζώα, κακόβουλες μάγισσες, επικίνδυνους ληστές. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδει στο δάσος ο Propp, το οποίο θεωρεί το μέσο για να επιτευχθεί η αναγκαία απομάκρυνση του ήρωα από το σπίτι του. (Da Silva, 2017) Ταυτόχρονα όμως είναι και οι τόποι όπου θα συμβούν θαυμάσια πράγματα, σημαντικές συναντήσεις, καίριες αποκαλύψεις και δυνατές εξομολογήσεις.

Ο Ήλιος, το φεγγάρι και τα αστέρια, είναι οι συμπαντικές δυνάμεις ή σύμβολα θεϊκής ύπαρξης, που προσφέρουν δώρα στους ήρωες και τους κατευθύνουν να βαδίζουν στον δρόμο που οδηγεί στην εκπλήρωση της αποστολής τους και στην επίτευξη του στόχου τους. Έτσι άνθρωπος και φύση έχουν μια διαλλακτική σχέση.

Άλλα στοιχεία της φύσης, όπως το νερό και γενικότερα το υδάτινο στοιχείο, η γη και ο αέρας, έχουν το δικό τους νόημα. Τα τρία αυτά στοιχεία συνέχουν την αξία της ζωής και το καθένα ξεχωριστά μπορεί να συσχετιστεί με τα τρία επίπεδα της συνείδησης. Το νερό, συχνά χθόνιο, συνδέεται με το ασυνείδητο, η γη, ίσως χάρη στη στέρεα μορφή της, με τη συνείδηση, ενώ ο αέρας, ως άυλο σώμα, με το υπερεγώ. Ιδιαίτερα το νερό μεταφράζεται συχνά σαν έκφραση αναγέννησης. Η φωτιά, ως ένα επιπρόσθετο φυσικό στοιχείο, προσφέρει καθαρισμό, χάρη στην εξαγνιστική της ιδιότητα, αλλά και μεταμόρφωση, μετά από το αδυσώπητο πέρασμά της. (Τσιτσλοπεργκερ, 1999)

Τα βουνά, οι κορυφές, οι σκάλες είναι σύμβολα της προσπάθειας του ανθρώπου για ανοδική πορεία. Η τάση για πνευματισμό, η επιδίωξη ανώτερων στόχων, ο ιδεαλισμός είναι καταστάσεις που θα απασχολήσουν τον άνθρωπο που αναζητά κάτι υψηλότερο. Αρκετά συχνά όμως τα βουνά, παριστάνουν τα ανυπέρβλητα εμπόδια ή κάποιους εσωτερικούς φραγμούς.

Τον δικό τους ιδιαίτερο συμβολισμό έχουν τα ζώα, που απαντώνται κατά κόρον στα παραμύθια. Τα πουλιά, ως πλάσματα που κινούνται στον αέρα, συχνά αποδίδουν πνευματικές έννοιες ή γίνονται αγγελιοφόροι θεϊκών μηνυμάτων. Η κουκουβάγια σχετίζεται με τη σοφία, το περιστέρι με την αγάπη και την ειρήνη της ψυχής, τα σαρκοφάγα αρπακτικά με τη βία, την αρπαγή, την αποσύνθεση. Το φίδι έχει διχασμένο πρόσωπο. Άλλοτε συμβολίζει την ευστροφία που οδηγεί σε αποτελεσματική δράση και άλλοτε την παράλυση που φέρνει το δηλητήριο και η αιφνιδιαστική επίθεση. Επίσης, έχει συνδεθεί με τη σεξουαλικότητα και την αποπλάνηση.

Στην προ-πρωτική κατάσταση, οι πρωτόπλαστοι παρασύρθηκαν από το φίδι-διάβολο και παράκουσαν την εντολή του Θεού. Ο λύκος και ο σκύλος, έχουν και αυτοί διττό συμβολισμό. Άλλοτε συντροφεύουν και υποστηρίζουν τον ήρωα και άλλοτε τον καταδιώκουν έως θανάτου. Συχνά τα ζώα ευεργετούνται από τον άνθρωπο, για αυτό και αναλαμβάνουν να τον προστατεύουν, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης και αμοιβαιότητας. Σε ορισμένα παραμύθια συμβαίνει ο άνθρωπος να μεταμορφωθεί σε ζώο (λυκάνθρωπος), κάτι που ερμηνεύεται ως μια μετάβαση σε μια ζώωδη κατάσταση ορμών και ενστίκτων, μια αλλαγή στη συμπεριφορά που καταδεικνύει την ανισορροπία στη ψυχική κατάσταση του ατόμου. (Τσιτσλσμπεργκερ, 1999)

Από τα παραμύθια, όπως και στη ζωή, δεν λείπουν οι φιγούρες που βρίσκονται στο περιθώριο. Ο χοιροβοσκός, η Σταχτοπούτα, ο κουτός ήρωας, το γέρικο άλογο είναι συμβολισμοί των πραγμάτων που αξιολογούμε ως ασήμαντα, υποδεέστερα, χαμηλότερης αξίας. Αυτοί οι ήρωες όμως αποδεικνύονται ως πιο άξιοι, πιο τυχεροί, πιο ωφελημένοι στην τελική πορεία της ζωής. Το μήνυμα της αξίας του περιεχομένου, έναντι της εικόνας, ~~του περιτυλίγματος~~, η ανάδειξη του είναι, έναντι του φαίνεσθαι, προσεγγίζονται και οικοδομούνται έντεχνα στην ψυχή του αναγνώστη – ακροατή.

Το σπίτι ενός ήρωα αντικατοπτρίζει τα επίπεδα της προσωπικότητας του ίδιου του ατόμου. Το υπόγειο μέρος του σπιτιού, το σκοτεινό κελάρι, η υγρή αποθήκη μας καταδύουν στα βαθύτερα συναισθηματικά στρώματα του εαυτού μας, εκεί που συχνά φωλιάζουν φόβοι, αγωνίες, φιλοδοξίες, αμαρτύρητα όνειρα, αλλά και πολύτιμες συγκινήσεις. Το ισόγειο αντανακλά τη στάση μας απέναντι στον πραγματικό κόσμο και η στέγη μάς ανάγει σε πνευματικότερες καταστάσεις, εκεί που αναπαύονται οι ανώτερες σκέψεις και επιθυμίες του ατόμου. Ο Propp ορίζει ως φάση ωρίμανσης του ατόμου και συνάντηση με τον αληθινό εαυτό του, τη στιγμή που κάποιος αποφασίζει να εγκαταλείψει την πατρογονική του εστία.

Αντικείμενα των παραμυθιών, όπως ο καθρέφτης, έχουν τη δική τους σημασία. Εκτός από την απόδοση της εξωτερικής ομορφιάς, ο καθρέφτης συνδέθηκε και με τη σοφία, τη σκέψη, την ολοκλήρωση, τον ναρκισσισμό, την υπερηφάνεια, τη φιλαυτία, την αποπλάνηση, την αποκάλυψη της αλήθειας, αλλά και τη γονιμότητα. Άλλοτε πάλι, συνδέθηκε με το πέρασμα από έναν κόσμο σε άλλον. Επιπλέον, είναι αυτός που μαρτυρά και πιστοποιεί την ομορφιά του ήρωα, γνώρισμα που προκαλεί έριδα, ζήλιες και ανταγωνισμό. (Kellar, 2021)

Το μήλο συναντάται σε πολλούς μύθους διαφορετικής προέλευσης. Γνωρίζουμε το μήλο που έφαγε η Εύα, το μήλο της Έριδος στο ομηρικό έπος, το μήλο της Χιονάτης. Το μήλο λοιπόν, είναι σύμβολο της απαγορευμένης γνώσης, του πειρασμού, της αιώνιας νιότης. Όταν κανείς

το γευτεί, μεταβαίνει σε μια άλλη κατάσταση συνείδησης όπου έχει επέλθει ο θάνατος της αθωότητας.

Συμβολική θεωρείται και η χρήση συγκεκριμένων χρωμάτων αλλά και αριθμών στα παραμύθια. Ο αριθμός τρία χρησιμοποιείται ευρέως με θετικό αντίκτυπο και έχει κάποια ιερότητα, αφού συνδέεται με τον Τριαδικό Θεό. (Ashliman, 2004) Οι ευχές είναι συχνά τρεις στα παραμύθια, τρεις και οι αποστολές του ήρωα. Ο θάνατος και η Μοίρα είναι συνδεδεμένοι με τον αριθμό τρία, καθώς στην αρχαιότητα οι τριάδες ήταν αυτές που κράταγαν στον έλεγχο τους το νήμα της ζωής του κάθε ανθρώπου. Παρόμοια λειτουργία και θρησκευτική καταγωγή έχει και ο αριθμός επτά, που επίσης συναντάται συχνά στα παραμύθια. Το δώδεκα είναι το χρονικό όριο που έχει δοθεί στον ήρωα πριν συμβεί μια μεταμόρφωση ή κάποια ρήξη. Όταν το ρολόι σημάνει 12, τα μάγια της Σταχτοπούτας θα λυθούν και θα επιστρέψει στην προηγούμενη κατάσταση της φτώχειας και του μαρασμού. Σχετικά με τα χρώματα, το κόκκινο είναι αυτό που συνδέεται με πιθανό κίνδυνο ή με κάποια επερχόμενη απειλή, αλλά και με τη γονιμότητα, την ευκαρπία, αφού κόκκινη είναι η έμμηνος ρύση της γυναίκας, Ακόμη, σχετίζεται με το πάθος, τη σεξουαλικότητα, την ορμή της ζωής. Το άσπρο είναι το χρώμα της καθαρότητας, της αγνότητας. Η λευκότητα του δέρματος μαρτυρά τη φροντίδα που δέχεται η προστατευμένη και καλοαναθρεμμένη πριγκίπισσα. Οι άσπροι κύκνοι, το άσπρο φως, ο λευκός χιτώνας γίνονται σύμβολα της αμόλυντης φύσης και του πνευματικού κόσμου αντίστοιχα. Το μαύρο από την άλλη πλευρά, επικρατεί όταν αρχίζει η περιπλάνηση σε μέρη σκοτεινά, σε δάση που προκαλούν φόβο. Μαύρες είναι οι σκιές, μαύρος είναι ο ουρανός και τα σύννεφα πριν τη βροχή, μαύρα είναι τα άγνωστα σκοτεινά νερά, μαύρα είναι τα μαλλιά και τα ρούχα κακών φιγούρων του παραμυθιού, ενώ μαύρα είναι και τα ρούχα κάποιου που πενθεί. Τέλος, το κίτρινο είναι συχνά το χρώμα της κόμης των πριγκιπισσών, το χρώμα των θησαυρών, του ήλιου, της λάμψης, του φεγγαριού, των αστεριών.

Από όλα τα παραπάνω επεξηγήθηκε πως οι εικόνες προσφέρουν στο κοινό ένα είδος μήησης στην ουσία της ύπαρξης, αλλά και πως μέσω της σύνδεσης με το ασυνείδητο που επιχειρούν, επιτυγχάνεται μια σκιαγράφιση της ίδιας της ψυχής του κάθε ατόμου. (Τσιτσλοπεργκερ, 1999)

6. Οι χαρακτήρες των παραμυθιών

Οι χαρακτήρες των παραμυθιών διακρίνονται για τις ιδιαίτερες πνευματικές και σωματικές τους δυνάμεις. Ο ήρωας, λέξη που προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό «ήρωας» που δηλώνει τον δυνατό, τον πολεμιστή, αυτόν που ξεχωρίζει για την ανδρεία του, είναι συνηθώς το κεντρικό πρόσωπο της δράσης. Είναι αυτός γύρω από τον οποίο ξετυλίγεται το κουβάρι της ιστορίας. Σε ορισμένες ιστορίες ο ήρωας έχει κάποιες εξωτερικές σωματικές ιδιαιτερότητες όπως κοντό ανάστημα ή μεγάλη μύτη, όμως καταφέρνει σπουδαίες πράξεις και βγαίνει νικητής στις αναμετρήσεις με δυνατότερους και πιο ρωμαλέους χαρακτήρες.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο αναγνώστης ταυτίζεται με τους ήρωες των παραμυθιών. Άλλωστε εξαιτίας αυτού, το παραμύθι καταφέρνει να λειτουργήσει σαν ένα μέσο αγωγής για τα ηθικά και μη ηθικά πρότυπα, τις πανανθρώπινες αξίες της ζωής, τους κοινωνικούς ρόλους κ.ά. Μέσω του παραμυθιού και της ταύτισης με τους ήρωες, το άτομο παίρνει απαντήσεις και κατευθύνσεις για να μπορέσει να επεξεργαστεί τις εσωτερικές του συγκρούσεις και να επιλύσει τα δικά του διλήμματα.

Οι ήρωες των παραμυθιών πλάθονται ως πολύ καλοί ή πολύ κακοί. Δεν υπάρχουν ενδιάμεσες αποχρώσεις στην ψυχοσύνθεσή τους. Αυτό οδηγεί τους μικρούς αναγνώστες να ξεχωρίσουν το καλό από το κακό, το ηθικά αποδεκτό από το ηθικά απορριπτέο, το σωστό από το λάθος. Στο κλασικό παραμύθι, όπου υπάρχει έντονα αυτό το δίπολο, το παιδί εύκολα ταυτίζεται και συμμαχεί με τον καλό ήρωα, ενώ απορρίπτει ευθύς αμέσως τον κακό. Από τα παραμύθια δεν λείπουν και οι ανθρωπόμορφοι ήρωες, όπως τα αντικείμενα που μιλάνε, τα πουλιά που μεταφέρουν μηνύματα, κάποιες μαγικές και υπερφυσικές οντότητες όπως οι νεραϊδες, το τζίνι κ.α. Οι καλοί χαρακτήρες, λοιπόν, εμφανίζονται να παλεύουν με διάφορες αντιξοότητες, να παγιδεύονται στις πλεκτάνες των κακών, να κλείνονται σε απροσπέλαστα κάστρα, να δένονται με μάγια, αλλά τελικά καταφέρνουν να νικήσουν στο τέλος, χάρη στην επιμονή τους και την προσπάθειά τους. Από την άλλη, οι κακοί χαρακτήρες, ρέπουν προς το κακό, πέφτουν οι ίδιοι θύματα της σκληροκαρδίας και της πονηριάς τους και λειτουργούν ως παραδείγματα προς αποφυγή για τα παιδιά. (Λαμπρέλλη, 2010 : 22 – 26)

Τα ονόματα των ηρώων είναι συμβολικά. Συχνά σχετίζονται με κάποιο εξωτερικό γνώρισμα του ήρωα, ή με κάποιο χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του, ή ακόμη και με κάποια καθημερινή του συνήθεια. Αναμφίβολα όμως, πέρα από το συμβολισμό των ονομάτων, οι ήρωες παραπέμπουν σε πρόσωπα υπαρκτά που μας περιβάλλουν και που λειτουργούν με αντίστοιχο τρόπο. Ο δράκος, η κακιά μάγισσα, το αιμοσταγές τέρας είναι προσωποποιήσεις

του κακού που βάλλεται εναντίον μας. Οι «χάρτινες υπάρξεις», λοιπόν, όπως αποκαλεί τους ήρωες ο Ρ. Μπάρτ, πολλές φορές συσχετίζονται από τον αναγνώστη, έτσι ώστε τελικά να τους δίνει τη δική του σαρκική οντότητα.

Υπάρχουν λοιπόν, ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά των χαρακτήρων της παιδικής λογοτεχνίας και αυτά είναι τα εξής:

Αποστολή και δέσμευση. Ο καλός ήρωας έχει έναν συγκεκριμένο σκοπό που πρέπει να διεκπεραιώσει, πολεμώντας τις δυνάμεις του κακού, ξεπερνώντας τα διάφορα εμπόδια και μένοντας πιστός στους ηθικούς κανόνες.

Ηθική. Ο καλός ήρωας είναι προικισμένος με καλοσύνη, με αρετές και χαρίσματα. Πολλές φορές θα θέσει στην υπηρεσία της πλοκής αυτή την πλευρά του και έτσι θα κατορθώσει τελικά να συνθλίψει το κακό, δίνοντας τη θέση στο καλό να βασιλέψει αιώνια.

Αντοχή. Ο ήρωας είναι ιδιαίτερα ανθεκτικός. Δεν καταβάλλεται από τις προκλήσεις και τα εμπόδια που θα εμφανιστούν στο δρόμο του. Αντιθέτως, διαθέτει όλες εκείνες τις ψυχικές δυνάμεις που θα υπερνικήσουν τις δυσκολίες και τους φραγμούς. Ο αναγνώστης θαμπώνεται από τα κατορθώματα του ήρωα και έλκεται να συνεχίσει την ανάγνωση της ιστορίας προκειμένου να μάθει το τέλος.

Θάρρος. Ένα από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά του ήρωα. Η γενναιότητα, η τόλμη, το σθένος θωρακίζουν τον ήρωα στη μάχη με το κακό και του εξασφαλίζουν την τελική του επικράτηση.

Ελαττώματα. Τα τρωτά σημεία ενός καλού ήρωα, όπως οι φόβοι του, οι δισταγμοί του, οι τραυματισμοί του, είναι στοιχεία που διευκολύνουν τη σύνδεση του αναγνώστη με την ανθρώπινη, ατελή πλευρά του. Το παιδί δέχεται αυτές τις αδυναμίες και διδάσκεται πως, αν και το ίδιο αδύναμο και ατελές, είναι πιθανό να καταφέρει και αυτό να αντιμετωπίσει τους δικούς του πραγματικούς δράκους.

Χάρισμα. Όλοι οι ήρωες γεννιούνται με ένα έμφυτο χάρισμα, ή μπορεί να το αποκτήσουν επίκτητα, μετά από επίσκεψη της καλής νεραϊδονόας. Αυτό το χάρισμα, θα τους βοηθήσει να ολοκληρώσουν την αποστολή τους, να πετύχουν το στόχο τους, να νικήσουν το κακό και τελικά να «ζήσουν αυτοί καλά και 'μεις καλύτερα». (Ciriot, 2006)

Συνοψίζοντας, τα παραμύθια προσφέρουν στα παιδιά και τους μεγάλους τη δυνατότητα να ταυτιστούν με το καλό και να το διακρίνουν από το κακό. Ακόμη, επιτυγχάνεται η συναισθηματική εκτόνωση και η εσωτερική λύτρωση. Οι αντιθέσεις της πραγματικότητας και

οι συνιστώσες του σωστού και του λάθους, υφαίνονται περίτεχνα στα πρόσωπα των ηρώων, που λειτουργούν άλλοτε ως παραδείγματα μίμησης και άλλοτε ως παραδείγματα αποφυγής.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1. Ο παιδαγωγικός ρόλος του παραμυθιού στην ανάπτυξη του παιδιού

Σύμφωνα με τους ορισμούς που δόθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, διαπιστώνουμε μια διάσταση των μελετητών γύρω από τον σκοπό του περιεχομένου του παραμυθιού. Άλλοι συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι το παραμύθι, ως αισθητικό – καλλιτεχνικό προϊόν, έχει σκοπό να τέρψει, να ευχαριστήσει τον αναγνώστη του. Στον αντίποδα, βρίσκονται οι υπερασπιστές της άποψης ότι το παραμύθι, ως λογοτεχνικό είδος, έχει παιδαγωγικό ρόλο.

Στο σώμα των μελετητών της πρώτης άποψης, βρίσκεται ο Darton (2011), ο οποίος θεωρεί πως τα παιδικά παραμύθια δημιουργήθηκαν με σκοπό να ευχαριστήσουν τα παιδιά και όχι απαραίτητα, να τα παιδαγωγήσουν, να τα διδάξουν. Στο πλευρό του βρίσκεται και η Fisher (2002), η οποία βλέπει τα παραμύθια ως καλλιτεχνικά έργα που δεν ενδιαφέρονται να ηθικολογήσουν, ούτε να διαπλάσουν συνειδήσεις, αλλά να ερεθίσουν τη φαντασία των παιδιών με το δικό τους μοναδικό τρόπο. Αρκετοί ακόμη ερευνητές πιστεύουν, πως το παραμύθι στοχεύει στην ευχαρίστηση του αναγνώστη και όχι σε κάποιου είδους εκπαίδευσή του. Δεν παραγνωρίζουν, όμως, πως ιδιαίτερα τα σύγχρονα παραμύθια, εστιάζουν σε ένα μεγάλο φάσμα κοινωνικών θεμάτων και προσφέρουν μια βαθύτερη ανάλυση σε αυτά.

Σύμφωνοι προς τη παραπάνω άποψη και ενάντιοι σε όσους υποστηρίζουν τον παιδαγωγικό χαρακτήρα του παραμυθιού, βρίσκονται και άλλοι μελετητές που εξετάζουν το θέμα, υπό εντελώς διαφορετικό πρίσμα. Σύμφωνα με αυτούς, το παραμύθι βρίθκει από στοιχεία βίας και σκληρότητας, που αντιμάχονται τη γαλήνη και την αγνότητα της παιδικής ψυχής. (Αναγνωστόπουλος, 1997, Μαλαφάντης, 2011). Επομένως, δεν μπορεί ένα τέτοιο κείμενο, που προκαλεί τα δυσάρεστα συναισθήματα του άγχους και του φόβου, ταυτόχρονα να καλλιεργεί παιδαγωγικά την ψυχή.

Στην άλλη όχθη βρίσκονται ερευνητές όπως ο Nodelman (1992), η Tatar (1992), και πιο πρόσφατα ο Donovan (2010), που τονίζουν τον παιδαγωγικό χαρακτήρα της παιδικής λογοτεχνίας και πιο συγκεκριμένα, των παραμυθιών. Σύμφωνα με τον Zan (1996), τα παραμύθια εμπεριέχουν μια ηθική που προσδιορίζεται από τις πράξεις των ηρώων και η οποία δεν είναι ορισμένη σε «μαθήματα», αλλά την κουβαλά ο ίδιος ο ήρωας. Έτσι τελικά επικρατεί μια ηθική τελείωση, μια νίκη του καλού, χωρίς να στρατολογείται το κείμενο με ηθικολογίες και νουθεσίες περί των αξιών. Επομένως, καταλήγουμε στο συμπέρασμα, πως χρήσιμες

γνώσεις γίνονται αντιληπτές μέσα από την ιδιάζουσα φωνή του παραμυθιού. Οι συμβάσεις της ζωής, οι αγώνες για το δίκαιο, η καταλυτική επίδραση της φύσης στη ζωή του ανθρώπου, συναισθηματικές εμπειρίες, ανθρώπινες καταστάσεις, είναι θέματα που διδάσκεται κανείς μέσα από την πλοκή μιας ιστορίας.

Στο δίπολο αυτό, υπάρχουν ενδιαφέροντα στοιχεία. Δεν είναι εύκολο να αποφανθούμε για τον καθάρo χαρακτήρα της παιδικής λογοτεχνίας, αλλά τείνουμε να πιστεύουμε στην ένωση των δύο θεωριών και στην αποδοχή τόσο της πρώτης, όσο και της δεύτερης. Είτε το παραμύθι, ως μορφή και περιεχόμενο, προσφέρει μια αισθητική απόλαυση, είτε γίνεται φορέας γνώσης και πολιτισμικής μεταλαμπάδευσης νορμών και αξιών, δεν θα πάψει ποτέ να μας ταξιδεύει σε εσωτερικά μονοπάτια της ψυχής και του νου, μέσα από εμπειρίες των συναισθημάτων και των αισθήσεων.

Αξία παρατήρησης είναι, ωστόσο, η συμβολή του παραμυθιού στη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών καθώς αυτό συνεργεί, μέσω της κινητοποίησης της φαντασίας, στον κοινωνικό εγγραμματισμό τους. (Grugeon & Gardner, 2012) Τα παιδιά ξεφεύγουν από την άμεση εμπειρία τους και κατανοούν καλύτερα θέματα της πραγματικότητας. Έχει παρατηρηθεί πως το παραμύθι, αφού αγγίζει και εμπλέκει τον παιδικό αναγνώστη, αυξάνει την κριτική σκέψη του τελευταίου. Το παιδί, ως ενεργητικός αναγνώστης, είναι σε θέση να αντιληφθεί ότι τα όσα συμβαίνουν στο παραμύθι είναι προϊόντα της φαντασίας του συγγραφέα και όχι αληθινά γεγονότα, εντούτοις έχουν την αντιστοίχισή τους με καταστάσεις της πραγματικής ζωής.

Η παρούσα εκπαιδευτική πράξη έχει ενσωματώσει το παραμύθι στη μαθησιακή διαδικασία, γεγονός που μαρτυρά την εκτίμηση που αυτό απολαμβάνει στη σύγχρονη εκπαιδευτική αντίληψη. Ο εκπαιδευτικός του σήμερα αναγνωρίζει τη σπουδαία συμβολή των ιστοριών στην ανάπτυξη των παιδιών, τόσο σε γνωστικό, όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο.

Σύνθετες γνωστικές λειτουργίες, όπως η επεξεργασία πληροφοριών με τη μνήμη, η αναλογική και η κριτική σκέψη, η όξυνση και η εστίαση της προσοχής, η ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας, η ανάπτυξη των συλλογισμών, η αντιληπτική ικανότητα, ενεργοποιούνται από την τριβή με τα παραμύθια, όπως παρατηρούν οι Kulikovskaya & Andrienko. (Kulikovskaya & Andrienko, 2016)

Ακόμη, όπως επισημαίνει η Γαβριηλίδου (2012), η ευχάριστη ενασχόληση των παιδιών με τα παραμύθια, έχει πολλαπλά οφέλη καθώς τα παιδιά αποκτούν γνώση και αντίληψη για μορφές πολιτισμών και κοινωνιών, ιδανικά και αξίες. Παράλληλα, τα παιδιά, ιδιαίτερα της προσχολικής ηλικίας, αποκτούν γλωσσικές δεξιότητες του πρώιμου γλωσσικού

γραμματισμού. Τα νήπια μαγνητίζονται από τις εξιστορήσεις και έτσι, δειλά δειλά, έρχονται σε επαφή με την πρώτη γραφή και ανάγνωση. Μαθαίνουν την αλφάβητο, συνθέτουν τις πρώτες τους προτάσεις, εξασκούνται στην αναδιήγηση και τον προφορικό λόγο, εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους κ.α. Τα μεγαλύτερα παιδιά δε, αποκομίζουν και άλλες γνώσεις που σχετίζονται με τις συμβάσεις της γλώσσας στη λογοτεχνία. Πιο συγκεκριμένα, διδάσκονται εκφραστικούς τρόπους, σχήματα λόγου, υφολογικές ιδιαιτερότητες, διαφορετική χρήση της γλώσσας ανάλογα την ιδιοπροσωπία του κάθε συγγραφέα και εν τέλει, μαθαίνουν να εκτιμούν εν γένει το λογοτεχνικό κείμενο.

Ένας ακόμη τομέας, ο οποίος ενισχύεται θετικά από το παραμύθι, είναι αυτός της διάσωσης της λαϊκής παράδοσης. Το παιδί, ιδιαίτερα μέσα από το λαϊκό παραμύθι, έρχεται σε επαφή με τα ήθη και τα έθιμα του τόπου του, τους μύθους και τις δοξασίες του πολιτισμού του. Δεν είναι λίγες οι φορές, όπως παρατηρεί ο Αναγνωστόπουλος (1997: 91, 102-110), που τα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με ιστορικές αλήθειες και γνωρίζουν καλύτερα ιστορικά γεγονότα. Αυτό κάνει τον προαναφερθέντα μελετητή να παραδεχτεί λίγα χρόνια αργότερα πως η ελληνική παιδαγωγική λογοτεχνία αποτελεί δείγμα «εθνικής προσφοράς», καθώς διαπνέεται από τα ιδεώδη της αρχαίας ελληνικής κουλτούρας, τα οποία κληρονομεί και διασώζει στις επόμενες γενιές Ελλήνων. (Αναγνωστόπουλος, 2012)

1.2. Ο ρόλος του παραμυθιού στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Τα παραμύθια εσωκλείουν σημαντικά μηνύματα για τη ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, τα οποία μεταδίδονται με μεταφορικό λόγο και συμβολικές αναπαραστάσεις. Ένα σημαντικό δίδαγμα που προκύπτει από την πλειονότητα των παραμυθιών είναι, ότι το άτομο πρέπει να παλεύει συνεχώς να αντιμετωπίσει και να υπερβεί δύσκολες καταστάσεις, κάτι που είναι συνυφασμένο με την ανθρώπινη φύση και την καθημερινή πραγματικότητα. Ακόμη, η ευτυχής κατάληξη των παραμυθιών: «Και ζήσαν αυτοί καλά και ‘μείς καλύτερα», μαζί με τη νίκη του ήρωα έναντι όλων των προκλήσεων που δοκίμασαν τις δυνάμεις του, μας βεβαιώνουν πως όλα θα κυλήσουν αρμονικά και αίσια και στη δική μας ζωή. Η εναρκτήρια φράση του δεν μας τοποθετεί στο παρόν που βιώνουμε, κάτι που επιτρέπει στο παιδί να ταξιδέψει στον κόσμο της μαγείας και να επιστρέψει ομαλά στο τέλος, στον κόσμο στον οποίο ζει. Έτσι μέσα από αυτό το ταξίδι, το παιδί θα διεισδύσει στα έγκατα της κοσμικής νομοτέλειας, θα εφοδιαστεί και θα εκτονωθεί συναισθηματικά μέσα από την ταύτισή του με τους ήρωες και θα αντλήσει

θάρρος και ελπίδα για να αντιμετωπίσει τους δικούς τους φόβους – δράκους της αληθινής ζωής. Όλη αυτή η προπόνηση θα συμβεί σε υποσυνείδητο επίπεδο. (Καρακίτσιος, 2011)

Η Σακελλαρίου (1995) παρατηρεί πως η ταύτιση αυτή των παιδιών με τους ήρωες μόνο θετικά οφέλη έχει στη συναισθηματική τους ισορροπία, καθώς παρατηρεί ότι τα παιδιά καταφέρνουν τελικά να αναδειχθούν σε ώριμες ανεξάρτητες προσωπικότητες, αφού μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες, να ξεπεράσουν τις φυσικές τους αδυναμίες και να επικρατήσουν νικηφόρα, όπως ο ήρωας. Η τάξη που προσφέρουν τα παραμύθια έρχεται να λύσει την εσωτερική σύγχυση που βιώνουν τα παιδιά. Παράλληλα, μέσα από την προβολή και την ταύτιση, τα παιδιά αποκομίζουν αισθήματα ανακούφισης και ασφάλειας μπροστά στα εναγώνια ερωτήματα της ύπαρξης, μετατρέποντας τις τρικυμίες της ψυχής τους σε γαλήνη.

Ο Μαλαφάντης αναφέρεται εκτενώς στη θετική συμβολή των παραμυθιών στην συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, μέσα από το ευτυχές τέλος. Οι καλοί και ενάρετοι ήρωες που ανταπεξέρχονται όλες τις δυσκολίες, τελικά θα νικήσουν και μάλιστα θα ανταμειφθούν με χίλια καλά. Αυτό το μήνυμα εκπέμπεται στο παιδί και καθιστά σε αυτό σαφές πως, η ελευθερία και η ζωή, αν βιωθεί με όρια, «αρετή και τόλμη», τότε θα έχει καλή κατάληξη. Το κακό και το άδικο συνθλίβονται, ενώ το καλό και το δίκαιο θριαμβεύουν στις ιστορίες των παραμυθιών. Αυτή η θεώρηση προσφέρει στο παιδί μια στέρεα βάση, πάνω στην οποία θα αναζητήσει, θα προβληματιστεί και αισιόδοξα θα δημιουργήσει. (Μαλαφάντης, 2014) Από την άλλη, το παιδί αντιλαμβάνεται την ποικιλία των ανθρώπινων χαρακτήρων, αφού, όπως και στα παραμύθια, έτσι και στη ζωή συνυπάρχουν οι καλοί με τους κακούς χαρακτήρες, οι σωστοί και οι δίκαιοι με τους άδικους.

Η ψυχαναλυτική προσέγγιση εντοπίζει κάποια θεματικά πεδία κοινά στα παραμύθια, τα οποία αντικατοπτρίζουν τις προβληματικές σχέσεις των παιδιών με το περιβάλλον τους, τις δυσκολίες της κοινωνικοποίησης, τη συναισθηματική ωριμότητα κ.α. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζουν στο φόβο της εγκατάλειψης από τους γονείς, στη σχέση γονέων και παιδιών, στις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις και στις σχέσεις μεταξύ των αδελφών, στην αποδοχή των θετικών και των αρνητικών χαρακτηριστικών του ατόμου, στην συναισθηματική ωρίμανση, στην κοινωνική διαδικασία προς την αυτονομία του ατόμου και τέλος, στην άποψη για την έμφυλη ταυτότητα.

Μέσα από την ενασχόληση με τα παραπάνω θέματα το παιδί, μπορεί να κινηθεί με ασφάλεια σε ψυχοσυναισθηματικούς τομείς που μπορεί να χρειάζονται θεραπεία και να καταφέρει να αυτορρυθμίσει τη συναισθηματική του κατάσταση κάθε φορά σε οποιαδήποτε συνθήκη.

(Propp, 2009) Ιδιαίτερα για τις περιπτώσεις των παιδιών που βιώνουν στο παρόν ή βίωσαν στο παρελθόν κάποια τραυματική κατάσταση, έχει παρατηρηθεί πως τα παραμύθια οικοδομούν μια εσωτερική ειρήνη στο άτομο αυτό. Μέσα από το προστατευτικό δίχτυ, αυτό του συμπαθούντος και όχι του πάσχοντος, το παιδί ορίζει με λέξεις και με παραδείγματα τα συναισθήματα για τις δύσκολες καταστάσεις που ενδεχομένως περνά και αντλεί κουράγιο και δύναμη για να παλέψει με αυτό που το αγχώνει και το αποδυναμώνει. Έτσι το παραμύθι συνδράμει στην ίαση του ατόμου και στην ανασυγκρότηση της συμπεριφοράς του.

Πολλές έρευνες καταδεικνύουν τον ρόλο του παραμυθιού στην ανάπτυξη των συναισθηματικών δεξιοτήτων του ατόμου. Ως τέτοιες ορίζονται ο αυτοέλεγχος, η επίγνωση του εαυτού, οι κοινωνικές δεξιότητες, η ενσυναίσθηση και τα κίνητρα της συμπεριφοράς. (Goleman, 1995) Το άτομο που κατέχει σε ένα ικανοποιητικό βαθμό αυτές τις δεξιότητες, είναι σε θέση να αναγνωρίζει, να κατανοεί και αντιλαμβάνεται τα συναισθήματά του, αλλά και να θέτει αυτή τη γνώση στην υπηρεσία των διαπροσωπικών του σχέσεων, ώστε να λαμβάνει αποφάσεις που θα τον ωφελήσουν. Άνθρωποι που διαθέτουν σε υψηλό βαθμό τέτοιες συναισθηματικές ικανότητες μπορούν όχι μόνο να αντιλαμβάνονται και να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους, αλλά και να αναγνωρίζουν και να αποδέχονται τα συναισθήματα των άλλων, εγκαταλείποντας την εγωκεντρική τους φύση. Έτσι η αλληλεπίδραση με τους άλλους ανθρώπους γίνεται ευκολότερη και επιτυγχάνεται μια βαθύτερη κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Παράλληλα, στο πλαίσιο της προαναφερθείσας συναισθηματικής αγωγής, το παραμύθι οικοδομεί και το αξιακό σύστημα των παιδιών. Οι αρετές της ειλικρίνειας, της ακεραιότητας, της τιμότητας, της καλοσύνης, της συμπόνιας, της αλληλεγγύης, της προσφοράς, της ανιδιοτέλειας υφαίνονται έντεχνα στη δράση και τις προθέσεις των ηρώων. Μέσω της ταύτισης, το παιδί γίνεται δέκτης αυτών των πιστεύω, αναγνωρίζει την αξία τους, συνθέτει το δικό του ηθικό κώδικα και χτίζει τη δική του θεώρηση για τη ζωή και τον κόσμο. Αντιλαμβάνεται τις αρνητικές συνέπειες στην τροπή της ζωής του από τη μη τήρηση αυτών των ηθικών κανόνων και με ένα μυστικό τρόπο δεσμεύεται να εναρμονιστεί με το αγαθό και το ορθό.

Μια ακόμη ενδιαφέρουσα παρατήρηση εντοπίζεται στο άρθρο της Κουτσομπού Β., εκπαιδευτριας σε θέματα ψυχικής υγείας. Γίνεται φανερό πως βαθιές επιθυμίες και συναισθήματα των παιδιών συχνά καταπιέζονται από τον γονικό έλεγχο. Χαρακτηρίζονται ως ανεπιθύμητα και συχνά απωθούνται. Ωστόσο μέσα στον ασφαλή χώρο του παραμυθιού,

δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να εξερευνήσει αυτά τα απαγορευμένα συναισθήματα, να διεισδύσει μέσα στον σκοτεινό τους κόσμο, χωρίς να δεχτεί τις δυσάρεστες συνέπειές του στην πραγματικότητα και χωρίς να διαταραχτεί το πλέγμα των σχέσεων που έχει δημιουργήσει. (Koutsomprou, 2016)

Από όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, γίνεται αντιληπτό πως τα παραμύθια προσφέρουν έναν μοναδικό τρόπο συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών. Ανάλογα με την ψυχοσυναισθηματική ωριμότητα και άρα, δεκτικότητα του αναγνώστη, τα παραμύθια μεταφέρουν διακριτικά, σημαντικά μηνύματα που θα ανακαλύψει μόνο του το παιδί. Χωρίς το παραμυθιακό κείμενο να υπόκειται σε διδακτισμούς και ερμηνείες, αφήνει ελεύθερο τον αναγνώστη να κάνει τις δικές του συνάψεις, να δομήσει τη δική του εσωτερική και εξωτερική πραγματικότητα. Έτσι νοηματοδοτείται η ύπαρξή του, αναπτύσσεται ολόπλευρα και καλλιεργεί τη συναισθηματική και διαπροσωπική του νοημοσύνη. Παράλληλα το άτομο, μαθαίνει να καθησυχάζει τις ανησυχίες του, να πιστεύει στην απονομή της δικαιοσύνης και να ατενίζει τη ζωή με ελπίδα και αισιοδοξία.

1.3. Η ενίσχυση της δημιουργικότητας

Σύμφωνα με έρευνες έχει διαπιστωθεί πως το παραμύθι, πέρα από ψυχαγωγία, αποτελεί παιδαγωγία και μέσο που συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης, επομένως, πρέπει να κατέχει κυρίαρχη θέση στην εκπαίδευση των παιδιών. Ιδιαίτερα στην αγωγή των παιδιών της νηπιακής και της σχολικής ηλικίας, το παραμύθι φαίνεται να έχει τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητά του, αφού οι νεαροί αναγνώστες μούνται εύκολα στον μαγικό του κόσμο, χωρίς να αναζητούν λογικές συμβάσεις και αληθοφανείς καταστάσεις. Για να αποκομίσει λοιπόν κανείς τα οφέλη που προσφέρει το παραμύθι στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του, είναι απαραίτητο να αξιοποιηθεί συστηματικά, όχι απλώς συμπληρωματικά, στην εκπαιδευτική πράξη.

Εδώ είναι σκόπιμο να ορίσουμε την έννοια της δημιουργικότητας, όπως αυτή έχει προσδιοριστεί στο πέρασμα του χρόνου. Αρχικά και για ένα μεγάλο διάστημα, η δημιουργικότητα ταυτιζόταν με την ικανότητα του ατόμου να γεννά νέες ιδέες ή να εκφράζεται με μοναδικό τρόπο μέσα από τις τέχνες. Η μοναδικότητα σχετιζόταν με την αυθεντικότητα, τη φαντασία και την καταλληλότητα. Στην πορεία όμως το βάρος μετατοπίστηκε από την πρωτότυπη και μοναδική έκφραση, στην ικανότητα του ατόμου να προσαρμόζεται με δημιουργικό τρόπο σε ασταθείς καταστάσεις, να βρίσκει λύσεις σε προβλήματα και να

αντιμετωπίζει επιτυχώς νέες προκλήσεις. Στη σύγχρονη εποχή των αυξανόμενων απαιτήσεων για αλλαγές, το άτομο οφείλει να παραμένει ευέλικτο και δημιουργικό.

Επομένως, πέρα από την ικανότητα του ατόμου να ανακαλύπτει, να συνθέτει, να εκφράζεται και να δημιουργεί ανάλογα με τα κίνητρα και τις διαθέσεις του, η δημιουργικότητα συντίθεται και στην ικανότητα του ατόμου να προβλέπει, να βρίσκει και να επιλέγει κατάλληλες λύσεις προς επίτευξη στόχων. Φυσικά δέχεται ως γνώμονα, την πολλαπλή απάντηση και άρα λύση και όχι τη μόνη ορθή. Πολλαπλές μπορούν να είναι οι οδοί που θα μας φέρουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα και όχι αποκλειστικά μία.

Η δημιουργικότητα είναι επίκτητη δεξιότητα, μπορεί να διδαχτεί και με κατάλληλα στρατηγικά εργαλεία να καλλιεργηθεί και να αναπτυχθεί. Για τον λόγο αυτό, αποτελεί βασική επιδίωξη του Αναλυτικού Προγράμματος, όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Το παραμύθι, είναι το βασικό μέσο που συμβάλλει στην ανάδειξη της δημιουργικής σκέψης καθώς εδράζεται και χρησιμοποιεί τη φαντασία. Κυρίως δε, το λαϊκό παραμύθι, εξαιτίας των φανταστικών εικόνων, των συμβόλων, του μεταφορικού και παραβολικού λόγου, είναι αυτό που ενισχύει καίρια τη δημιουργικότητα.

Ενώ πολλοί εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα της δημιουργικής σκέψης στην ευμετάβλητη εποχή μας και ενώ παραδέχονται ότι αποτελεί προϊόν εκμάθησης, εντούτοις φανερώνουν αμηχανία στο να επιτύχουν την ανάδειξή της στους μαθητές. Η απουσία συγκεκριμένης μεθοδολογίας δυσχεραίνει περισσότερο το έργο τους. Ωστόσο η καλλιέργεια συγκεκριμένων γνωστικών τομέων όπως η μνήμη, η σκέψη και η λογική, έχει παρατηρηθεί ότι έχει θετικό αντίκτυπο στην δημιουργικότητα. Παράλληλα, η ενίσχυση εσωτερικών κινήτρων όπως αυτά της αυτονομίας, της πρωτοβουλίας, της περιέργειας, του θάρρους, της συνέπειας στην ολοκλήρωση κάποιου στόχου, επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την δημιουργικότητα. Τέλος, άτομα που χαρακτηρίζονται από αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση, έλλειψη δειλίας, επιμονή και αποφασιστικότητα έχουν στατιστικά περισσότερες πιθανότητες να ενεργήσουν δημιουργικά.

Σαφώς, ο αντισυμβατικός και πρωτότυπος τρόπος σκέψης και δράσης πρέπει να παρατηρείται πρώτα στον εκπαιδευτικό, να υποστηρίζεται από το περιβάλλον της τάξης και να οικοδομείται από την παρέα των συνομηλίκων. Ο δάσκαλος, πρώτα αυτός εφαρμόζει την αποκλίνουσα σκέψη και έπειτα, μαζί με την καλά εκπαιδευμένη ομάδα της τάξης χαιρετίζει τις καινοτόμες ιδέες και συμπεριφορές, επιβραβεύει και αναγνωρίζει την αξία της δημιουργικότητας. Η παροχή ελευθεριών στους μαθητές, η ευελιξία στον χώρο και τον χρόνο του μαθήματος, η

παροχή κατάλληλου υλικού, οι παιγνιώδεις δραστηριότητες, οι συνεργασίες μεταξύ των μαθητών αλλά και με εξωτερικούς φορείς, η ανάληψη ρόλων από τους μαθητές, είναι παράγοντες που συνδράμουν στην ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης.

Υπάρχουν ωστόσο εκπαιδευτικοί που δυσανασχετούν με στοιχεία της προσωπικότητας των παιδιών που διαθέτουν δημιουργικότητα. Η παρορμητική διάθεση, η φαντασία, η αντισυμβατική σκέψη πολλές φορές δημιουργούν δυσaréσκεια στους δασκάλους, αλλά και την αίσθηση ότι χάνουν τον έλεγχο της συμπεριφοράς των μαθητών τους. Υπό αυτή τη συνθήκη, η δημιουργικότητα δεν βρίσκει πρόσφορο έδαφος να ανθίσει και η αξία της υποτιμάται. Όταν όμως αυτή αναγνωρίζεται ως ζητούμενος στόχος, τότε η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών καταφεύγει στο παραμύθι. Το παραμύθι είναι το μέσο που θα διεγείρει τη δημιουργικότητα των παιδιών, με τη συνδρομή της φαντασίας. (Gallas, 1994) Η υπέρβαση των ορίων της πραγματικότητας και η άρση του λογικού συλλογισμού επιτυγχάνονται με τη βοήθεια της φαντασίας. Σύμφωνα με τον Ιταλό παιδαγωγό G. Rodari : « Το παιδί, εξετάζοντας τις δομές του παραμυθιού, εξετάζει τις δομές της ίδιας του της φαντασίας και συγχρόνως κατασκευάζει καινούριες, δημιουργώντας ένα απαραίτητο εργαλείο για τη γνώση και την κατάκτηση του πραγματικού. (στο : Μαλαφάντης, 2014 : 11) Μέσα από τη φανταστική ιστορία του παραμυθιού το παιδί θα μνηθεί στον πραγματικό κόσμο, θα βιώσει ανώδυνα, έντονα συναισθήματα, θα αντιληφθεί την ύπαρξη του πιθανού και του απίθανου και θα αναλογιστεί πάνω σε θέματα της πραγματικότητας με αντικειμενικό τρόπο.

Το παραμύθι είναι μια αφηγημένη ιστορία και, ως τέτοιο, αναπτύσσει την δεξιότητα της δημιουργικότητας, η οποία έχει συνδεθεί με την ικανότητα της αφήγησης, της ανάγνωσης και της γραφής. Η ανάπτυξη των μαθησιακών δεξιοτήτων της αφήγησης, της ανάγνωσης και της γραφής, μέσω ειδικά σχεδιασμένων δραστηριοτήτων, έχει θετική επιρροή στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας στα παιδιά. Σχετίζονται ως ανάλογα ποσά, που η ενδυνάμωση του ενός συνεπάγεται την ενδυνάμωση και την ενίσχυση του άλλου. Τόσο η ίδια η διαδικασία της γραφής ως δημιουργική πράξη, όσο και η ανάγνωση-αφήγηση ιστοριών και η ενασχόληση με διάφορες δραστηριότητες, ωθούν τα άτομα να παράγουν πρωτότυπες ιδέες.

Παράλληλα, το παραμύθι προτείνει μια δημιουργική προσέγγιση της γνώσης σε εκπαιδευτικούς και παιδιά, αλλά και ένα μέσο δημιουργικής έκφρασης και εκτόνωσης των τελευταίων. Εκπαιδευτικοί που χρησιμοποιούν το παραμύθι στην εκπαιδευτική πράξη, θεωρώντας αυτό ως ένα ελκυστικό μέσο που θα ασκήσει τους μαθητές στην κριτική σκέψη, εγκαινιάζουν μια πρωτότυπη διδασκαλία της γνώσης και συνδιαλέγονται με τους μαθητές τους

με ένα δημιουργικό, ενεργητικό τρόπο. Ενεργοποιούν τους μαθητές σε ατομική δραστηριοποίηση και ενεργή πρωτοβουλία. Οι μαθητές, από την άλλη πλευρά, ωθούνται σε δημιουργικές δραστηριότητες, και, με τη βοήθεια διαφόρων τεχνικών, εκφράζονται πρωτότυπα και αυθεντικά, ανακαλύπτοντας νέες ιδέες.

1.4. Η ενίσχυση της ενσυναίσθησης

Στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές σχολικές τάξεις, όπως και στις κοινωνίες, η ανάγκη αποδοχής και σεβασμού του διαφορετικού, προβάλλει επιτακτικά. Η παράλληλη ύπαρξη διαφορετικών πολιτικών, θρησκευτικών, πολιτισμικών πεποιθήσεων προϋποθέτει, ότι στα μέλη της κοινωνίας υπάρχει ενσταλαγμένη η έννοια της ενσυναίσθησης. Η ανεπτυγμένη ενσυναίσθηση οδηγεί σε αρμονικές και υγιείς σχέσεις, αφού ο καθένας αντιμετωπίζεται με κατανόηση και σεβασμό και έτσι αποφεύγονται οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις.

Αρκετοί θεωρητικοί ασχολήθηκαν με τη διατύπωση της έννοιας της ενσυναίσθησης. Οι περισσότεροι ορισμοί συγκλίνουν στο ότι πρόκειται για μια κοινωνική δεξιότητα που επιτρέπει στο άτομο να παρατηρεί και να αναγνωρίζει τα συναισθήματα και τις προθέσεις ενός άλλου ατόμου, να μπαίνει στη θέση του, να κατανοεί τον εσωτερικό του κόσμο, τις αιτίες που τον οδηγούν στις πράξεις του και έτσι, τελικά, να νιώθει σεβασμό και συμπόνοια για αυτόν, χωρίς όμως να ταυτίζεται μαζί του. Όταν κάποιος συναισθάνεται ένα άλλο άτομο με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά για αυτό, καθώς συμπάσχει μαζί του και επιλέγει αποτελεσματικότερα τρόπους αντιμετώπισης της δυσκολίας του, όπως παρατηρούν οι Shapiro (2000) και Feschbach (1997).

Ο Goleman (2007) ταξινομεί την ενσυναίσθηση σε τρεις κατηγορίες: τη γνωστική ενσυναίσθηση (cognitive empathy), τη συναισθηματική ενσυναίσθηση (affective empathy) και την ενσυναίσθηση ως ενδιαφέρον και συμπόνοια (compassion). Το πρώτο είδος αφορά μια γνωστική λειτουργία παρατήρησης και αναγνώρισης των συναισθημάτων κάποιου, των προθέσεων, των επιθυμιών και των αναγκών του. Το δεύτερο είδος αφορά την πρόκληση παρόμοιων συναισθημάτων σε ένα άτομο από την παρατήρηση και την επεξεργασία συναισθημάτων κάποιου άλλου. Το τρίτο είδος αφορά την εκδήλωση συναισθημάτων συμπάσστασης, χαράς, σύμπνοιας, ενδιαφέροντος, μετά τη βίωση αρνητικών συναισθημάτων, παρόμοιων με αυτά του πάσχοντα. Ο συμπάσχων αντιδρά συναισθηματικά και προσφέρει βοήθεια στο άτομο που πάσχει, έχοντας αντιληφθεί σε βάθος την κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει. Σε τριμερή ταξινόμηση προχωρά και ο Carl Rogers (1957)

αποδίδοντας στην ενσυναίσθηση τρεις λειτουργίες: τη θυμική, που σχετίζεται με την ευαισθησία απέναντι στον άλλον, τη γνωστική, που ενεργοποιείται από την παρατήρηση και την πνευματική επεξεργασία, και την επικοινωνιακή, όπως αυτή θα διαμορφωθεί από την αντίδραση του ατόμου που επιθυμεί να παρέμβει θεραπευτικά στο άτομο που πάσχει.

Για κάποιους μελετητές η ενσυναίσθηση είναι εγγενής στο άτομο και για άλλους επίκτητη. Σε κάθε περίπτωση όμως υπάρχουν παράγοντες που την αναπτύσσουν και αυτοί σχετίζονται με την ηλικία, το φύλο, τη νοημοσύνη, το οικογενειακό περιβάλλον, την εκπαίδευση του ατόμου και τα ερεθίσματα που λαμβάνει από το σχολικό περιβάλλον. Το άτομο, είτε είναι γενετικά προδιαγεγραμμένο από τη φύση του, είτε καλλιεργείται μέσα από τους διάφορους φορείς κοινωνικοποίησης και εκπαίδευσης, ανταποκρίνεται θετικά στην επίδειξη ενσυναίσθησης καθώς μεγαλώνει και αποκτά περισσότερες συναισθηματικές εμπειρίες. Παράλληλα με τη γνωστική του ωρίμανση επέρχεται και η συναισθηματική ωρίμανση.

Τα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών αφογκράζονται την ανάγκη της κοινωνίας για εκπαίδευση των ατόμων στην ικανότητα της ενσυναίσθησης. Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, που εισήγαγε ο H. Gardner (1983), καθώς και η θεωρία της συναισθηματικής νοημοσύνης του D. Goleman (1995) οδήγησαν στη διαμόρφωση προγραμμάτων προαγωγής της ψυχικής υγείας στην εκπαίδευση. Η διεθνής εμπειρία επιβεβαιώνει πως πολλά εκπαιδευτικά συστήματα έχουν εφαρμόσει προγράμματα κοινωνικής και ψυχοσυναισθηματικής αγωγής ανά τον κόσμο. Παράλληλα, επιστημονικά δεδομένα έρχονται να τεκμηριώσουν την αποτελεσματική δράση τέτοιων προγραμμάτων που ενισχύουν την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, αναδεικνύοντας τις αντίστοιχες δεξιότητές τους. Ο J. Gottman (2011), επηρεασμένος από τις προαναφερθείσες θεωρίες προχωρά στην έκδοση ενός πρακτικού οδηγού για την συναισθηματική διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε σχολείο και οικογένεια, όπου οι γονείς και οι φροντιστές, λειτουργώντας σαν *συναισθηματικοί μέντορες*, θα καθοδηγήσουν με συγκεκριμένες τεχνικές τα παιδιά προς την κοινωνική και συναισθηματική τους τελείωση.

Η συναισθηματική αγωγή περιλαμβάνει την καλλιέργεια όλων των στοιχείων που συναπαρτίζουν τη συναισθηματική νοημοσύνη του ατόμου, όπως την ικανότητα αντίληψης, αναγνώρισης και διαχείρισης των συναισθημάτων του, τον αυτοέλεγχο, την ενσυναίσθηση, την ουσιαστική επικοινωνία, τη διαχείριση συγκρούσεων και τον τρόπο επίλυσης προβλημάτων, την διεκδικητικότητα, την υπευθυνότητα, την επίγνωση και την αποδοχή του εαυτού. Οι παραπάνω δεξιότητες επιδιώκονται να καλλιεργηθούν μέσα από το Γλωσσικό

μάθημα και κυρίως, την αναφορά του στο λογοτεχνικό κείμενο, είτε αυτό διδάσκεται σε παιδιά Δημοτικού, είτε σε παιδιά Νηπιαγωγείου, το μάθημα των Θρησκευτικών, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής αλλά και τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων.

Η εκπαίδευση, επομένως, παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάδειξη της δεξιότητας της ενσυναίσθησης μεταξύ των μαθητών. Ο δάσκαλος ασκεί τα παιδιά στην έκφραση συναισθημάτων τους, αλλά και στην αποδοχή των συναισθημάτων των άλλων, λειτουργώντας ο ίδιος σαν παράδειγμα εξωτερικεύσης συναισθημάτων. Μέσα σε ένα ασφαλές κλίμα έκφρασης συναισθημάτων, οι μαθητές είναι περισσότερο πιθανό να δείξουν ενδιαφέρον και ενσυναίσθηση απέναντι στους άλλους, τους διαφορετικούς. Η απουσία υποτιμητικών σχολίων, ο σεβασμός, η ενεργητική ακρόαση, η επίδειξη συμπάθειας και επιείκειας μεταξύ δασκάλου και μαθητών, οδηγεί στην ενσυναίσθητη συμπεριφορά και μεταξύ των συμμαθητών. Έτσι, επιτυγχάνεται ο διττός σκοπός της εκπαίδευσης: η γνωστική ανάπτυξη των μαθητών μέσα από την συναισθηματική τους ωρίμαση σε επίπεδο εαυτού και σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων.

Ο εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του διάφορα εργαλεία για τη διδασκαλία της ενσυναίσθησης στα παιδιά. Ένα από αυτά είναι η ανάγνωση παραμυθιών και η δημιουργική αξιοποίησή τους στην τάξη. Ποικίλα ερευνητικά δεδομένα έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η συγχή επαφή και ανάγνωση παραμυθιών, ενισχύει σημαντικά την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης στα παιδιά (Pala, 2008, Melo, 2011) καθώς συμβάλλει στην καλλιέργεια της κοινωνικής ευαισθητοποίησής τους. (Salovey & Mayer, 1990)

Η αφήγηση των παραμυθιών ψυχαγωγεί και διασκεδάζει τα παιδιά, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσει τον συναισθηματικό και ψυχικό τους κόσμο. (Μαλαφάντης, 2011) Οι ήρωες των παραμυθιών κερδίζουν την συμπάθεια των αναγνωστών, αφού οι δυσκολίες και τα πάθη τους επηρεάζουν συναισθηματικά τους τελευταίους. Οι αναγνώστες εμπλέκονται συγκινησιακά, συνομιλούν με τους ήρωες, εσωτερικεύουν τις αγωνίες και τους προβληματισμούς τους, χαίρονται με τη χαρά τους και λυπούνται με τη λύπη τους. Έτσι, εκδηλώνουν μια ενσυναίσθητική συμπεριφορά προς αυτούς, διάθεση η οποία εκδηλώνεται όταν τα παιδιά καλούνται να δραματοποιήσουν τις ιστορίες που άκουσαν, ή να συμμετέχουν σε παιχνίδια ρόλων.

Οι δύο αυτές τεχνικές που αξιοποιούν το παραμύθι, έχουν φανερό αντίκτυπο στη διαμόρφωση μιας αντίληψης αποδοχής του διαφορετικού. Το παιδί, ενσαρκώνοντας έναν ρόλο, καλείται να «φορέσει τα παπούτσια» του άλλου, να αισθανθεί τις ανάγκες του, τους φόβους, τις ανησυχίες

του και έτσι, με έναν βιωματικό τρόπο να αναγνωρίσει πτυχές της εσωτερικής ζωής ενός άλλου ανθρώπου. Η ενσυναίσθηση από στόχος, γίνεται βίωμα και το παιδί, μέσα από τη μεταμπίηση, διεισδύει βαθύτερα στην ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς, διατηρώντας τη δυνατότητα να ταυτιστεί με στοιχεία του χαρακτήρα που υποδύεται, ή να τα απεμπολήσει.

Συμπερασματικά, το παραμύθι, μέσα από την ανάλυση, την ερμηνεία και τη δραματοποίησή του, αναπτύσσει την ενσυναίσθηση των παιδιών, αφού τα καθιστά ικανά να αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους και να τα συσχετίζουν με τις αντιδράσεις τους, να αντιλαμβάνονται τη συναισθηματική κατάσταση των άλλων, να αποδέχονται την διαφορετικότητα, να κατανοούν και να παραμένουν ευαίσθητα απέναντι σε κοινωνικά θέματα ή ανθρώπινες δυσκολίες. (Haidt, 2006, Boutot, 2007, Bloom, 2010)

1.5. Η ενίσχυση της συναισθηματικής εκτόνωσης και της ελευθερίας

Το παραμύθι με την εναρκτήρια φράση του «Μια φορά κι έναν καιρό», μας τοποθετεί σε έναν απροσδιόριστο χωροχρόνο. Η αισιόδοξη προφή του και η υπόσχεση, πως όλα θα λήξουν αίσια στο τέλος, μιας «και ζήσαν αυτοί καλά και ‘μεις καλύτερα», μας εγγυώνται ένα ευτυχές τέλος και μια ομαλή επιστροφή στον πραγματικό κόσμο, όπου εμείς θα ζήσουμε καλύτερα. Το παιδί θα ταξιδέψει σε τόπους εξωπραγματικούς και ύστερα θα επανέλθει στον δικό του κόσμο, ανακουφισμένο και χαρούμενο. Στη διάρκεια της ανάγνωσης, το παιδί φορτίζεται συναισθηματικά, καθώς συναισθάνεται τις ψυχικές καταστάσεις του ήρωα με τον οποίο ταυτίζεται, αλλά στην πορεία αποφορτίζεται και εκτονώνεται συναισθηματικά, αφού όλα θα τελειώσουν εξισορροπητικά. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, το παιδί να λαμβάνει ικανοποίηση, καθώς όχι μόνο διεγέρθηκε η φαντασία του, αλλά και γιατί το κακό θα τιμωρηθεί, ενώ το καλό θα ανταμειφθεί και θα επικρατήσει για πάντα.

Η σύμβαση αυτή του παραμυθιού παρέχει στα παιδιά τη δυνατότητα να ταξιδέψουν σε μυθικούς κόσμους, να περιπλανηθούν μαζί με τους ήρωες και να βιώσουν διάφορες περιπέτειες, έχοντας πάντα όμως τη δυνατότητα να επιστρέψουν με ασφάλεια στην πραγματικότητα. (Thomas, 1999, σελ.42 όπως αναφέρεται σε : Μαλαφάντης, 2014)

Ο αναγνώστης κεντρίζεται να ταξιδέψει με τη φαντασία του, να ορίσει και να αποδεχτεί τα συναισθήματα ενός ήρωα, άρα και τα αντίστοιχα δικά του, να καθρεφτιστεί ως προς τις ανησυχίες και τους φόβους του, του να αναγνωρίσει πραγματικές δυσκολίες της ζωής του, να πιστέψει στις εσωτερικές του δυνάμεις, να βρει τρόπους να ανταπεξέλθει και να λύσει θέματα

που τον απασχολούν. Όλη αυτή η επίπονη και απαιτητική συναισθηματική διεργασία, θα αποβεί σε μια ευχάριστη εμπειρία που θα επικρατούν τα συναισθήματα της λύτρωσης, της παρηγοριάς, της παραμυθίας. Ο αναγνώστης θα ελευθερωθεί από τα ψυχικά του δεσμά, θα απολαύσει την ανακούφιση της ελευθερίας και θα έχει καταφέρει να διαφύγει χωρίς κανείς να αντιληφθεί αυτό του το βήμα προς την συναισθηματική ανεξαρτησία και ωριμότητα. Η ηθική τελείωση των παραμυθιών, προσφέρει στο παιδί μια ασφαλή βάση πάνω στην οποία θα δομήσει την ελευθερία του, θα επεξεργαστεί τα συναισθήματά του, θα χτίσει τις αντιλήψεις του για τον κόσμο και την πραγματική ζωή.

1.6. Η ενίσχυση των συναισθηματικών δεξιοτήτων και το αντίκτυπο στις κοινωνικές σχέσεις

Οι συναισθηματικές δεξιότητες αφορούν τις δεξιότητες εκείνες που καθιστούν το άτομο ικανό να αναγνωρίζει και να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του με τρόπο που θα οδηγήσει σε υγιή συνύπαρξη με τους άλλους. Οι ανεπτυγμένες ή ελλειμματικές συναισθηματικές δεξιότητες ασκούν σημαντικό έλεγχο στη συμπεριφορά του ανθρώπου, στο πεδίο των σχέσεων που αναπτύσσει και στο κοινωνικό δίκτυο που δημιουργεί, καθώς αυτές θα τον οδηγήσουν σε επιτυχείς ή ανεπιτυχείς επιλογές σε διάφορες αποφάσεις που θα πρέπει να λάβει. Επομένως, ένα άτομο που κατέχει σε υψηλό βαθμό διάφορες συναισθηματικές δεξιότητες, όχι μόνο αναγνωρίζει και εκφράζει τα συναισθήματά του, αλλά και τα διαχειρίζεται αποτελεσματικά, προς όφελός του.

Ο Goleman, παρατηρώντας τις συναισθηματικές δεξιότητες σε παιδιά νηπιακής ηλικίας, αντιλήφθηκε ότι αυτά είχαν την ικανότητα να ελέγχουν τη συμπεριφορά τους και να την αυτορρυθμίζουν, κατόπιν επεξεργασίας των συναισθημάτων τους. Παράλληλα, ήταν ενσωματωμένα στο σχολικό και κοινωνικό ιστό και έδειχναν να είναι σε ετοιμότητα απέναντι στις διάφορες εκπαιδευτικές ανάγκες. Κατέληξε στο να εντοπίσει τις συναισθηματικές δεξιότητες στο ευρύ φάσμα που περιλαμβάνει τον αυτοέλεγχο, την ενσυναίσθηση, τα κίνητρα που οδηγούν στην εκδήλωση κάποιας συμπεριφοράς, στην αυτεπίγνωση και τις κοινωνικές αρετές. (Goleman, 1995)

Τόσο η αναγνώριση του ρόλου των συναισθηματικών δεξιοτήτων στη διάπλαση της προσωπικότητας του μαθητή, όσο και η καθολική επικράτηση της άποψης, πως η ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων συνεισφέρει στην καλή σχολική και κοινωνική επίδοση, οδήγησαν στην εκπόνηση προγραμμάτων κοινωνικοσυναισθηματικής αγωγής. Στα προγράμματα αυτά, η

καλλιέργεια των συναισθηματικών δεξιοτήτων γίνεται το επίκεντρο της μάθησης. Οι σχολικές γνώσεις προσεγγίζονται με θετική διάθεση, αφού συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες επιστρατεύονται. Παράλληλα, οι σχέσεις των μαθητών εξομαλύνονται, γεγονός που δημιουργεί ελπίδες και για την μετέπειτα ενσωμάτωση των παιδιών στην κοινωνία. (Goleman, 1998) Συμπερασματικά, γίνεται αντιληπτή η ωφέλεια τέτοιων προγραμμάτων που διευρύνουν τις συναισθηματικές δεξιότητες των μαθητών, καθιστώντας τους συναισθηματικά και κοινωνικά επαρκείς.

Αργότερα, μελετήθηκε η συσχέτιση του δείκτη συναισθηματικής νοημοσύνης με τα επίπεδα συναισθηματικής ωριμότητας. Άτομα που έχουν ανεπτυγμένη συναισθηματική νοημοσύνη παρουσιάζουν και καλλιεργημένη κοινωνική και συναισθηματική συμπεριφορά. Είναι περισσότερο ικανά για συνεργασίες, έχουν καλές διαπροσωπικές σχέσεις, διαθέτουν ενσυναίσθηση και κοινωνικοποιημένη συμπεριφορά.

Ένα από τα πιο προσφιλή μέσα, που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτικός για να ασκήσει στις κοινωνικές και συναισθηματικές αρετές τους μαθητές του, είναι το παραμύθι. Ο παραμυθιακός λόγος τέρπει και παράλληλα διδάσκει. Χτίζει το ηθικό σύστημα κανόνων των παιδιών και τους μεταλαμπαδεύει τις διάφορες κοινωνικές αξίες. Είναι ένα πλούσιο εργαλείο αγωγής που παρέχει σημαντικά παιδαγωγικά οφέλη.

Μέσα από την αφήγηση των παραμυθιών επιτυγχάνεται η καλλιέργεια των συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών. (Malafantis & Ntoulia, 2011) Η μελέτη των παραμυθιών και η ανάλυσή τους, μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες, οδηγεί τα παιδιά να αντιληφθούν τα συναισθήματα των ηρώων και πώς αυτά σχετίζονται με δικές τους εμπειρίες. Η Κανατσούλη (1997) αποφαινεται ότι το παραμύθι διευκολύνει τη ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη και εξέλιξη των παιδιών, καθώς η ταύτιση με κεντρικούς ήρωες φέρνει στο προσκήνιο συναισθήματα του παιδιού που καλείται να διαχειριστεί. Έτσι, διευρύνει τις γνώσεις του γύρω από τον ψυχικό του κόσμο και αντλεί παραδείγματα προς μίμηση. Η νίκη του ήρωα απέναντι σε κάθε λογής εμπόδιο, διδάσκει στο παιδί την αξία της πάλης και την πίστη στη δύναμη του καλού. Οι εμπειρίες του εμπλουτίζονται, τονώνεται συναισθηματικά και αποκτά περισσότερη αυτοπεποίθηση και αυτεπίγνωση.

Επιπρόσθετα, το παραμύθι καλεί σε δημιουργικό διάλογο γύρω από την πλοκή, τους ήρωες, τη δράση, τα μηνύματα, γεγονός που ασκεί τα παιδιά στην τέχνη της συζήτησης. Ο μαθητής, μέσα από διάφορες δραστηριότητες που επεξεργάζονται το παραμύθι, επιδιώκεται να εκφράσει σκέψεις και συναισθήματα, να εργαστεί σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο, να ενεργοποιήσει

στρατηγικές επικοινωνίας και συνεργασίας. Έτσι καλλιεργεί ποικίλες πτυχές της προσωπικότητάς του και ενδυναμώνει τις κοινωνικές του δεξιότητες. Η δημιουργική σκέψη και έκφραση, η ελευθερία έκφρασης και συλλογισμού, ο πειραματισμός και η αυτενέργεια έρχονται να συμπληρώσουν την ωφέλεια, σε ό,τι αφορά στην κοινωνική διάσταση του μαθήματος.

Δραστηριότητες όπως σκιαγράφηση των ηρώων και καταγραφή ημερολογίου τους, αφήγηση ιδωμένη μέσα από τα μάτια άλλου αφηγητή, συμπλήρωση της ιστορίας, ανάκριση των ηρώων, αντιστροφή των χαρακτήρων, παιχνίδια ρόλων, εξομολογήσεις των ηρώων και επιστολές τους στους συγγραφείς που τους έπλασαν, συσχέτιση της ιστορίας με συγκεκριμένα κοινωνικά και συναισθηματικά θέματα που ανακύπτουν στην τάξη, είναι μερικές μόνο από το πλήθος των δραστηριοτήτων που διευρύνουν τις δεξιότητες των μαθητών και καλλιεργούν τις κοινωνικές και συναισθηματικές πτυχές τους, προετοιμάζοντάς τους για τις ανθρώπινες σχέσεις και τη ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1. Το παραμύθι, ένα εκπαιδευτικό εργαλείο

Η παιδαγωγική και η μορφωτική αξία του παραμυθιού έχουν παρουσιαστεί εκτενώς σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας. Ωστόσο, κρίνεται σκόπιμο να επισημανθούν κάποια σημεία, ώστε να αιτιολογηθεί η απαραίτητη θέση που πρέπει να κατέχει το παραμύθι στο Πρόγραμμα Σπουδών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Η διδασκαλία επιστημονικών εννοιών ή αξιών μπορεί να επιτευχθεί μέσω του παραμυθιού και του παιγνιώδους ύφους του. Ο μαθητής, μέσα από το ποικίλο περιεχόμενο των παραμυθιών, οικειοποιείται έννοιες και λαμβάνει γνώσεις που ερεθίζουν τους προβληματισμούς του για το χτίσιμο της δικής του κοσμοθεωρίας. Όπως υποστηρίζει η Πάτσιου Β. (1999), «χάρη στα παραμύθια μπορούν να ανακληθούν ιδέες ή ακόμα και να εφευρεθούν ολοκαίνουργιες».

Φυσικά, καθοριστική είναι η συμβολή του παραμυθιού στην καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης. Είναι το ευχάριστο μέσο για να κατακτήσει κανείς τους πολύτροπους μηχανισμούς της γλώσσας, να εμπλουτίσει την εκφραστική του ικανότητα, να ωριμάσει ψυχικά και να κοινωνικοποιηθεί ομαλά. Το παραμύθι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως καθαρά λογοτεχνικό είδος αισθητικής απόλαυσης, ή ως εργαλείο ανάγνωσης και γραφής. Οι μαθητές, ασκούμενοι αρχικά στην ενεργητική ακρόαση, περνούν έπειτα στην αναδιήγηση του παραμυθιού στους ενήλικες και, κατόπιν, σε μεγαλύτερες ηλικίες στην καταγραφή της ολότητάς του ή τμημάτων του.

Παράλληλα, το παραμύθι διαχρονικά επιβιώνει χάρη στη παιδαγωγική του αξία. Ως γνήσια λαϊκά δημιουργήματα, τα παραμύθια είναι συνυφασμένα με τη ζωή ενός ολόκληρου λαού, τις αξίες και τις παραδόσεις του, το «παρελθόν και το μέλλον του», όπως σημειώνει ο Μερικλής Μ. (2002, σ. 32). Διασώζουν την εθνική πολιτισμική κληρονομιά κάθε λαού, προσφέροντας στους αναγνώστες τους, εκτός από την απόλαυση, έναν τρόπο θέασης του παρελθόντος και των ανθρώπων που το συναρμολόγησαν με τις ιστορίες τους.

Τα παραμύθια ως πολιτισμικό αγαθό, απηχούν τα χαρακτηριστικά της ψυχοσύνθεσης του λαού-δημιουργού και συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας εθνικής ταυτότητας. Ακόμη, μεταφέρουν πανανθρώπινες αξίες και ανθρωπιστικές ιδέες, διαπλάθοντας έτσι μια παγκόσμια συνείδηση, διαποτισμένη από ηθικές αρετές και αξίες που μοιράζονται όλοι οι άνθρωποι. Ταυτόχρονα, συμβάλλουν καταλυτικά στην εκπαίδευση των νεαρών μαθητών, καθώς τους διαπλάθουν ηθικά, τους ωθούν να αναπτύξουν την φαντασία και τη δημιουργικότητά τους,

τους καλλιεργούν γλωσσικά, πνευματικά και συναισθηματικά, επιδρούν με άμεσο τρόπο στην οικοδόμηση του χαρακτήρα τους και τους μαθαίνουν να δέχονται το διαφορετικό και να το αντιμετωπίζουν με σεβασμό.

Παρακάτω, επιχειρείται μια σύντομη αναδρομή στο εκπαιδευτικό γίγνεσθαι της χώρας μας, σε σχέση με τη Λογοτεχνία και τη θέση που αυτή κατέχει στα Προγράμματα Σπουδών κατά καιρούς.

2.2. Το παραμύθι στην ελληνική εκπαίδευση

Η Γερμανική Παιδαγωγική και η Ερβαρτιανή Σχολή επηρέασαν σημαντικά την ελληνική πραγματικότητα του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις του Herbart διαμορφώνουν τα γερμανικά αναγνωστικά βιβλία, πάνω στα οποία θα στηριχτούν τα ελληνικά αναγνωστικά αυτής της εποχής.¹ Διάφορες τάσεις θα επηρεάσουν το περιεχόμενο των αναγνωσμάτων. Αρχικά, θα χαρακτηρίζονται ως ηθικολογικά, έπειτα θα εστιάζουν στη γλωσσική μόρφωση των παιδιών και προς τα μέσα του 19^{ου} αιώνα θα αποκτήσουν περισσότερο λογοτεχνικό περιεχόμενο, καθώς θα εμπεριέχονται σε αυτά τμήματα της εθνικής λογοτεχνικής παράδοσης της κοινωνικής ζωής του λαού. Έτσι, Έλληνες εκφραστές του ερβαρτιανού πνεύματος στην Ελλάδα, που συντάσσουν αναγνωστικά βιβλία, επιλέγουν παραμύθια στην πρώτη τάξη, την ιστορία του Ροβινσώνα ή τους μύθους του Ηρακλή, του Θησέα ή του Ιάσονα για τη δεύτερη τάξη, την Οδύσσεια για την τρίτη τάξη, την Ιλιάδα για την τέταρτη τάξη και τις ιστορίες του Ηροδότου για τους Περσικούς Πολέμους για την πέμπτη και την έκτη τάξη.

Ιδιαίτερα ο Δ. Γληνός (όπ. αναφ. στο Μαλαφάντης, 2001) θέτει έναν προβληματισμό σχετικά με τα παραμύθια που θα δοθούν ως αναγνωστικό υλικό στα παιδιά των πρώτων τάξεων. Τον ενδιαφέρει η ταυτότητα αυτών των διηγημάτων και προσβλέπει στην αξία των καθαρά λαϊκών ελληνικών. Αναγνωρίζει το πολύτιμο έργο του καθηγητή και ιδρυτή της ελληνικής Λαογραφίας Νικολάου Πολίτη για τη συγκέντρωση του λαογραφικού θησαυρού της ελληνικής λογοτεχνίας και εξαιρεί την προσπάθεια του Αλέξανδρου Δελμούζου να αξιοποιήσει κείμενα της ελληνικής παράδοσης, ως διευθυντής στο «Ανώτερο Παρθεναγωγείο Βόλου» τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, αλλά και ως ανώτερος επόπτης δημοτικής εκπαίδευσης αργότερα,

¹ Για το παιδαγωγικό και διδακτικό σύστημα του Herbart βλ. Αντώνιος Κ. Δανασσής – Αφεντάκης, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, τόμος Β', Η εξέλιξη της παιδαγωγικής και διδακτικής σκέψης (17^{ος}-20^{ος} αι.)*, Δ' Έκδοση, Αθήνα 1993, σσ. 83-92

να εκπαιδεύσει τους νέους δασκάλους με υλικό της δημοτικής παράδοσης (παραμύθια, θρύλους, δημοτικά τραγούδια κ.α.)

Προχωρώντας περισσότερο στον χρόνο φθάνουμε στο 1977, όπου το παραμύθι εντάσσεται οριστικά στο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Γλώσσας και χρησιμοποιείται στις τάξεις Α΄ και Β΄ Δημοτικού. Μέσα σε μια πενταετία τα πράγματα θα αλλάξουν, καθώς το 1982 το παραμύθι θα εισαχθεί στο Α.Π.Σ. ως αντικείμενο μελέτης σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού. Ωστόσο, θα αξιοποιηθεί κυρίως γνωστικά και όχι τόσο δημιουργικά. Ο καθηγητής της Λαογραφίας Μ. Μερακλής είναι αυτός που θα προσδώσει νέα διάσταση στον ρόλο του παραμυθιού στην εκπαίδευση, με αποτέλεσμα την τελευταία δεκαετία του 20^{ού} αιώνα, το παραμύθι να αξιοποιηθεί ευρέως σε όλα τα σχολικά μαθήματα και σε διάφορους τομείς.

Στην εκπαιδευτική πραγματικότητα του 2000 και εξής, το παραμύθι εισάγεται στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού για την καλλιέργεια του προφορικού λόγου και στις μεγαλύτερες για την καλλιέργεια του γραπτού λόγου. Πλαισιώνεται από παιγνιώδεις δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και φιλιανγνωσίας, όπως και δραματουργίας στις συνθήκες μιας τάξης.

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών του 2003 και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (στο εξής Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. αντίστοιχα), αναθεωρούν τους στόχους και τις μεθόδους διδασκαλίας, εγκαινιάζοντας μια προσέγγιση της γνώσης με περισσότερο διαθεματικό τρόπο. Η «Ευέλικτη Ζώνη» σε όλες τις τάξεις και το πολυθεματικό βιβλίο – φάκελος στη Στ΄ τάξη θα στηριχτούν στη λογοτεχνία και μάλιστα στο παραμύθι, για να εμπλέξουν τους μαθητές σε βιωματικές, μαθητοκεντρικές, δημιουργικές δραστηριότητες σε διαθεματικά πεδία.

Συγκεκριμένα, στο Α.Π.Σ. του 2003 η Λογοτεχνία αποτελεί βασικό άξονα γνωστικού αντικειμένου. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τον βιωματικό λόγο, αυξάνουν την αναγνωστική τους ικανότητα και γνωρίζουν τα γλωσσικά μέσα των λογοτεχνημάτων. Έτσι, επιτυγχάνονται οι κάτωθι στόχοι:

- Ανάπτυξη «συμπάθειας» προς τον άλλο άνθρωπο, διεύρυνση των στενών ορίων του εγώ
- Κατανόηση των ορίων και των δυνατοτήτων της γλώσσας
- Εξοικίωση με τη μετασημασιολογική λειτουργία της γλώσσας και της μεταφοράς
- Απόλαυση του λόγου ως αισθητικού έργου
- Αναγνώριση των γλωσσικών τρόπων του συγγραφέα, σύμφωνα με τους σκοπούς του

- Εμπέδωση των δομικών στοιχείων, υφολογικών επιλογών και επιλογών περιεχομένου των λογοτεχνημάτων
- Εξοικείωση με κείμενα νεωτερικής λογοτεχνίας
- Εξοικείωση με σπουδαία έργα Ελλήνων λογοτεχνών, καθώς και άλλα βαλκανικής, μεσογειακής και παγκόσμιας παραγωγής κ.α. (Α.Π.Σ., 2003)

Στο Α.Π.Σ. του 2011, προτείνεται η ανάγνωση ολόκληρων λογοτεχνικών κειμένων στην καθημερινή πρακτική της μάθησης. Θεωρείται πλέον ως κοινή παραδοχή, πως η Λογοτεχνία, λόγω της ευρύτητας των θεμάτων που αγγίζει, δεν αφορά μόνο το γλωσσικό μάθημα, αλλά θα πρέπει να διαπερνά όλο το σχολικό πρόγραμμα και να συνδέει όλα τα γνωστικά αντικείμενα και τις διάφορες εμπειρίες των παιδιών, εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος. Η ανάγνωση της Λογοτεχνίας προωθεί τη φιλιαναγνωσία και δίνει το έναυσμα για την πραγματοποίηση διάφορων διαθεματικών δραστηριοτήτων σε οποιαδήποτε γνωστικό αντικείμενο του ωρολογίου προγράμματος. Με εξαίρεση την Α΄ τάξη, η οργάνωση της διδασκαλίας της Λογοτεχνίας γίνεται σε διδακτικές ενότητες, τρεις ανά τάξη.

Στην Α΄ τάξη, μέσα από την παρατήρηση των εικόνων και την ακρόαση των παραμυθιών, οι μικροί μαθητές περνούν αργά και σταδιακά στην ανάγνωση των ιστοριών και στην γραφή μικρών κειμένων. Μέσα από τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια, τα κλασικά ευρωπαϊκά, αλλά και των άλλων λαών, τα «ανατρεπτικά» παραμύθια, τις ιστορίες από την αρχαία ελληνική μυθολογία και τους μύθους του Αισώπου, τα μικρά παιδιά ηλικίας 6-7 ετών, μαθαίνουν να αφηγούνται, να αντιπαραβάλλουν τις ιστορίες των παραμυθιών με δικές τους εμπειρίες, να ανταλλάσσουν απόψεις για την αξία ενός βιβλίου κ.α. που περιγράφονται αναλυτικά στις επιδιωκόμενες δεξιότητες του Α.Π.Σ.

Στη Β΄ τάξη γίνεται μια πιο στοχευμένη προσπάθεια να γνωρίσουν οι μαθητές τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του παραμυθιακού λόγου. Με ελληνικά λαϊκά – μαγικά παραμύθια, με ευρωπαϊκά κλασικά, με παραμύθια βαλκανικών και άλλων λαών, με έντεχνα ελληνικά και ξένα παραμύθια, με «ανατρεπτικά» παραμύθια και παραμύθια σε κόμικς, οι μαθητές γνωρίζουν το ιδιαίτερο αυτό αφηγηματικό είδος, εξοικειώνονται με στοιχεία της πλοκής, του περιεχομένου, των ηρώων καθώς και τη λειτουργία της μαγείας μέσα σε αυτά, αντιλαμβάνονται την προφορική του καταγωγή και διάσταση και μαθαίνουν πώς αυτό συνδέεται με άλλα είδη της προφορικής παράδοσης, όπως είναι τα δημοτικά τραγούδια.

Στην Γ΄ τάξη το παραμύθι θα γίνει το όχημα για να αναπτυχθούν ιδέες γύρω από τη φύση, το ταξίδι και τις φιλικές σχέσεις. Φυσικά φαινόμενα, η ζωή στην ύπαιθρο, είδη υπό εξαφάνιση θα

μπλεχτούν στα παραμύθια και στις μικρές ιστορίες του Ανθολογίου, ώστε οι μαθητές να αποκτήσουν περιβαλλοντική συνείδηση και αγάπη για το φυσικό περιβάλλον. Ακόμη, με παραμύθια, ιστορίες και μύθους οι μαθητές αυτής της τάξης θα αναγνωρίσουν την αξία της φιλίας και θα αναστοχαστούν πάνω στις ανθρώπινες σχέσεις και στο φαινόμενο της κοινωνικής μοναξιάς και απομόνωσης.

Στις επόμενες τάξεις (Δ', Ε', Στ') οι μαθητές θα διδαχτούν παραμύθια άλλων λαών (γειτονικών αλλά και μακρινών), παραμυθοτράγουδα ελληνικά και ξένα, ελληνικά λαϊκά παραμύθια με σκοπό να ευαισθητοποιηθούν γύρω από διάφορες πολιτισμικές ετερότητες, να αντιληφθούν πως όλοι οι λαοί έχουν τις ίδιες βασικές ανάγκες ζωής και επιβίωσης, να εξοικειωθούν με χιουμοριστικά στοιχεία στα κείμενα, να έρθουν σε επαφή με διάφορα είδη ποίησης με ποικίλη θεματολογία κ.α.

Τα αναθεωρημένα Α.Π.Σ. του 2021 λαμβάνουν υπόψη τους τα νέα κοινωνικά δεδομένα, την πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας, τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής για ανάπτυξη δεξιοτήτων, απαραίτητων στους πολίτες του 21^{ου} αιώνα. Με μαθητοκεντρική έμφαση και βλέμμα στραμμένο στα μαθησιακά αποτελέσματα, τα νέα Α.Π.Σ. επιχειρούν να εφαρμόσουν τις αρχές ενός καινοτόμου, δημιουργικού, αποτελεσματικού, αειφόρου, ανοιχτού στην κοινωνία σχολείου. Τα γνωστικά αντικείμενα διασυνδέονται συνεκτικά και διεπιστημονικά. Οι μαθητές μέσω της αυτενέργειας, της διερευνητικής μάθησης, της βιωματικής και συνεργατικής προσέγγισης έρχονται αντιμέτωποι με διάφορα θέματα, όπως τις προκλήσεις της εποχής λόγω των τεχνολογικών και κοινωνικών μεταβολών, την αειφορία, την πολιτεότητα, αλλά και τις διαχρονικές αξίες της παράδοσης και του ελληνικού πολιτισμού. Παράλληλα, συγκαταλέγονται στο πρόγραμμα τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, κάτι που καταργεί, ή σωστότερα αναπλαισιώνει εκ θεμελίων, την Ευέλικτη Ζώνη. Στα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, που δομούνται σε τέσσερις κύκλους (κύκλος δεξιοτήτων μάθησης, ζωής, του νου, τεχνολογίας και επιστήμης) οι μαθητές δύνανται να εργαστούν για να αποκτήσουν επικοινωνιακές και συνεργατικές ικανότητες, υπευθυνότητα, ενσυναίσθηση, ανεκτικότητα, αίσθημα δικαίου, αυτογνωσία, αλληλεγγύη, ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, ψηφιακή εγγραμματοσύνη κ.α.

Η Λογοτεχνία κατέχει σημαντική θέση στα νέα Α.Π.Σ. της Γλώσσας. Τα τελευταία δομούνται σε πέντε Θεματικά Πεδία, για λόγους μεθοδολογίας και αποτελεσματικότητας. Στο πέμπτο Θεματικό Πεδίο επιδιώκεται η ανάγνωση βιβλίων ή εκτεταμένων κειμένων, τόσο στο σχολείο, όσο και στο σπίτι. Οι μαθητές θα έρθουν σε επαφή με ολόκληρα λογοτεχνικά κείμενα, θα μνηθούν στην απόλαυση του λογοτεχνικού λόγου, θα γνωρίσουν διάφορες μορφές έντυπων

αλλά και ψηφιακών βιβλίων και θα ασκηθούν πάνω στη δομή, το περιεχόμενο και την αισθητική αξία αυτών των κειμένων. Έτσι, θα δοθεί έμφαση στην καλλιέργεια της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της γλωσσικής έκφρασης των μαθητών μέσα από την ανάγνωση ιστοριών, τη δραματοποίησή τους, την αξιοποίηση μεθόδων δημιουργικής γραφής κ.α. Με διαφοροποιημένο περιεχόμενο, ανάλογο της ηλικίας, της γλωσσικής και γνωστικής αφετηρίας των μαθητών, ο εκπαιδευτικός θα προσκαλέσει τους μαθητές σε ένα ταξίδι μύησης στον μαγικό κόσμο της γλώσσας, όπου ο καθένας θα ασκηθεί στον προφορικό και τον γραπτό λόγο, ενώ παράλληλα θα απολαύσει τις ιδιαίτερες δυνατότητες του λογοτεχνικού λόγου και τις συγκινησιακές εμπειρίες που αυτός προσφέρει. Οι ασκούμενοι θα αποκτήσουν έτσι γλωσσική ευχέρεια, συναισθηματικό πλούτο, αλλά και πιο οξυμένο αισθητικό κριτήριο. (Α.Π.Σ., 2021)

Στο τρίτο μέρος της παρούσας εργασίας θα παρουσιαστούν κάποιες δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής ενδυνάμωσης σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, βασισμένες σε δύο λαϊκά παραμύθια: «Το πιο γλυκό ψωμί» και «Το αυγό της μάνας», καθώς και ένα πρωτότυπο παραμύθι που επιχειρεί να προσφέρει στον παιδαγωγό, ένα ακόμη εργαλείο ηθικοπλαστικής διάπλασης των παιδιών που καθοδηγεί.

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

1. «Το πιο γλυκό ψωμί» - Ανάλυση του παραμυθιού

1.1.Θεματολογία και ηθικό δίδαγμα

Το παραμύθι αυτό φιλοξενείται στο γ΄ Τεύχος του σχολικού εγχειριδίου της Γλώσσας της Γ΄ Δημοτικού, στην 15^η ενότητα, που τιτλοφορείται: «Του κόσμου το ψωμί». Πρόκειται για μια παραλλαγή ενός παλιού λαϊκού διηγήματος από την Κεφαλλονιά. Ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία των αφηγηματικών παραμυθιών που αναφέρονται στις περιπέτειες των ανθρώπων, χωρίς να υποκύπτουν σε φυσικά φαινόμενα. Συγκεκριμένα ανήκει στην κατηγορία των διδακτικών παραμυθιών, οι οποίες συχνά περιέχουν διδακτικά μηνύματα, όπως παρατηρεί ο Δ. Λουκάκος, με μια διάθεση για διδασκαλία.

Θέμα του παραμυθιού:

Το παραμύθι αναδεικνύει τη σημασία της εργασίας στη ζωή του ανθρώπου. Μας διδάσκει ότι η αξία προέρχεται από τον κόπο και την προσπάθεια που επενδύουμε στη δουλειά μας, όχι από επιφανειακές και ανούσιες ανταμοιβές.

Ο βασιλιάς, μέσω της πείνας και της ανορεξίας του, κατανοεί τη σπουδαιότητα της εργασίας και της αυτογνωσίας. Η ιστορία αναδεικνύει την αξία της δημιουργικότητας και της προσπάθειας πίσω από την επίτευξη ενός στόχου.

Η αφήγηση και οι ενέργειες των χαρακτήρων φανερώνουν τους στόχους του παραμυθιού, τους οποίους αναλύουμε λεπτομερέστερα:

1. Αποκαλύπτεται η αξία της εργασίας: Βασικός στόχος του παραμυθιού είναι να αναδείξει πόσο σημαντική είναι η εργασία στον άνθρωπο. Μέσω του παραδείγματος του βασιλιά που ανακαλύπτει την αξία της εργασίας μέσα από τη δική του προσπάθεια, διδάσκεται η έννοια της αυτό-προσδιορισμένης αξίας.
2. Αντιμετώπιση της ανορεξίας ως συμβολικής δυστυχίας: Η ανορεξία του βασιλιά λειτουργεί συμβολικά ως ένδειξη της δυστυχίας και της αδυναμίας του να αντιληφθεί την αξία της εργασίας και της προσπάθειας. Αυτή η πτυχή του παραμυθιού υπογραμμίζει τη συνδεσμολογία μεταξύ αυτό-προσδιορισμένης αξίας και ψυχικής ευημερίας.
3. Ενίσχυση της λαϊκής σοφίας: Ο γέροντας συμβολίζει την ελληνική λαϊκή σοφία, η οποία με τις συμβουλές της προσπαθεί να κατευθύνει το βασιλιά προς τη σωστή

κατεύθυνση. Αυτό ενισχύει το μήνυμα του παραμυθιού περί σημασίας της αυθεντικής εργασίας και δημιουργικότητας.

Βασικό επιμύθιο, λοιπόν, παραμένει το μάθημα, ότι η εργασία φέρνει χαρά και ικανοποίηση στον άνθρωπο και τον ανταμείβει με ευτυχία και ένα αίσθημα πληρότητας. Επί παραδείγματι: ένας χειροτέχνης που δημιουργεί κάτι με τα χέρια του, όπως ένα έπιπλο ή ένα έργο τέχνης, νιώθει μεγάλη ικανοποίηση όταν ολοκληρώνει το έργο και βλέπει το αποτέλεσμα της δουλειάς του. Αντίστοιχα, ένας επιστήμονας που ασχολείται με την επιστημονική έρευνα και ανακάλυψη νέων γνώσεων, αισθάνεται ικανοποίηση και χαρά όταν προχωράει στην επίλυση προβλημάτων και στην ανάπτυξη νέων ιδεών, καθώς και ένας εθελοντής που αφιερώνει τον χρόνο του για να βοηθήσει τους άλλους ή να συμμετάσχει σε κοινωνικά έργα, απολαμβάνει την ικανοποίηση και τη χαρά που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή αξιών με την κοινότητα. Παράλληλα, στο παραμύθι αντιπαραβάλλονται οι κόσμοι των φτωχών και των πλουσίων. Ωστόσο, ο φτωχός γέροντας, που αντιπροσωπεύει τη σοφία, είναι ευτυχισμένος, ενώ ο βασιλιάς, παρά τα πλούτη του, δεν γνωρίζει την αληθινή ευτυχία. Έτσι, εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο υλικός πλούτος δεν εξασφαλίζει γνώση και ευτυχία.

1.2. Χαρακτηρισμός των ηρώων

Ο χαρακτήρας του βασιλιά στο παραμύθι περνά από μια σημαντική εξέλιξη, η οποία αντικατοπτρίζει τη θεμελιώδη αλλαγή στη συμπεριφορά και την προσωπικότητά του. Αρχικά, ο βασιλιάς παρουσιάζεται ως τεμπέλης και αδιάφορος, ενδιαφέρεται μόνο για την αυτοκρατορική του άνεση και αδιαφορεί για τον λαό του. Η ανορεξία του αποτελεί σύμβολο της εσωτερικής του αδιαφορίας και δυστυχίας καθώς δεν αντιλαμβάνεται την πραγματική αξία της εργασίας και της προσπάθειας. Ωστόσο, μετά τη δοκιμασία που υποστηρίζεται από τη βοήθεια του γέροντα, αλλάζει ριζικά η στάση του. Γίνεται ήπιος, ήρεμος και εργατικός, αποδεικνύοντας πως έχει μάθει το μάθημα της αξίας του κόπου. Η μεταμόρφωσή του από έναν αναιρεμένο και ανυπόμονο ηγέτη σε έναν εργατικό και με ενδιαφέροντα βασιλιά δείχνει τη δύναμη της αυτογνωσίας και της προσωπικής ανάπτυξης. Ο βασιλιάς, στο τέλος του παραμυθιού, δεν είναι πλέον πλέον ένας θλιβερός χαρακτήρας που πάσχει από ανορεξία, αλλά έχει μεταμορφωθεί σε ένα παράδειγμα εργατικότητας και αυτογνωσίας, προσφέροντας έτσι ένα θετικό μήνυμα για τη δύναμη της αλλαγής και της αυτοσυνειδησίας.

Ο χαρακτήρας του γέροντα στο παραμύθι αποτελεί έναν ουσιαστικό πυλώνα της ιστορίας, αντιπροσωπεύοντας τη σοφία και τη σταθερότητα. Από την αρχή, ο γέροντας παρουσιάζεται ως μια φιγούρα που διακρίνεται από την εργατικότητα, τη σοφία και την προνοητικότητα. Η σοβαρότητά του και η τόλμη του αποδεικνύει την ικανότητά του να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις με αξιοπρέπεια και αυτοπεποίθηση. Ο γέροντας δεν είναι μόνο ένας συμβουλευτικός χαρακτήρας, αλλά επίσης ένα παράδειγμα προς μίμηση. Η εργατικότητά του και η αγάπη του για το λαό του αναδεικνύουν τη σπουδαιότητα της αυθεντικής αξίας και της διαρκούς αφοσίωσης προς τους άλλους. Στο παραμύθι, ο γέροντας είναι αυτός που βοηθά τον βασιλιά να αντιληφθεί την αξία της εργασίας και της δημιουργικότητας. Με τη σοφία του και την καθοδήγησή του, βοηθάει στην μεταμόρφωση του βασιλιά από έναν απαιτητικό και αδιάφορο ηγέτη σε έναν εργατικό και συμπονετικό άνθρωπο. Ο γέροντας λειτουργεί επίσης ως φωτεινό παράδειγμα της αξίας της σοφίας και της ανθρωπιάς, προσφέροντας μια σταθερή βάση για την ανάπτυξη του χαρακτήρα του βασιλιά και την πρόοδο του προς την κατεύθυνση της πραγματικής ευτυχίας και ικανοποίησης.

Παρακάτω, προτείνονται δραστηριότητες και εφαρμογές του παραμυθιού με σκοπό την καλλιέργεια της συναισθηματικής και ψυχικής ανάπτυξης των μαθητών, σχεδιασμένες ειδικά για την ηλικιακή ομάδα κάθε τάξης του Δημοτικού Σχολείου.

1.3.1. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Α΄ Δημοτικού (6-7 ετών)

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν στόχο έχουν να προάγουν την εκφραστικότητα, την αντίληψη και την κατανόηση των συναισθημάτων των μικρών μαθητών της Α΄ τάξης.

Ομαδική ανάγνωση και συζήτηση: Αρχικά, διαβάζουμε το παραμύθι στα παιδιά και στη συνέχεια συζητούμε για το περιεχόμενό του. Κατόπιν προχωρούμε στη διατύπωση και έκφραση των συναισθημάτων που προκαλεί σε κάθε χαρακτήρα και πως αυτά αλλάζουν κατά τη διάρκεια της ιστορίας.

Χαρακτηρισμός συναισθημάτων: Ζητάμε από τα παιδιά να περιγράψουν τα συναισθήματα που βιώνουν οι χαρακτήρες της ιστορίας σε διάφορες στιγμές της πλοκής. Επιπλέον, μπορούμε να ζητήσουμε από τα παιδιά να σχεδιάσουν τα συναισθήματα που νιώθουν οι χαρακτήρες, χρησιμοποιώντας χρώματα και φατσούλες.

Κύκλος συναισθηματικής μοιρασιάς: Διοργανώνουμε έναν κύκλο συζήτησης με τα παιδιά, όπου θα μπορούν να μοιραστούν τα συναισθήματά τους για τις καταστάσεις και τις εμπειρίες των χαρακτήρων του παραμυθιού. Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί τα παιδιά να σκεφτούν πώς θα αισθάνονταν αν βρίσκονταν στη θέση του βασιλιά ή του γέροντα.

Δημιουργία συλλογής συναισθημάτων: Ζητάμε από τα παιδιά να σχεδιάσουν ή να γράψουν συναισθήματα που συνδέονται με τις αξίες του παραμυθιού, όπως η εργασία, η αντίληψη της αξίας και η αλληλεγγύη. Συλλέγουμε αυτές τις εκφράσεις σε ένα κουτί, «το σεντούκι της καρδιάς μας» ή σε ένα βιβλίο - λεύκωμα συναισθημάτων.

Ρόλοι παιχνιδιού - Δραματοθεραπεία: Αναθέτουμε στα παιδιά να παίξουν ρόλους βασιλιά, γέροντα και άλλων χαρακτήρων του παραμυθιού, διαδραματίζοντας σκηνές από την ιστορία. Τα παιδιά μέσω της δράσης και της φωνής τους, θα εκφράσουν τα συναισθήματα των ηρώων και θα τα αποδώσουν κιναισθητικά.

Δημιουργία παραμυθοπλαστικών: Παροτρύνουμε τα παιδιά να δημιουργήσουν τα δικά τους παραμυθοπλαστικά, δηλ. τις δικές τους φανταστικές ιστορίες / μυθοπλασίες για το τι θα συνέβαινε αν οι χαρακτήρες αντιμετώπιζαν διαφορετικά τις καταστάσεις.

Δημιουργία ανθολογίας παραμυθιών: Παροτρύνουμε τα παιδιά να γράψουν ή αφηγηθούν το δικό τους παραμύθι με ένα μάθημα που πήραν από την ιστορία «Το πιο γλυκό ψωμί».

Δημιουργία κολάζ: Καλούμε κάθε παιδί να δημιουργήσει ένα κολάζ με εικόνες που αντιπροσωπεύουν τις συναισθηματικές αντιδράσεις των χαρακτήρων του παραμυθιού.

Δημιουργία παπιέ – μασκέ: Ζητάμε από τα παιδιά να κατασκευάσουν μασκες παπιέ και να τις διακοσμήσουν με τα συναισθήματα των χαρακτήρων.

Γραφή ενός γράμματος από τους χαρακτήρες: Προτρέπουμε τα παιδιά να γράψουν ένα γράμμα από τη σκοπιά ενός χαρακτήρα προς έναν άλλο χαρακτήρα στην ιστορία.

Διακόσμηση κουβέρτας με το θέμα του παραμυθιού: Ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν ή να κατασκευάσουν μια κουβέρτα με το θέμα του παραμυθιού.

Δημιουργία κοινού έργου τέχνης: Η δραστηριότητα αυτή θα ενώσει τα παιδιά σε μια κοινή δημιουργική προσπάθεια και θα τους επιτρέψει να εκφράσουν τις αντιλήψεις τους και τις αξίες τους μέσω της τέχνης. Προτείνεται η δημιουργία ενός μεγάλου κολάζ ή ενός έργου τέχνης, όπου ο κάθε μαθητής θα συνεισφέρει με τον δικό του τρόπο. Αυτό το έργο

τέχνης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εμβληματικό σύμβολο της κοινότητας της τάξης ή του σχολείου, που αναδεικνύει τις αξίες και τις ιδέες που προωθεί το παραμύθι.

Εμπειρικές δραστηριότητες: Αυτές οι δραστηριότητες βασίζονται στην πρακτική εφαρμογή των αξιών και των διδαγμάτων που προάγονται από το παραμύθι. Για παράδειγμα, μπορούμε να οργανώσουμε μια κοινή δραστηριότητα κήπου, όπου τα παιδιά θα συνεργαστούν για να φυτέψουν και να φροντίσουν φυτά. Κατά τη διάρκεια αυτής της δραστηριότητας, μπορούμε να συζητήσουμε τη σημασία της εργασίας, της αλληλεγγύης και της φροντίδας για τον άλλον. Μέσα από την πρακτική εμπειρία, τα παιδιά μπορούν να ενσωματώσουν και να κατανοήσουν καλύτερα τις αξίες που προωθεί το παραμύθι.

1.3.2. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Β΄ Δημοτικού (7-8 ετών)

Διαδραστική ανάγνωση και συζήτηση: Διαβάζουμε το παραμύθι μαζί με τα παιδιά και οργανώνουμε μια συζήτηση σχετικά με τα μηνύματα και τις αξίες που προάγει το παραμύθι. Κατανοούμε τις διαφορετικές ερμηνείες και απόψεις των παιδιών.

Δημιουργία συναισθηματικού ημερολογίου: Ζητάμε από τα παιδιά να κρατήσουν ημερολόγιο όπου θα σημειώνουν τα συναισθήματά τους στην αρχή, κατά τη διάρκεια και στο τέλος της αφήγησης. Μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους με λέξεις, ζωγραφιές ή ακόμα και σύμβολα.

Δραστηριότητα αναγνώρισης και αντιμετώπισης συναισθημάτων: Διοργανώνουμε παιχνίδια ρόλων, όπου τα παιδιά θα πρέπει να διαδραματίσουν το ρόλο του «ακούω» ή «βοηθάω» απέναντι σε συμμαθητές τους που είναι στη θέση του λυπημένου βασιλιά που βιώνει ένα ψυχικό κενό.

Δημιουργία ιστορίας συναισθηματικής ανάπτυξης: Καθοδηγούμε τα παιδιά να γράψουν μια ιστορία όπου ένας χαρακτήρας αντιμετωπίζει και ξεπερνά διάφορα συναισθηματικά εμπόδια. Έτσι, θα ενισχυθεί η αντίληψη των παιδιών για τα συναισθήματα και τις στρατηγικές αντιμετώπισής τους.

Δημιουργία λογοτεχνικών έργων: Ζητάμε από τα παιδιά να γράψουν τη δική τους εκδοχή του παραμυθιού, ενθαρρύνοντάς τα να προσθέσουν νέες εκδοχές ή να αλλάξουν το τέλος

της ιστορίας, δίνοντας έμφαση στα συναισθήματα των ηρώων τα οποία θα λειτουργούν ως οδοδείκτες της συμπεριφοράς των ηρώων, ακόμη και σε μια νέα εξέλιξη της πλοκής.

Σκηνοθετική δραστηριότητα: Διοργανώνουμε ένα μικρό θεατρικό σκηνικό, όπου τα παιδιά θα μπορούν να διαδραματίσουν τις σκηνές του παραμυθιού και να φωτίσουν τη συναισθηματική πορεία της ψυχοσύνθεσης του ήρωα. Τα παιδιά δημιουργούν κουστούμια και σκηνικά με τη βοήθεια απλών υλικών.

Εμπειρική δραστηριότητα στη φύση: Διοργανώνουμε έναν περίπατο στη φύση, όπου τα παιδιά θα μπορούν να συλλέξουν φυτά ή πέτρες και να δημιουργήσουν μια κοινή τέχνη από αυτά τα υλικά, ενθαρρύνοντάς τα να σκεφτούν τη σημασία της εργασίας και της αλληλεγγύης.

Δημιουργικές τέχνες : Οργανώνουμε μια δραστηριότητα κατασκευής, όπου τα παιδιά θα μπορούν να δημιουργήσουν κοσμήματα ή το στέμμα του βασιλιά, όπου τα πετράδια και οι πολύτιμοι λίθοι του θα είναι εμπνευσμένα από τις αξίες του παραμυθιού.

1.3.3. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Γ' Δημοτικού (8-9 ετών)

Πολλές από τις δραστηριότητες που έχουν προταθεί παραπάνω, μπορούν να αξιοποιηθούν και σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Παρόλα αυτά, συνεχίζουμε με μερικές ακόμη ιδέες.

Ζωγραφική συναισθημάτων: Ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν εικόνες που αντιπροσωπεύουν τα συναισθήματα των χαρακτήρων στο παραμύθι. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν διάφορα χρώματα και σχέδια για να εκφράσουν την ένταση των συναισθημάτων.

Δημιουργία γλυπτών: Οργανώνουμε μια δραστηριότητα γλυπτικής, όπου τα παιδιά θα δημιουργήσουν γλυπτά που αντιπροσωπεύουν τους χαρακτήρες ή τις σκηνές από το παραμύθι, εστιάζοντας στα συναισθήματα που προκαλούν.

Δημιουργία κολάζ ή καλλιτεχνικών εργασιών: Δίνουμε στους μαθητές σαν θέμα ένα από τα συναισθήματα που πραγματεύεται το παραμύθι και τους καλούμε να δημιουργήσουν ένα κολάζ ή μια άλλου είδους καλλιτεχνική εργασία χρησιμοποιώντας διάφορα υλικά, όπως χαρτί, ύφασμα, μπογιά, κονσέρβες, καπάκια κ.α.

Μουσική παράσταση: Οργανώνουμε ένα μικρό μουσικό δρώμενο, όπου τα παιδιά θα μπορούν να συνθέσουν μουσική που αποδίδει τις διάφορες σκηνές του παραμυθιού και τα συναισθήματα των χαρακτήρων.

Δημιουργία τραγουδιού: Καλούμε τους μαθητές να συνθέσουν ρίμες βασισμένες στην ιστορία του παραμυθιού και κατευθύνουμε την έμπνευσή τους στη δημιουργία ενός ρεφρέν που θα εξαίρει τις αξίες που αναδεικνύονται στο παραμύθι. Μπορούμε να βασιστούμε σε κάποια γνωστή ή σε μια πρωτότυπη μελωδία και να μελοποιήσουμε το ποίημα.

Δημιουργική γραφή: Ζητάμε από τα παιδιά να γράψουν τη δική τους εκδοχή του παραμυθιού, εστιάζοντας στα συναισθήματα και τις αξίες που προάγονται. Κατόπιν διαβάζουν τα κείμενά τους στην ολομέλεια της τάξης και παρατηρούμε την μοναδικότητα της αντίληψης και της έκφρασης του κάθε μαθητή.

Μαγειρική – ζαχαροπλαστική: Οργανώνουμε ένα εργαστήριο μαγειρικής ή ζαχαροπλαστικής, όπου τα παιδιά θα μπορούν να δημιουργήσουν γλυκίσματα που αντιπροσωπεύουν « Το πιο γλυκό ψωμί». Παράλληλα, μπορούμε να συζητήσουμε την αξία της εργασίας και της δημιουργικότητας, καθώς και της χαράς του να μοιράζεσαι τα χειροποίητα γλυκά με τους άλλους.

Μεταβαίνοντας τώρα σε μεγαλύτερες ηλικίες μαθητών και λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές δυνατότητες αλλά και εμπειρίες αυτών, θα παρουσιάσουμε κάποιες προτάσεις που αξιοποιούν τη μεγαλύτερη συναισθηματική και γνωστική αντίληψη και ωριμότητα των μαθητών, καθώς και την ευχέρεια τους με τα σύγχρονα ψηφιακά μέσα και προγράμματα.

1.3.4 Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Δ' Δημοτικού (9-10 ετών)

Γραπτή έκφραση: Ζητάμε από τους μαθητές να γράψουν ένα ημερολόγιο, όπως θα έγραφε ο πρωταγωνιστής του παραμυθιού, να μοιραστούν τα συναισθήματά τους και τις σκέψεις τους για τις περιπέτειες που ζει.

Ψηφιακή αφήγηση: Οργανώνουμε μια δραστηριότητα όπου οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν ψηφιακές αφηγήσεις με χρήση εργαλείων όπως το PowerPoint, το

Storybird ή το Google Slides. Μπορούν να δημιουργήσουν ένα αφηγηματικό παραμύθι με έμφαση στις συναισθηματικές εμπειρίες του πρωταγωνιστή και τις δικές τους αντιδράσεις.

Θεατρική δράση: Διασκευάζουμε μια σκηνή από το παραμύθι και οργανώνουμε μια μικρή θεατρική παράσταση. Οι μαθητές θα υποδυθούν τους χαρακτήρες και θα εξερευνήσουν τις συναισθηματικές διαδικασίες που περνάνε.

Δημιουργική γραφή: Ζητάμε από τους μαθητές να γράψουν το δικό τους τέλος για την ιστορία ή να σκεφτούν πώς θα συνέχιζαν την πλοκή αν ήταν οι ίδιοι συγγραφείς.

Καλλιτεχνική δημιουργία: Ζητάμε από τους μαθητές να σχεδιάσουν ένα εξώφυλλο για το βιβλίο ή να δημιουργήσουν κολάζ με εικόνες που απεικονίζουν σκηνές από το παραμύθι.

Μουσική έκφραση: Οργανώνουμε μια δραστηριότητα όπου οι μαθητές θα δημιουργήσουν μια μουσική σύνθεση ή ένα τραγούδι που αντικατοπτρίζει τα συναισθήματα του πρωταγωνιστή και την πορεία της ιστορίας.

Δράματα σκέψης: Οργανώνουμε μια δραστηριότητα σκέψης στην οποία οι μαθητές θα μπορούσαν να συζητήσουν σε ομάδες σχετικά με το πώς θα αντιδρούσαν αν βρίσκονταν στην ίδια κατάσταση με τους χαρακτήρες του παραμυθιού.

Ανάλυση χαρακτήρων: Ζητάμε από τους μαθητές να επιλέξουν έναν χαρακτήρα από το παραμύθι και να γράψουν ένα δοκίμιο που αναλύει τα συναισθήματα, τις ενέργειες και τις αλλαγές που διανύει αυτός ο χαρακτήρας κατά τη διάρκεια της ιστορίας.

Δημιουργική επανεκτέλεση: Ζητάμε από τους μαθητές να δημιουργήσουν ένα νέο ή εναλλακτικό τέλος για το παραμύθι, το οποίο θα αντικατοπτρίζει διαφορετικές συναισθηματικές αντιδράσεις ή προοπτικές.

Ψηφιακή ανάλυση εικόνων: Ζητάμε από τους μαθητές να αναζητήσουν εικόνες που αντιπροσωπεύουν τα κυριότερα θέματα και συναισθήματα του παραμυθιού και να δημιουργήσουν ένα ψηφιακό κολάζ ή παρουσίαση.

1.3.5. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Ε΄ Δημοτικού (10 – 11 ετών)

Ψηφιακό ημερολόγιο συναισθημάτων: Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν ένα ψηφιακό ημερολόγιο, όπου θα καταγράφουν καθημερινά τα συναισθήματά τους και θα τα συγκρίνουν με αυτά του πρωταγωνιστή.

Δημιουργία ψηφιακών αφηγήσεων: Ζητάμε από τους μαθητές να δημιουργήσουν μια ψηφιακή αφήγηση, χρησιμοποιώντας εργαλεία όπως το Scratch ή το ScratchJr, όπου θα απεικονίζουν τις συναισθηματικές εμπειρίες του πρωταγωνιστή και θα εξερευνούν το πώς αντιμετωπίζει τις προκλήσεις.

Ψηφιακή κοινότητα συναισθηματικής υποστήριξης: Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν ένα ψηφιακό φόρουμ ή μια ομάδα σε κοινωνικά δίκτυα, όπου μπορούν να μοιραστούν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες τους που προκύπτουν από την ανάγνωση και την ερμηνεία του παραμυθιού και έτσι να παρέχουν υποστήριξη ο ένας στον άλλο.

Δημιουργία ψηφιακών παρουσιάσεων: Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν ψηφιακές παρουσιάσεις με τη χρήση εργαλείων όπως το Canva ή το Google Slides, όπου θα απεικονίζουν τα κυριότερα θέματα και τα μηνύματα που προκύπτουν από το παραμύθι.

Ψηφιακή συναισθηματική μέτρηση: Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διαδραστικά εργαλεία, όπως εφαρμογές για την ανίχνευση συναισθημάτων, και να ωθήσουμε τους μαθητές να αναγνωρίσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους.

Ρόλος παρατηρητή: Οργανώνουμε μια δραστηριότητα όπου ένας μαθητής θα είναι ο «παρατηρητής» και θα παρακολουθεί μια σκηνή που παίζουν οι άλλοι οι μαθητές. Στη συνέχεια, ο παρατηρητής μπορεί να μοιραστεί τις παρατηρήσεις του σχετικά με τις συναισθηματικές αντιδράσεις των χαρακτήρων.

Αφηγηματική φωτογραφία: Οργανώνουμε μια δραστηριότητα όπου οι μαθητές θα δημιουργήσουν μια αφήγηση με φωτογραφίες που απεικονίζουν σημαντικές συναισθηματικές στιγμές από το παραμύθι.

Αναπαράσταση με μέσα τέχνης: Ζητάμε από τους μαθητές να εξάγουν τα ηθικά διδάγματα του παραμυθιού και να αναπαραστήσουν δύο από αυτά μέσω της τέχνης, όπως ζωγραφική ή κολάζ και να δημιουργήσουν μια ομαδική αφίσα.

1.3.6. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Στ΄ Δημοτικού (11- 12 ετών)

Σε όσες δραστηριότητες προτείνουμε παραπάνω για την προηγούμενη ηλικιακή ομάδα, παραθέτουμε μερικές ακόμα που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της συναισθηματικής επίγνωσης και κατανόησης των μεγαλύτερων παιδιών.

Συζήτηση μέσω διαδραστικών πινάκων: Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διαδραστικούς πίνακες στο Google Jamboard ή το Padlet για να δημιουργήσουμε εικονικά τοίχους συζήτησης. Κάθε τοίχος μπορεί να αντιπροσωπεύει ένα συναισθηματικό θέμα που προκύπτει από το παραμύθι ή ένα ηθικό μήνυμα. Οι μαθητές μπορούν να γράφουν και να σχολιάζουν σε πραγματικό χρόνο.

Δημιουργία προφίλ στο facebook: Προτρέπουμε τους μαθητές να δημιουργήσουν το προφίλ ενός εκ των δύο ηρώων του παραμυθιού, να αναρτούν σχόλια, φωτογραφίες, προβληματισμούς του, κάθε ημέρα της αφήγησης. Έτσι, θα οικειοποιηθούν τα συναισθήματά του και θα συναισθανθούν τα μαθήματα που θα δώσει ή θα λάβει.

Πείραμα με τη θερμική ενέργεια και την αλλαγή κατάστασης: Ζητάμε από τους μαθητές να πραγματοποιήσουν ένα πείραμα με τον πάγο και τη θερμική ενέργεια. Καταγράφουμε τον τρόπο με τον οποίο ο πάγος λιώνει και μετατρέπεται σε νερό, ενώ συζητάμε τη σημασία της αλλαγής κατάστασης και την απελευθέρωση θερμικής ενέργειας, σε σχέση με τις συναισθηματικές αλλαγές που βίωσε ο βασιλιάς και την μεταμόρφωσή του.

Πείραμα με κάρβουνο: Διεξάγουμε με τους μαθητές μας ένα πείραμα με ένα κομμάτι κάρβουνο κλεισμένο σε ένα γυάλινο δοχείο. Σφίγγουμε το καπάκι με δύναμη για αρκετό χρονικό διάστημα. Το κάρβουνο, με την επίδραση της πίεσης, μετατρέπεται σε διαμάντι, το πιο σκληρό γνωστό υλικό στη φύση. Χρησιμοποιούμε τις παρατηρήσεις μας από αυτό το πείραμα για να διδάξουμε στους μαθητές πως η αφοσίωση και η εργασία μπορούν να οδηγήσουν σε πολύτιμα αποτελέσματα.

Όλες αυτές οι δραστηριότητες, σταθμίζουν το διαφορετικό επίπεδο αντίληψης και συναισθηματικής ετοιμότητας των μαθητών. Αποβλέπουν στο να βοηθήσουν τους μαθητές να εντυφλήσουν στα συναισθήματα των ηρώων, να «φορέσουν για λίγο τα παπούτσια τους» και να εξερευνήσουν τις συναισθηματικές αλλά και ηθικοπλαστικές διαστάσεις του παραμυθιού.

Επιδιωκόμενο μαθησιακό αποτέλεσμα είναι να αποκτήσουν οι μαθητές ενσυναίσθηση, ωριμότητα, αυτογνωσία και αυτοεκτίμηση. Να αναγνωρίσουν και να ασπαστούν την αξία του μόχθου και της προσωπικής αφιέρωσης για την απόκτηση της γαλήνης, της ευτυχίας, της ψυχικής ολοκλήρωσης.

2. «Το Αυγό της μάνας» - Ανάλυση του παραμυθιού

2.1. Θεματολογία και ηθικό δίδαγμα

Το παραμύθι «Το αυγό της μάνας» ανήκει στην κατηγορία των λαϊκών παραμυθιών που μεταδίδονται παραδοσιακά από γενιά σε γενιά. Οι ρίζες του μπορεί να εντοπιστούν σε διάφορες πολιτιστικές παραδόσεις και περιοχές παγκοσμίως.

Στο παραμύθι αυτό, η πλοκή εστιάζει στη μητέρα που διδάσκει στο παιδί της να κλέβει. Η ιστορία μπορεί να περιλαμβάνει διάφορες εκδοχές. Στην παρούσα, προς μελέτη, εκδοχή παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο η μητέρα εκπαιδεύει το παιδί της στο να κλέβει για να επιβιώσουν. Οι νουθεσίες αυτές παρουσιάζονται με τρόπο που αμφισβητείται ή αποκρούεται από την κοινή ηθική.

Τα μηνύματα που προβάλλονται στο παραμύθι μπορούν να ερμηνευτούν με διάφορους τρόπους, ανάλογα με το πλαίσιο και την περίοδο που διαβάζεται. Ορισμένα από τα μηνύματα αυτά αφορούν τις κάτωθι ενότητες:

A. Ηθική και αξίες: Ένα βασικό μήνυμα είναι η αξία της ειλικρίνειας και της δικαιοσύνης. Η ιστορία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να διδάξει ότι η απάτη και η κλοπή δεν είναι αποδεκτές πρακτικές και ότι η αλήθεια και η εργατικότητα είναι αξίες που πρέπει να τηρούνται. Οι αρνητικές πράξεις έχουν συνέπειες, ενώ η ειλικρίνεια και η αλήθεια τελικά ανταμείβονται.

B. Σχέσεις γονέων και παιδιών: Το παραμύθι μπορεί να αναδείξει τη σημασία της κατευθυντήριας συμβουλής και του παραδείγματος που δίνουν οι γονείς στα παιδιά τους. Μπορεί να υπογραμμίσει πως οι διδαχές που λαμβάνουν τα παιδιά από τους γονείς τους μπορούν να επηρεάσουν τις πράξεις και τις αξίες τους στο μέλλον.

Γ. Αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση: Η ιστορία μπορεί να αναδείξει τη σημασία της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης. Μπορεί να προωθήσει την ιδέα πως κάθε άτομο έχει τις δικές του/της ικανότητες και δεν χρειάζεται να προσπαθεί να είναι κάτι που δεν είναι.

Αυτά τα μηνύματα μπορούν να παρουσιαστούν μέσω της συμπεριφοράς και των αποφάσεων των χαρακτήρων στην ιστορία, καθώς και μέσω των συνεπειών που αντιμετωπίζουν λόγω των πράξεών τους. Είναι διδάγματα που προσθέτουν βάθος και πλούτο στο παραμύθι, καθώς επιτρέπουν στους αναγνώστες να εμβαθύνουν στους χαρακτήρες και τις θεματικές που παρουσιάζονται.

2.2. Χαρακτηρισμός των προσώπων

Η μητέρα που μαθαίνει στο παιδί της να κλέβει στο παραμύθι « Το αυγό της μάνας» παρουσιάζεται ως χαρακτήρας με διττή φύση και διφορούμενες πράξεις. Αρχικά, μπορεί να φανεί σαν μια μητέρα που επιζητά το καλό του παιδιού της, καθώς προσπαθεί να τον εκπαιδεύσει στην τέχνη του κλεψίματος για να επιβιώσουν. Ωστόσο, η επιλογή της να διδάξει αυτήν την αμφιλεγόμενη δεξιότητα αναδεικνύει ένα πνεύμα αμφισβήτησης των κοινών ηθικών αξιών.

Επομένως, η μητέρα σε αυτό το παραμύθι μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας χαρακτήρας με σκοτεινές πτυχές, καθώς η εκπαίδευση του παιδιού της στο να κλέβει αποτελεί παραβίαση των κοινών ηθικών αξιών και αρχών. Αν και μπορεί να θεωρήσει ότι προσφέρει στο παιδί της τα μέσα για να επιβιώσει, η μητέρα παραβλέπει τις συνέπειες της εκπαίδευσης του παιδιού της σε μια αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά. Η ανάληψη αυτού του ρόλου αποτυπώνει μια συνειδητή απόκλιση από την κοινωνική και ηθική κανονικότητα, δημιουργώντας ένα χαρακτήρα που προκαλεί σύγχυση και αντιφάσεις στον αναγνώστη.

Το παιδί που μαθαίνει να κλέβει παρουσιάζεται ως ένας χαρακτήρας που επιζητά την επιβίωση με κάθε τρόπο. Βυθισμένο σε ένα περιβάλλον που η έλλειψη πόρων και οι αντίξοες συνθήκες κυριαρχούν, το παιδί αναγκάζεται να προσφύγει στο κλέψιμο για να επιβιώσει. Παρότι οι πράξεις του μπορεί να φανούν αμφιλεγόμενες, η απόφασή του να υιοθετήσει αυτήν την πρακτική αντανακλά την ανάγκη για επιβίωση και αυτοσυντήρηση σε ένα περιβάλλον που παρέχει λίγες επιλογές.

Παράλληλα, το παιδί που κλέβει εκφράζει επίσης μια εσωτερική αντίφαση και σύγχυση σχετικά με την ηθική διάσταση των πράξεών του. Αν και μπορεί να νιώθει ανάγκη να επιβιώσει, ταυτόχρονα αντιμετωπίζει σύγκρουση με τις κοινωνικές και ηθικές αξίες που τον περιβάλλουν. Η εσωτερική αναζήτηση ανάμεσα στην επιβίωση και την κατανόηση της

διαφοράς μεταξύ σωστού και λανθασμένου, αποτυπώνεται στην πρακτική του να κλέβει, καθιστώντας τον ένα συνθετικό και αντιφατικό χαρακτήρα στην αφήγηση.

Οι χωριανοί στο παραμύθι αποτελούν ένα σύνολο χαρακτήρων που αντιπροσωπεύουν την κοινωνία στην οποία εκτυλίσσεται η ιστορία. Μπορεί να αντιμετωπίζουν τις ίδιες αντιξοότητες με τη μητέρα και το παιδί, ωστόσο η αντίδρασή τους διαφέρει. Κάποιοι ενδέχεται να εκφράσουν συμπάθεια και αλληλεγγύη προς το παιδί και τη μητέρα του, ενώ άλλοι αντιδρούν με αντιπάθεια ή αποκλεισμό. Η αντίδραση των χωριανών αναδεικνύει διάφορες πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς, όπως την ευαισθησία, την αλληλεγγύη, την κοινωνική αποδοχή ή απόρριψη. Ταυτόχρονα η αντίδρασή τους μπορεί να λειτουργήσει ως καθοδήγηση για το παιδί και τη μητέρα του στο πώς αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις και τις αντιξοότητες της ζωής. Το βέβαιο είναι πως στις πεποιθήσεις που μοιράζονται, είναι η καταδίκη της τεμπελιάς, η αποδοχή της αξίας του κόπου και της εργασίας, η επιδίωξη της απονομής της δικαιοσύνης και η πάταξη της ατιμωρησίας ακόμη και με τον σκληρότερο τρόπο (βλ. κρεμάλα).

Στο επόμενο κεφάλαιο προτείνονται κάποιες δραστηριότητες που αναπτύσσουν τη συναισθηματική νοημοσύνη και καλλιεργούν ψυχικά τους μαθητές όλων των τάξεων του Δημοτικού σχολείου. Το παρόν παραμύθι δεν συγκαταλέγεται στα σχολικά εγχειρίδια και θα μπορούσε να αποτελέσει μια νέα πρόταση στον κάθε εκπαιδευτικό.

2.3.1. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για την Α΄ Δημοτικού

Αφήγηση της ιστορίας: Αφηγούμαστε το παραμύθι στα παιδιά και στη συνέχεια συζητούμε μαζί τους τα μηνύματα που περιλαμβάνει.

Ομαδική συζήτηση: Διοργανώνουμε μια συζήτηση στην τάξη σχετικά με την αξία της εργασίας και της ειλικρίνειας. Μπορούμε να τους ρωτήσουμε πώς θα ένιωθαν αν θα έβλεπαν κάποιον να κλέβει και πώς νομίζουν ότι θα έπρεπε να αντιδράσουν.

Χρωματισμός ή ζωγραφική: Ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν με θερμά χρώματα το καλό και το δίκαιο και με ψυχρά το κακό και το άδικο, όπως προκύπτει από την ιστορία.

Χαρτογράφηση συναισθημάτων: Ζητάμε από τα παιδιά να σκεφτούν πώς θα αισθάνονταν αν βρίσκονταν στη θέση του παιδιού ή της μητέρας στο παραμύθι. Μπορούν να σχεδιάσουν ένα χάρτη συναισθημάτων για τους διάφορους χαρακτήρες και να συζητήσουν τις αιτίες που τους προκάλεσαν τα αντίστοιχα συναισθήματα.

Δημιουργία παραμυθιού: Καλούμε τα παιδιά να δημιουργήσουν το δικό τους παραμύθι με θέματα όπως η εργατικότητα, η αλήθεια και η αντίληψη της αξίας της οικογένειας. Αυτή η δραστηριότητα θα ενθαρρύνει τη δημιουργική σκέψη και τη φαντασία τους, ενώ ταυτόχρονα θα τους βοηθήσει να εστιάσουν σε σημαντικές αξίες και μηνύματα.

Δημιουργία συναισθηματικών εικόνων: Ζητάμε από τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν την πλαστελίνη για να δημιουργήσουν εικόνες που απεικονίζουν διάφορα συναισθήματα που ένιωσαν οι χαρακτήρες του παραμυθιού, όπως η μητέρα, το παιδί και οι χωριανοί. Μπορούν να δημιουργήσουν προσωπεία του κάθε χαρακτήρα με τις αντίστοιχες εκφράσεις του προσώπου και τη σωματική του στάση, δίνοντας έμφαση στα συναισθήματα που αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια της ιστορίας.

Δημιουργία συναισθηματικών βραχιολιών με χάντρες: Δίνουμε σε κάθε παιδί μια σειρά από χάντρες διαφόρων χρωμάτων και μεγεθών και ζητάμε να δημιουργήσουν ένα βραχιόλι που αντιπροσωπεύει τα διάφορα συναισθήματα που μπορεί να νιώθουν. Για παράδειγμα, μπορούμε να τους ζητήσουμε να χρησιμοποιήσουν μπλε χάντρες για την ηρεμία, κόκκινες για την οργή, πράσινες για τη χαρά κ.α. Καθώς τα παιδιά θα δημιουργούν τα βραχιόλια τους, μπορούμε να συζητούμε μαζί τους τα διάφορα συναισθήματα που αντιπροσωπεύουν και πώς μπορούν να αναγνωρίζουν και να διαχειρίζονται αυτά τα συναισθήματα.

Το παιχνίδι της ειλικρίνειας: Διαμορφώνουμε ένα παιχνίδι σε μορφή ερωτήσεων και απαντήσεων που αναφέρονται σε καταστάσεις όπου η ειλικρίνεια και η αντιμετώπιση της αλήθειας παίζουν σημαντικό ρόλο. Οι ερωτήσεις μπορεί να είναι παραδείγματα από την καθημερινή ζωή των παιδιών, όπως «Τι θα έκανες αν κάποιος στην τάξη σου έχασε το τσαντάκι του;» ή «Τι θα έλεγες αν σου έκανε κάποιος ένα δώρο που δεν σου αρέσει;». Κάθε παιδί ρίχνει το ζάρι και με βάση το αποτέλεσμα πρέπει να απαντήσει στην ερώτηση που αντιστοιχεί στον αριθμό που έφερε το ζάρι. Στη συνέχεια, τα παιδιά συζητούν την απάντησή τους και τη σημασία της ειλικρίνειας και της αντιμετώπισης της αλήθειας στην καθημερινή ζωή. Μπορούμε να συνοδεύσουμε αυτό το παιχνίδι με συζητήσεις για τις συνέπειες της ειλικρίνειας και της αντιμετώπισης της αλήθειας στις σχέσεις με τους άλλους και στην ανάπτυξη της εμπιστοσύνης και του σεβασμού. Μέσω αυτής της δραστηριότητας, τα παιδιά μαθαίνουν τη σημασία της εντιμότητας και πώς μπορούν να την εφαρμόσουν στην καθημερινή τους ζωή.

2.3.2. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Β΄ Δημοτικού

Διαβούλευση: Οργανώνουμε μια συζήτηση στην τάξη για τα μηνύματα του παραμυθιού και τη σημασία της ειλικρίνειας και της δικαιοσύνης.

Ανακριτική καρτέλα: Ζητάμε από κάποιον μαθητή να υποδυθεί έναν από τους χαρακτήρες της ιστορίας και να καθίσει στην ανακριτική καρτέλα, όπου θα δεχτεί ερωτήσεις από τους συμμαθητές του σχετικά με τις πράξεις του, τις προθέσεις του, τα συναισθήματά του, τα παλαιότερα λάθη του, τις τύψεις και τις ενοχές του, τη διάθεσή του να επανορθώσει κ.α. Έτσι τα παιδιά θα μπουν στη θέση του ήρωα και θα αντιληφθούν τα αίτια και τις συνέπειες της πράξης του. Παράλληλα, θα αποκτήσουν μια πιο αντικειμενική ματιά απέναντι στις πιέσεις που δέχεται ένα άτομο που προβαίνει σε μια αρνητική και αθέμιτη πράξη, χωρίς ωστόσο να «αγιάσουν τα μέσα».

Συζήτηση ηθικών διλημάτων: Οργανώνουμε μια συζήτηση στην τάξη σχετικά με ηθικά διλήμματα που αφορούν την τιμιότητα και την ειλικρίνεια. Μπορούμε να παρουσιάσουμε στους μαθητές κάποιες καταστάσεις και να τους ζητήσουμε να σκεφτούν πώς θα αντιδρούσαν αν βρίσκονταν σε αυτή τη θέση και γιατί η τιμιότητα είναι σωστή σε κάθε περίπτωση.

Δημιουργία ηθικών πινάκων: Καλούμε τους μαθητές να δημιουργήσουν ένα πίνακα στον οποίο θα αναφέρουν παραδείγματα συμπεριφορών που είναι τίμιες και ακέραιες. Μπορούμε να τους ζητήσουμε να περιγράψουν και να σκιαγραφήσουν κάθε παράδειγμα, προσδίδοντας έτσι στην έννοια της τιμιότητας μια πιο συγκεκριμένη και εικονική μορφή.

Δημιουργία σκηνικού: Χωρίζουμε τους μαθητές σε ομάδες και ζητάμε από την κάθε ομάδα να δημιουργήσει μια αίσια εκδοχή της ιστορίας, όπου οι ήρωες αντιλαμβάνονται το λάθος τους και μεταμελημένοι διορθώνουν τις πράξεις τους.

2.3.3. Δραστηριότητες για την ψυχοσυναισθηματική καλλιέργεια μαθητών Γ΄ Δημοτικού

Γραπτή ανάλυση: Ζητάμε από τα παιδιά να γράψουν μια σύντομη ανάλυση του παραμυθιού, εστιάζοντας στα μηνύματα και τα διδάγματα που προσφέρει.

Δημιουργία κολάζ συναισθημάτων: Ζητάμε από τους μαθητές να διαλέξουν εικόνες από περιοδικά ή να ζωγραφίσουν σκηνές από το παραμύθι που αντιπροσωπεύουν διάφορα συναισθήματα. Στη συνέχεια, θα δημιουργήσουν ένα κολάζ με τις εικόνες αυτές, εκφράζοντας τις αντιφάσεις και τις πολυδιάστατες πτυχές των συναισθημάτων που προκαλεί το παραμύθι.

Ομαδική άσκηση αναπαράστασης συναισθημάτων με κίνηση: Χωρίζουμε τους μαθητές σε μικρές ομάδες και δίνουμε στην κάθε ομάδα ένα συγκεκριμένο συναίσθημα που εμφανίζεται στο παραμύθι. Ορίζουμε ένα χρονικό όριο και ζητάμε από κάθε ομάδα να δημιουργήσει μια κίνηση ή μια σειρά από κινήσεις που θα αντιπροσωπεύουν αυτό το συναίσθημα. Μπορούμε να προσφέρουμε στους μαθητές μια λίστα με κινήσεις που μπορούν να χρησιμοποιήσουν, όπως αγκαλιές, χειρονομίες, άλματα, κυλίσματα κ.λπ. Όταν ολοκληρωθεί ο χρόνος, η κάθε ομάδα μπορεί να παρουσιάσει την αναπαράστασή της στο σύνολο της τάξης. Μετά την παρουσίαση, μπορούμε να συζητήσουμε με τα παιδιά τα συναισθήματα που προκλήθηκαν και πώς συνδέονται αυτά με το παραμύθι.

Δράμα θεάτρου σκιών: Ζητάμε από τα παιδιά να υποδυθούν έναν χαρακτήρα του παραμυθιού και να ετοιμάσουν ένα μονόλογο. Όταν ο ήρωας θα δρα με τις πράξεις του, ο ηθοποιός θα εμφανίζεται κανονικά μπροστά στους θεατές. Όταν θα συνομιλεί εσωτερικά με τις σκέψεις και τα συναισθήματά του, θα κρύβεται πίσω από το πανί και θα εμφανίζεται σαν σκιά.

Δημιουργία ηχητικού τοπίου: Ζητάμε από τους μαθητές να δημιουργήσουν ένα ηχητικό τοπίο για το παραμύθι, χρησιμοποιώντας αντικείμενα και ήχους που θα αναδείξουν την ατμόσφαιρα και τα συναισθήματα των χαρακτήρων.

Γράφοντας το επόμενο κεφάλαιο: Ζητάμε από τους μαθητές να συνεχίσουν την ιστορία του παραμυθιού γράφοντας το επόμενο κεφάλαιο. Αυτό ενθαρρύνει τη δημιουργική σκέψη και την ανάπτυξη της φαντασίας τους. Στο κεφάλαιο αυτό πρέπει να αποκατασταθεί η ηθική τάξη μέσα από κάποιο πάθημα των ηρώων.

Χορευτική εκφορά: Οδηγούμε τους μαθητές να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μέσω του χορού, δημιουργώντας χορογραφίες που αντιπροσωπεύουν την ατμόσφαιρα και τις εμπειρίες των χαρακτήρων του παραμυθιού.

Φίλος με ένα φύλλο ζωής: Ζητάμε από τους μαθητές να συγκεντρώσουν φύλλα από τον εξωτερικό χώρο και να τα αποξηράνουν για μερικές εβδομάδες ανάμεσα σε δύο κομμάτια απορροφητικό χαρτί. Όταν θα έχουν ετοιμαστεί, κολλάμε πάνω τους ένα μικρό χαρτόνι με λέξεις - συνθήματα του παραμυθιού και τα πλαστικοποιούμε. Εναλλακτικά, μπορούμε και να ανταλλάξουμε την κατασκευή μας με κάποια ενός φίλου μας, σε μια συμβολική κίνηση ανταλλαγής και διαμοιρασμού κοινωνικών αξιών.

2.3.4. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Δ΄ Δημοτικού

Δραματική ανάγνωση και συζήτηση: Προβάλλουμε ένα μέρος του παραμυθιού σε μια δραματική ανάγνωση, με μαθητές που παίζουν τους ρόλους των χαρακτήρων. Ακολουθώντας ξεκινούμε μια συζήτηση για τα συναισθήματα που προκαλεί η ιστορία και το μήνυμά της.

Ανάγνωση μεταξύ γενεών: Διοργανώνουμε μια δραστηριότητα στην οποία οι μαθητές θα διαβάσουν το παραμύθι σε ηλικιωμένους ανθρώπους σε κοντινά γηροκομεία ή κέντρα φροντίδας και θα συζητήσουν τα μηνύματα και τα συναισθήματα που προκαλεί η ιστορία.

Κατασκευή ή δημιουργία χειροποίητου βιβλίου: Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν ένα χειροποίητο βιβλίο στηριγμένο στο δίπολο σωστό και λάθος, ηθικό και ανήθικο, όπου θα παρουσιάζουν σε κάθε σελίδα δύο εικόνες, μια σωστή και μια λανθασμένη, για καθεμιά από τις δράσεις των ηρώων.

Διάδρομος συνείδησης: Οι μαθητές συμπεραίνουν μερικά διλήμματα των ηρώων του παραμυθιού και διαλέγει ο καθένας από ένα. Ο μαθητής που θα εμπλακεί πρώτος στη δραστηριότητα, περνά ανάμεσα σε δυο αντικριστές σειρές που σχηματίζουν τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης. Ο μαθητής λέει δυνατά το δίλημά του και περπατά αργά αργά ανάμεσα στα παιδιά. Καθώς προχωρεί, δύο παιδιά, ένα από κάθε γραμμή με τη σειρά, τον συμβουλεύει με σύντομες προτροπές. Κάθε σειρά αποτελείται από υποστηρικτές των δυο αντίθετων απαντήσεων στο δίλημμα του ήρωα. Έτσι, με αντίθετες παροτρύνσεις, τεκμηριωμένες πειστικά, τα παιδιά κάθε γραμμής προσπαθούν να οδηγήσουν τον ήρωα στην τελική του απόφαση.

Γυμναστική συνείδησης: Οδηγούμε τους μαθητές σε μια σειρά ασκήσεων γυμναστικής συνείδησης, κατά την οποία εστιάζουν στην αναγνώριση των συναισθημάτων τους και την ανάλυση των σκέψεών τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της δραστηριότητας, μπορούμε να συζητήσουμε πώς η απάτη μπορεί να προκαλέσει αρνητικά συναισθήματα, όπως η ενοχή, η ανησυχία και η απώλεια εμπιστοσύνης. Στη συνέχεια, μπορούμε να συζητήσουμε πώς η ειλικρίνεια και η ακεραιότητα μπορούν να οδηγήσουν σε καλύτερα αποτελέσματα και σε μια θετική αίσθηση ευημερίας.

Το δέντρο της ακεραιότητας: Κατασκευάζουμε ένα σώμα δέντρου, είτε από καμβά είτε από χαρτόνι, αφήνοντας αρκετό χώρο για να προσαρμόσουμε τα φύλλα. Φτιάχνουμε φύλλα από χαρτόνι και πάνω τους γράφουμε μια καλή πράξη ή μια συμπεριφορά που αντιπροσωπεύει την αρετή της ακεραιότητας. Για παράδειγμα: «Βοήθησα έναν φίλο που χρειαζόταν βοήθεια» ή

«Είπα την αλήθεια ακόμα και όταν ήταν δύσκολο» κ.λπ. Κολλάμε το δέντρο σε έναν τοίχο και ζητάμε από τα παιδιά να προσθέσουν τα φύλλα τους στο δέντρο. Κατόπιν συζητούμε για το πώς μπορεί η ακεραιότητα να επιδράσει θετικά στη ζωή τους και στη σχέση τους με τους άλλους.

2.3.5. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής καλλιέργειας για μαθητές Ε΄ Δημοτικού

Θεατρικοί αυτοσχεδιασμοί: Στη δραστηριότητα αυτή τα παιδιά θα ερευνήσουν θέματα της εμπιστοσύνης και της αυτοεκτίμησης μέσα από ρόλο-παιχνίδια. Καθένα από τα παιδιά μπορεί να υποδυθεί έναν χαρακτήρα από το παραμύθι και να παίξει σκηνές που αντιπροσωπεύουν τις διάφορες συναισθηματικές του καταστάσεις, όπως η ανασφάλεια ή αυτοεκτίμηση. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, ο εμπνευστής μπορεί να καθοδηγήσει τα παιδιά να συζητήσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους.

Καλλιτεχνική έκφραση: Μέσω της ζωγραφικής ή του κολλάζ κάθε μαθητής μπορεί να δημιουργήσει ένα καλλιτεχνικό έργο που να απεικονίζει τις διάφορες σκηνές ή συναισθηματικές καταστάσεις από το παραμύθι. Έτσι, τα παιδιά θα εκφράσουν ελεύθερα τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους και θα μοιραστούν τις ερμηνείες τους με την τάξη.

Δημιουργία ψηφιακής αφήγησης ή ψηφιακού κόμικ: Μέσω της δημιουργίας του ψηφιακού περιβάλλοντος τα παιδιά θα έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τις δικές τους σκέψεις και συναισθήματα πάνω στην ιστορία, με έναν τρόπο σύγχρονο, ελκυστικό και οικείο σε αυτά.

Διαδικτυακή συζήτηση: Με συμμετοχή σε πλατφόρμες συνομιλίας ή φόρουμ τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να μοιραστούν τις απόψεις τους για τους χαρακτήρες και την ηθική αξιολόγηση των πράξεών τους και να ακούσουν τις απόψεις των άλλων.

Δημιουργία ψηφιακού φωτογραφικού άλμπουμ: Με φωτογραφίες, ζωγραφιές ή ακόμη και κείμενα που να αντιπροσωπεύουν τα συναισθήματα που προκαλεί σε κάθε μαθητή η ιστορία, συναρμολογείται ένα ψηφιακό άλμπουμ με τίτλο: «Όσα μας γέννησε το παραμύθι σε εικόνες».

Παιχνίδι ρόλων: Το συγκεκριμένο παιχνίδι ρόλων είναι με θέμα την αξιοπιστία. Τα παιδιά μπορούν να υποδυθούν διάφορους χαρακτήρες και να αποφασίσουν αν θα είναι ειλικρινείς ή όχι και πώς η ειλικρίνεια επηρεάζει την αντίδραση των άλλων χαρακτήρων. Έτσι, με βιωματικό τρόπο, θα γίνει αντιληπτή η σημασία της ειλικρίνειας και της σημαντικότητας του να είναι αξιόπιστοι στις σχέσεις τους.

Τοίχος μηνυμάτων: Προτείνεται η δημιουργία ενός κοινού έργου τέχνης, όπως ένας τοίχος με μηνύματα ειλικρίνειας και άλλα που να εξαίρουν την προκοπή και την εργασία. Τα παιδιά μπορούν να συνεργαστούν για να δημιουργήσουν ένα μεγάλο καλλιτεχνικό έργο που να αντιπροσωπεύει τις παραπάνω αξίες. Κάθε παιδί μπορεί να σχεδιάσει ή να γράψει ένα μήνυμα σχετικά με τις αξίες που προαναφέρθηκαν και να το προσθέσει στο κοινό έργο. Μέσω αυτής της δραστηριότητας, τα παιδιά θα αναδείξουν τις αρετές της εργασίας, του μόχθου, του αγώνα, αλλά και της ειλικρίνειας και τιμότητας στη δημιουργία κοινών προτάσεων και στην επίτευξη κοινών στόχων.

2.3.6. Δραστηριότητες ψυχοσυναισθηματικής αγωγής για μαθητές Στ΄ Δημοτικού

Δημιουργία συλλογικής ποιητικής ανθολογίας: Οι μαθητές μπορούν να συνεργαστούν για να δημιουργήσουν ένα συλλογικό βιβλίο με ιστορίες ή ποιήματα που να εκφράζουν τα συναισθήματά τους για τα γεγονότα του παραμυθιού.

Συζήτηση ομάδων: Οι μαθητές μπορούν να χωριστούν σε μικρές ομάδες και να συζητήσουν τα μηνύματα του παραμυθιού, τις διαφορετικές ερμηνείες και τον τρόπο που μπορούν να εφαρμόσουν τα διδάγματα στη ζωή τους.

Ομάδα ανοιχτής συζήτησης: Οι μαθητές μπορούν να οργανώσουν μικρές ομάδες συζήτησης εκτός τάξης, όπου να μπορούν να μοιραστούν ανοιχτά τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες τους σχετικά με τα διδάγματα του παραμυθιού. Μέσα από την ανοιχτή κουβέντα, μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους και να ακούσουν τις σκέψεις των άλλων, ενισχύοντας έτσι την ανοχή και την αμοιβαία κατανόηση.

Δημιουργία ταινίας κινουμένων σχεδίων: Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν μια ταινία κινουμένων σχεδίων που να απεικονίζει τα γεγονότα του παραμυθιού και τις συναισθηματικές εξελίξεις των χαρακτήρων.

Μουσική δημιουργία: Οι μαθητές μπορούν να συνθέσουν μια μουσική ένα τραγούδι που να αντιπροσωπεύει τα συναισθήματα και τις εμπειρίες των χαρακτήρων του παραμυθιού.

Διασκευή παραμυθιού: Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν μια διασκευή του παραμυθιού προσθέτοντας δικούς τους χαρακτήρες καλούς ή κακούς, στρέφοντας την πλοκή προς μια διαφορετική κατεύθυνση που να εστιάζει σε συγκεκριμένα μηνύματα.

Χρήση τεχνολογίας εικονικής πραγματικότητας: Οι μαθητές μπορούν να ζήσουν το παραμύθι μέσα από μια εμβαπτισμένη εμπειρία εικονικής πραγματικότητας, επιτρέποντάς τους να εμβαθύνουν στην ιστορία και να αισθανθούν πιο συναισθηματικά συνδεδεμένοι με τους χαρακτήρες και τα γεγονότα.

Διοργάνωση θεματικής ημερίδας: Οι μαθητές μπορούν να διοργανώσουν μια ημερίδα στο σχολείο τους με θέμα τα μηνύματα του παραμυθιού και την επεξεργασία συναισθημάτων. Μπορεί να περιλαμβάνει εργαστήρια, δραστηριότητες με μουσική και χορό, ανάγνωση άλλων σχετικών παραμυθιών και αλληγορικών ιστοριών από διάφορους πολιτισμούς κ.α.

Δραστηριότητα μελέτης αυτοσυνειδησίας: Οι μαθητές μπορούν να ασχοληθούν με δραστηριότητες που να προωθούν την αυτοσυνειδησία, όπως η γραφή σε ημερολόγιο, όπου θα γράψουν για τις στιγμές που αισθάνθηκαν χαρά, θλίψη, ευγνωμοσύνη ή άλλα συναισθήματα και τις αιτίες που τα προκαλούν. Εναλλακτικά, μπορούν να δημιουργήσουν λίστα με τα δικά τους θετικά και αρνητικά στοιχεία, αναγνωρίζοντας τις ισχυρές πλευρές τους και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Μπορούν να σκεφτούν τις προσδοκίες τους για το μέλλον και πώς οι αξίες τους επηρεάζουν τις αποφάσεις και τη συμπεριφορά τους. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες δίνεται η δυνατότητα να εξερευνήσουν τις διάφορες πτυχές του εαυτού τους και να αναπτύξουν μια πιο συνειδητή σχέση με τον εαυτό τους και τα συναισθήματά τους.

Στις παραπάνω υποενότητες αναπτύχθηκαν κάποιες προτεινόμενες δραστηριότητες που προάγουν την συναισθηματική νοημοσύνη και την ψυχική καλλιέργεια των μαθητών. Δόθηκε έμφαση στις σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους και αξιοποιήθηκαν διάφορα μέσα, μεταξύ οποίων και ψηφιακά, καθώς πλέον οι μαθητές ζούνε σε μια ψηφιακή εποχή και έχουν εξοικειωθεί με τις αναρίθμητες δυνατότητές της.

Ακολούθως καταθέτουμε ένα παραμύθι – πρόταση της γράφουσας της παρούσας εργασίας, που επιχειρεί να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές γύρω από τα ανθρώπινα πάθη αλλά και τις ψυχικές αρετές. Είναι μια πρόταση προς κάθε εκπαιδευτικό, παιδαγωγό, γονέα που επιθυμεί να μιλήσει στα παιδιά για τα ελαττώματα, μα και τα προτερήματα της ανθρώπινης ψυχής, μέσα από μια ιστορία με πρωταγωνιστές αυτά τα ίδια.

3. Παραμύθι: « Το καλοκακοχώρι »

Εκεί που η Καλή παρέα συναντά την Κακή συνήθεια

Μια φορά κι έναν καιρό, σε ένα μακρινό βασίλειο υπήρχε ένα μικρό χωριό. Το χωριό ήταν περικυκλωμένο από ψηλά βουνά, δάση από έλατα και μαύρη πεύκη, λιβάδια με θάμνους και αγριολούλουδα. Ποικιλία φυτών ανθίζει σε κάθε γωνιά και πολλά ρυάκια τρέχουν γαλήνια κάτω από τον αγέρωχο, καταγάλανο ουρανό.

Το χωριό αυτό έχει πολλούς και διάφορους και διαφορετικούς κατοίκους, ο καθένας με την ιδιαιτερότητά του. Είναι μεταξύ τους μοιρασμένοι σε δυο ρούγες και θα τους βρεις να κουβεντιάζουν, πίνοντας καφέ ή χτυπώντας τις χάντρες κομπολογιών, ο καθένας στο δικό του καφενείο. Δεν έχουν κόντρες ή τίποτα μπερδέματα, αλλά οι κάτοικοι της κάτω μεριάς είναι κάπως μουντρούχηδες. Με κάτι μούτρα κατεβασμένα, ούτε τα ίδια τους τα χνώτα δεν αντέχουν. Έτσι, από χρόνια, έχουνε κόψει την επικοινωνία με τους από πάνω και τριγυρίζουν σκυφτοί αναμεταξύ τους.

Εκεί λοιπόν, στην κάτω γειτονιά, σε ένα υγρό και σκοτεινό χαμόσπιτο ζούσε η Κακία, ένα πλάσμα με φθονερή ψυχή που έβρισκε πάντα το κακό σε κάθε περίπτωση. Γειτόνισσα, δύο βήματα παρακάτω, ήταν η Αγένεια, που ποτέ κανένας δε τη θυμάται να φέρθηκε με ευγένεια ή σεβασμό σε κάποιον γύρω της. Να και το σπίτι της Ασυνέπειας. Θαρρώ τη βλέπω να ποτίζει κάτι μαραμμένες γλάστρες. Πάλι θα αμέλησε να το κάνει νωρίτερα... Κι αν αναρωτιέσαι ποιος μπορεί να μένει σε αυτούς τους τσίγγους, θα σου πω: η Φιλαργυρία, αυτή που πάντα θέλει περισσότερα και περισσότερα, μα ποτέ της δεν μοιράζεται τίποτα και με κανέναν. Άσε που όλα της τα χρήματα τα θησαυρίζει σε ένα παλιό σεντούκι, θαρρείς και θα τα πάρει μαζί στον τάφο της.

Απέναντι, στην πάνω μεριά, έμεναν οι άλλοι χαρακτήρες, με τα ιλαρά πρόσωπα και τα δροσερά χαμόγελα. Αυτοί φώτιζαν τον χωριό με την αγαθή τους φύση. Πρώτη και καλύτερη η Ευγένεια, που ήταν πάντοτε γλυκομίλητη και φιλική προς όλους. Ο Σεβασμός, που στέκονταν πάντοτε καθωσπρέπει και έδειχνε σωστή συμπεριφορά σε κάθε περίπτωση. Η Καλοσύνη, που έκανε πάντοτε το καλό και «το 'ριχνε στο γιαλό». Ποτέ της δεν ζητούσε κάτι σε αντάλλαγμα. Και αν πήγαινες κοντά της, μοσχοβολούσε βασιλικό και αγιόκλημα. Τέλος, εκεί στα τελευταία σπίτια, έχοντας αφήσει τον εαυτό του τελευταίο να επιλέξει οικόπεδο, κατοικούσε ο Αλτρουισμός. Πάντα έτοιμος να βοηθήσει όποιον τον χρειάζεται, χωρίς να δέχεται ποτέ καμιά ανταμοιβή.

Το χωριό, παρά τις αντιθέσεις του, ήταν ήρεμο για πολλά χρόνια. Οι κάτοικοι γνώριζαν καλά ο ένας τον άλλον και είχαν συνηθίσει τις διαφορές τους. Μέχρι που μια μέρα ένας μεγάλος κίνδυνος απείλησε την ειρήνη του χωριού τους. Ένας τεράστιος δράκος, εμφανίστηκε από τα βάθη του δάσους και άρχισε να τρομοκρατεί τους κατοίκους του χωριού, καταστρέφοντας σπίτια και φέρνοντας τον πανικό.

Φόβος και αναστάτωση επικράτησαν παντού. Οι κάτοικοι του χωριού αντιμετώπισαν τον δράκο ο καθένας με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Η Κακία και η Αγένεια έτρεξαν και μαντάλωσαν τις πόρτες τους, αγνοώντας τα δεινά των γειτόνων τους. Η Ασυνέπεια εξαφανίστηκε, αφήνοντας τους άλλους να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο μόνοι τους. Η Φιλαργυρία είπε ότι θα βοηθήσει μόνο αν της δοθεί αμέσως ανταμοιβή.

Αντίθετα, η Ευγένεια, ο Σεβασμός, η Καλοσύνη και ο Αλτροουισμός συνεργάστηκαν μεταξύ τους για να αντιμετωπίσουν το φοβερό τέρας. Μαζεύτηκαν γοργά σε ένα κρυφό σοκάκι και άρχισαν να συζητούν. Τον λόγο πήρε πρώτη η Ευγένεια.

«Πρέπει να βρούμε τον τρόπο να σβήσουμε τη φωτιά του δράκου και να τον απομακρύνουμε από τον τόπο μας», είπε αποφασιστικά.

«Έχω μια ιδέα!», φώναξε ο Σεβασμός και το πρόσωπό του έλαμψε σαν ήλιος. «Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το νερό του ποταμού, που περνάει από το δάσος για να σβήσουμε τη φωτιά. Έτσι θα αξιοποιήσουμε όλες μας τις δυνάμεις και δεν θα νιώθει κανείς ότι περισσεύει σε αυτή τη μάχη», είπε με ενθουσιασμό, αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά, τη σοφή και διακριτική του σκέψη.

Πριν προλάβουν να συμφωνήσουν ποιος θα κουβαλήσει το νερό, ο Αλτροουισμός έτρεχε ήδη φορτωμένος κουβάδες κατά το ποτάμι. Ξοπίσω του και η Καλοσύνη, μαζεύοντας τα πουλιά και τα ζώα. Τα καλούσε να βγουν από τις φωλιές τους, να πάνε και αυτά να βοηθήσουν για να σωθεί το δάσος τους από τον κίνδυνο.

Πάλεψαν για κάμποση ώρα, με όλες τους τις δυνάμεις, δοσμένοι αποκλειστικά στον στόχο τους. Με την αλληλεγγύη και τη συνεργασία τους, ύστερα από αρκετή πάλη, κατάφεραν τελικά να νικήσουν το τέρας και να σώσουν το χωριό.

Όταν ο δράκος έπεσε πια ντροπιασμένος και νικημένος στο έδαφος, η Ευγένεια θέλησε να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της στους συμμάχους της και είπε: « Η δύναμη της καλοσύνης, της αλληλεγγύης και της συνεργασίας είναι αδιανόητη. Όταν ενώνουμε τις δυνάμεις μας, μπορούμε να ξεπεράσουμε κάθε πρόκληση και να κερδίσουμε κάθε μάχη».

Όλοι συμφώνησαν μαζί της και γύρισαν ανακουφισμένοι στα σπίτια τους, έχοντας λάβει ένα σπουδαίο μάθημα.

Έτσι η ειρήνη επέστρεψε στο χωριό, μα δυστυχώς δεν θα κρατούσε για πολύ. Μια νέα απειλή θα ταράξει τα ήσυχα νερά της λίμνης τους.

Ένα αρχαίος μάγος, κοιμισμένος για χρόνια σε μια κουφάλα ενός δέντρου, ξύπνησε από τον ύπνο του και άρχισε να καταστρώνει στο μυαλό του ένα σχέδιο για να καταστρέψει το χωριό. Ξεκινά να ρίχνει τις μαύρες μαγικές του δυνάμεις ενώ ταυτόχρονα, ξεριζώνει μία-μία τις πηγές νερού του χωριού, αφήνοντας τους κατοίκους χωρίς πόσιμο νερό.

Οι κάτοικοι, χωρίς καλά-καλά να καταλάβουν τι έγινε, βρέθηκαν αντιμέτωποι με αόρατες απειλές και δυσκολίες που προκαλούν οι σκοτεινές δυνάμεις του μάγου, ενώ παράλληλα δοκιμάστηκαν από την απειλή της δίψας και την εξάντληση.

Η Κακία και η Αγένεια, επηρεασμένες από το σκοτάδι, προσπάθησαν να πλησιάσουν τον μάγο για να αποκομίσουν οφέλη για τον εαυτό τους. Τα μυστικά και τα ξόρκια του, ίσως κάποτε τους φαινόταν χρήσιμα. Η Φιλαργυρία προσπάθησε κι αυτή να εκμεταλλευτεί την κατάσταση για να αποκομίσει κέρδος. Παζάρεψε ένα παλιό ρολόι που είχε, με αντάλλαγμα μια μαγική συνταγή, ένα ελιξίριο που σε κάνει πλούσιο στο λεπτό. Μα σύντομα το έχασε, αφού κάπου της παράπεσε από τις τρύπιες τσέπες της χλιομπαλωμένης ποδιάς της. Η Ασυνέπεια είπε πως θα ερχόταν να προτείνει κάποια λύση για το νερό, μα πουθενά δε φάνηκε. Θαρρώ πως μήτε θα σκέφτηκε τίποτε.

Από την άλλη, η Ευγένεια, ο Σεβασμός και η Καλοσύνη αποφάσισαν να συνεργαστούν ξανά, αυτή τη φορά κατά του μάγου.

«Πώς σας φαίνεται η ιδέα να προσπαθήσουμε να μιλήσουμε στον μάγο; Να του εξηγήσουμε πως η παρεξήγηση που συνέβη πριν χρόνια με τους προγόνους μας, ανήκει στο μακρινό παρελθόν και πως δεν αξίζει να κουβαλά ακόμη τόσο μίσος. Οφείλει να μας γνωρίσει. Να μας δώσει μια καινούρια ευκαιρία», είπε γεμάτη γλυκύτητα η Καλοσύνη.

«Δεν έχεις άδικο», συμφώνησε μαζί της η Ευγένεια. «Μα πώς θα τον πλησιάσουμε; Τώρα έχει με το μέρος του και τους άλλους χωριανούς και προσπαθεί να σπείρει περισσότερη έχθρα ανάμεσά μας.»

«Μην στεναχωριέστε, φίλοι μου. Θα πάω εγώ να τον βρω, να του μιλήσω. Θα του εξηγήσω πως δεν έχει λόγο να τα βάζει μαζί μας. Είμαι σίγουρος πως κι αυτός κάπου μέσα του έχει μια

καλή πλευρά. Μόνο που είναι βαθιά κρυμμένη. Όσο για τους άλλους χωριανούς, δεν ανησυχώ. Δε με σκιάζει η αγριάδα και οι φοβέρες τους. Τίποτα δε θα με σταματήσει», είπε γεμάτος θάρρος ο Αλτροουισμός και έσφιξε τους ώμους των φίλων του πριν τους αφήσει.

«Έχετε πίστη!», τους φώναξε καθώς ξεμάκρυνε, μέχρι που χάθηκε στη στροφή του δρόμου.

Ψάχνοντας για να βρει τον μάγο, πέφτει πάνω στην Αγένεια που χαλούσε κάτι μυρμηγκοφωλιές και πατούσε κάποια λουλουδάκια που είχαν μόλις ανοίξει τα πέταλά τους στον λαμπερό ήλιο.

«Στραβός είσαι, κόντεψες να με πάρεις μαζί σου έτσι που πας κουτρουβαλώντας! Για πού το 'βαλες;», ρώτησε με πικρόχολο ύφος η Αγένεια.

«Δεν έχω χρόνο για κουβέντες, καλή μου», την προσπέρασε τρέχοντας ο Αλτροουισμός. Ήξερε πως αν έπιανε κουβέντα μαζί της θα έχανε πολύτιμη ενέργεια και χρόνο.

Δεν πέρασε πολλή ώρα, όταν μπροστά του φάνηκε με το μαύρο της πανωφόρι η Κακία. Συνοφρωμένη και σκυφτή, μονολογούσε κάτι κατάρες, τότε στραμμένη κατά τη δύση και πότε κατά την ανατολή. Μόλις βλέπει τον νεαρό να πλησιάζει, κάνει να βάλει τη μαγκούρα της έτσι, που αυτός να παραπατήσει και να πέσει κάτω. Μα ο Αλτροουισμός, πάντα σε εγρήγορση, πηδά ψηλότερα και την αφήνει πίσω του, μέσα σε ένα σύννεφο χώματος και σκόνης. Δεν το κάνει επίτηδες, μα η προσγείωση από το άλμα του είχε αυτό το αποτέλεσμα. Κρίμα, ή μήπως όχι;

Νομίζει πια πως είναι κάπου κοντά στον μάγο. Θυμάται καλά το ξέφωτο που ήταν το δέντρο με την κουφάλα. Και πράγματι, δεν κάνει λάθος. Τον βλέπει να στέκεται μπροστά από ένα καζάνι, που βράζει πάνω σε μια μικρή φωτιά. Κάτι μουρμουρίζει καθώς ανακατεύει με μια ξύλινη κουτάλα τον ζωμό μες στο καζάνι και έτσι που 'χει τα μάτια του κλειστά, ούτε που κατάλαβε τον φίλο μας που στεκόταν μια ανάσα πιο πίσω του.

«Γεια σου μάγε, μην τρομάξεις, έρχομαι με καλό σκοπό», πρόλαβε να μιλήσει πρώτος ο Αλτροουισμός, για να κατευνάσει την αντίδραση του μάγου.

« Τι θες εσύ εδώ; Δεν φοβάσαι μην σε μεταμορφώσω σε κάμπια ή χαμερπές σκουλήκι;», είπε αγριεμένος ο μάγος, κουνώντας απειλητικά το ραβδί του προς τη μεριά του Αλτροουισμού.

« Δε φοβάμαι μάγε, θυμάμαι πως κατά βάθος δεν είσαι τόσο κακός, όσο θέλεις να πιστεύουμε ότι είσαι. Είμαι εδώ για να βρούμε κάποια λύση. Μια λύση καλή για όλους. Καταλαβαίνω ότι λόγοι παλιοί σε έκαναν να θυμώσεις και γέμισαν την καρδιά σου με μίσος και σκληρότητα.

Μα αυτά είναι περασμένα, παλιά και ξεχασμένα. Η βία που εφαρμόζεις πλήττει αθώους, όλους εμάς που δεν φταίξαμε σε τίποτα. Πρέπει να σταματήσει.»

«Μπα, θαρρείς πως έτσι εύκολα θα ανακόψεις τα σχέδιά μου; Είσαι στα αλήθεια γελασμένος. Μπρος, φύγε τώρα γιατί τσάμπα μου φορτώνεσαι...Με κατάλαβες;»

«Άκουσέ με, καλέ μου μάγε. Ας κάνουμε μια καινούρια αρχή. Ας βάλουμε στην άκρη πράγματα που μας χωρίζουν. Σκέψου πόσο όμορφο θα ήταν να αποδείξεις ότι άλλαξες, ότι μπορείς να χρησιμοποιείς τις δυνάμεις σου για το καλό. Η βοήθεια στους άλλους φέρνει μια αίσθηση ικανοποίησης που τίποτε άλλο δεν μπορεί να το προσφέρει.»

Τα λόγια του Αλτρονισμού, κάπως μαλάκωσαν την πέτρινη καρδιά του μάγου. Μια χαραμάδα φωτός έλαμψε στο μυαλό του και έκανε το βλέμμα του να αλλάζει, να γλυκαίνει, ίσως και λίγο να βουρκώνει.

«Εσύ, Αλτρονισμέ, πάντα μιλάς για αλληλεγγύη και βοήθεια. Τι θα κερδίσω εγώ από αυτό; Τι θα κερδίσω άμα αλλάξω;», ρώτησε ο μάγος αμήχανος, καθώς δυσκολευόταν να αποχωριστεί τον παλιό του εαυτό.

«Θα κερδίσεις γαλήνη, καλέ μου μάγε. Ο ύπνος σου θα είναι ξανά ήσυχος. Η καρδιά σου θα γίνει πλατιά και ευρύχωρη. Θα δίνεις λίγα και θα λαμβάνεις περισσότερα. Θα προσφέρεις χαρά και θα σου επιστρέφεται καλοσύνη και ευλογία», είπε γεμάτος στοργή ο Αλτρονισμός, βλέποντας τον μάγο να τον κοιτά, όπως το παιδί τον πατέρα.

Λίγες στιγμές κράτησε η σιωπή του μάγου. Ευθύς, με μια κίνηση του ραβδιού του, έκανε τις πηγές του χωριού να κελαρύζουν από τα τρεχούμενα νερά. Τα ποτάμια γέμισαν ξανά και οι βάτραχοι κόαζαν χαρούμενοι, τσαλαβουτώντας μια εδώ και μια εκεί.

Ο Αλτρονισμός επέστρεψε στη γειτονιά και ανακοίνωσε τα νέα στους γείτονές του. Εκείνοι, σίγουροι για τη νίκη του, τον αγκάλιασαν και τον ευχαρίστησαν για την πολύτιμη βοήθειά του. Ο μάγος συνέχισε το βαθύ του ύπνο, έχοντας εξασφαλίσει στους νέους φίλους του πολλά μαγικά φίλτρα για παρατεταμένη ευτυχία, μακραίωνη ειρήνη και άσβεστη χαρά.

Όσο για τους σκουντλούφηδες κατοίκους της κάτω γειτονιάς, δεν άλλαξαν και πολλά... Συνέχισαν να ζουν θλιμμένα και μίζερα. Πού ξέρεις, όμως; Ίσως και αυτοί κάποτε να συναντηθούν με την Καλοσύνη ή την Ευγένεια και να θελήσουν να αλλάξουν...

Μέχρι τότε όμως, ζήσαν αυτοί καλά και 'μεις καλύτερα.

ΤΕΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

Αναγνωστόπουλος Β. (1997). *Η τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*. Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη

Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (2012). Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας. Στο Τ.Η. Κωτόπουλος & Δ. Σουλιώτη (Επιμ.), *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία*. (σσ . 9 - 16). Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή του Π.Δ.Μ.

Αντωνοπούλου, Π. & Πολυδώρου, Μ. (2006). Το παιδικό παραμύθι ως μέσο διδακτικής κουλτούρας / πολιτισμού στο Εισηγήσεις Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (2006). 6ο Διαπολιτισμικό & Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ελευθερίου-Κορδελιού.

Γαβριηλίδου, Σ. (2012). Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας. Στο Τ.Η. Κωτόπουλος & Δ. Σουλιώτη (Επιμ.), *Στον κόσμο του Ντίσνεϊ : πολιτισμικές εικόνες στις έντυπες διασκευές της εταιρίας Ντίσνεϊ*. (σελ. 55 - 60). Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή του Π.Δ.Μ.

Γιώτη, Μ. (2017). *Η δημιουργικότητα μέσα από τα παραμύθια*. Φλώρινα

Κανατσούλη, Μ. (1997). *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω/Δάρδανος.

Κανατσούλη, Μ. (2002). *Εισαγωγή στην θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας σχολικής και προσχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κανατσούλη, Μ. (2008). *Ο ήρωας και η ηρωίδα με τα χίλια πρόσωπα*. Αθήνα : Gutenberg.

Καρακίτσιος, Α. (2011). *Παιχνίδια Φιλαναγνωσίας και Αναγνωστικές Εμπυρώσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Κονταξής, Κ. (1997). *Εισαγωγή στη Λαογραφία*. Γιάννενα : Παιδαγωγική Σχολή του Π.Ι.

Λαμπρέλλη, Λ. (2010). *Λόγος εύθραυστος κι αθάνατος. Προσέγγιση στην τέχνη της αφήγησης και στην αθέατη πλευρά των μαγικών παραμυθιών*. Αθήνα: Πατάκης.

Λουκάτος, Δ. Σ. (1977). *Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Μαλαφάντης, Κ. (2001). *Παιδαγωγική της λογοτεχνίας*. Αθήνα: Γρηγόρη. (σσ. 173 – 198)

Μαλαφάντης, Κ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση: Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.

Μαλαφάντης, Κ. (2014). *Το Παραμύθι και η Δημιουργικότητα των παιδιών Διαθέσιμο στο :* <https://journals.lib.uth.gr/index.php/keimena/article/view/578/560>

Μερακλής, Μ.Γ. (2009). *Το λαϊκό παραμύθι. Κείμενα Παραμυθολογίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μερακλής, Μ.Γ. (2002). *Τα παραμύθια μας*. Αθήνα: Εντός

Νάσαινας, Γ. (2001). *Η παιδική λογοτεχνία στην προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία*. Άργος: Ελέβορος.

Πάτσιου, Β. (1999). *Η Παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο: στερεότυπα και αποκλίσεις*, Ανακοίνωση στα Πρακτικά της Δημερίδας της ΠΟ.Κ.Ε.ΠΕ.: *Παιδική Λογοτεχνία, Σκισάροντας απόψεις και τάσεις του σήμερα*. Αθήνα.

Σακελλαρίου, Χ. (1991). *Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας* (Ελληνική και παγκόσμια). Αθήνα: Κίνητρο.

Σακελλαρίου, Χ. (1995). *Το Παραμύθι Χτες και Σήμερα: Η Ψυχοπαιδαγωγική και Κοινωνική Λειτουργία του*. Αθήνα: Πατάκης.

Μεταφρασμένη:

Cooper, J. (2007). *Ο θαυμαστός κόσμος των παραμυθιών*. Αθήνα: Θυμάρι.

Ζαν, Ζ. (1996). *Η δύναμη των παραμυθιών* (Μετ.) Μ. Τζαφεροπούλου. Αθήνα: Καστανιώτη.

Goleman, D. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη* (Μετ.) Α. Παπασταύρου Αθήνα: Πεδίο.

Goleman, D. (2012). *Η κοινωνική νοημοσύνη* (Μετ.) Χ. Ξενάκη Αθήνα: Πεδίο.

Gottman, J. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών* (Μετ.) Χ. Ξενάκη Αθήνα: Πεδίο.

Liddell & Scott (2006). *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*. Αθήνα : Γ. Γεωργάκα.

Propp, V. (2009). *Μορφολογία του παραμυθιού*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Τσιτσλοπεργερ, Χ. (1999). *Τα παιδιά παίζουν παραμύθια* (Μετ.) Δ. Παπαδοπούλου. Αθήνα: Πατάκη.

Ξενόγλωσση:

Anzieu, D. (1984). *The group and the unconscious*. Translated from the French by Benjamin Kilborne. Routledge Library Editions: Group Therapy. Taylor & Francis.

Anzieu, D. (1987). Some alterations of the ego which make analyses interminable. *The International Journal of Psychoanalysis*, 68(1), 9–19.

Ashliman, D. L. (2004). *Folk and Fairy Tales: A Handbook: A Handbook*. ABCCLIO.

Bloom, P. (2010). *How pleasure works*. New York: Norton.

Boutot, E. A. (2007). Fitting in: Tips for Promoting Acceptance and Friendships for Students with Autism Spectrum Disorders in Inclusive Classrooms. *Intervention in School and Clinic*, 42, 156-16. <https://doi.org/10.1177/10534512070420030401>

Canepa, N.L., Zipes, J., Haase, D., Seifert, L.C., Duggan, A.E., & Stedman, A. (2019). *Teaching Fairy Tales*. Detroit: Wayne State University Press.

Cirlot, J. C. (2006). *Dictionary of symbols*. Routledge.

Darton, F. (2011). *Joseph Harvey Children's Books in England: Five Centuries of Social Life (Cambridge Library Collection - Literary Studies)*. Cambridge University Press, Reissue edition.

Donovan, J. (2010). *I'll Get There; It Better Be Worth the Trip, 40th Anniversary Edition*. Woodbury: Flux.

Feshbach, N.D. (1997). Empathy: The formative years. Implications for clinical practice. In A.C. Bohart & L.S. Greenberg (Eds.), *Empathy reconsidered: New directions in psychotherapy* (pp. 33-59). Washington, DC: American Psychological Association.

Freud, S. (1954). Extraits de l'histoire d'une nevrose infantile (L'homme aux loups). In *Cinq Psychanalyses*. Paris: PUF.

Freud, S. (1984). Association d'idees d'une enfant de quatre ans. In *Resultats, Idees, problemes*. Paris: PUF.

- Gallas, K. (1994). *The languages of learning: How children talk, write, dance, draw, and sing their understanding of the world*. New York: Teachers College Press.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind. The theory of multiple intelligences*, New York: Basic Books.
- Goleman, D. P. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ for character, health and lifelong achievement*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. London: Bloomsbury.
- Goleman, D. (2007). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. New York: Random House.
- Grugeon, E., & Gardner, P. (2012). *The art of storytelling for teachers and pupils. Using stories to develop literacy in primary classrooms*. New York: Routledge.
- Haidt, J. (2006). *The happiness hypothesis: Finding modern truth in ancient wisdom*. New York: Basic Books.
- Kellar, D. (2021). *Fairy tales: socialization through archetypal patterns & symbols*. Rutgers, The State University of New Jersey.
- Kulikovskaya, I., & Andrienko, A. (2016). Fairy-tales for Modern Gifted Preschoolers: Developing Creativity, Moral Values and Coherent World Outlook. *Procedia - Social and Behavioral* 233, 53-57 <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.10.129> Sciences
- Koutsompou V.-E. (2016). The Child and the Fairy Tale: The Psychological Perspective of Children's Literature. *International Journal of Languages, Literature and Linguistics*, 2 (4), 213-218.
- Lüthi, M. (1982). *The European folktale: Form and nature* (trans. John D. Niles). Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Malafantis, K. & Ntoulia, A. (2011). Rewriting fairy tales: new challenge in creativity in the classroom [online paper] *Extravio. Revista electronica de literatura comparada*, num. 6. Universitat de Valencia. Available at: <http://www.uv.es/extravio>
- Mello, R. (2001). *The Power of storytelling: How Oral narrative influences children's relationships in classrooms*. *International Journal of Education & the Arts*, 2 (1).
- Nodelman, P. (1992). *The Pleasures of Children's Literature*. New York & London: Longman.

Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23). 13-23.

Propp, V. (2010). *Morphology of the Folktale*. University of Texas Press.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21(2), 95-103. <https://doi.org/10.1037/h0045357>.

Salovey, P. & Mayer, J. D. (1990). Emotional İntelligence. *Imagination Cognition and Personality*, 9(3), 185- 211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK6CDG>.

Shapiro, L. E. (2000). Yüksek EQ'lu bir çocuk yetistirmek: Anne ve babalar için duygusal zeka rehberi [*How to Raise a Child with a High EQ: Parents' Guide to Emotional Intelligence*] (U. Kartal Trans. Ed.). İstanbul: Varlık Yayınları.

Tatar, M. (1987). *The Hard Facts of the Grimm's Fairy Tales*. Princeton University Press.

Tatar, M. (1992). *Off With Their Heads!. Fairy Tales and the Culture of Childhood*. New Jersey: Princeton UP.

Thompson, S. (1958). *Our heritage of world literature*. London: H. Holt & Co; Revised edition.

Αρθρα:

Karen Elizabeth Guerin. (2006). *The Fairy Tale Forest*.

Justine Gaunt. (2011). *The Fairytale Forest- a source of Symbolism*.